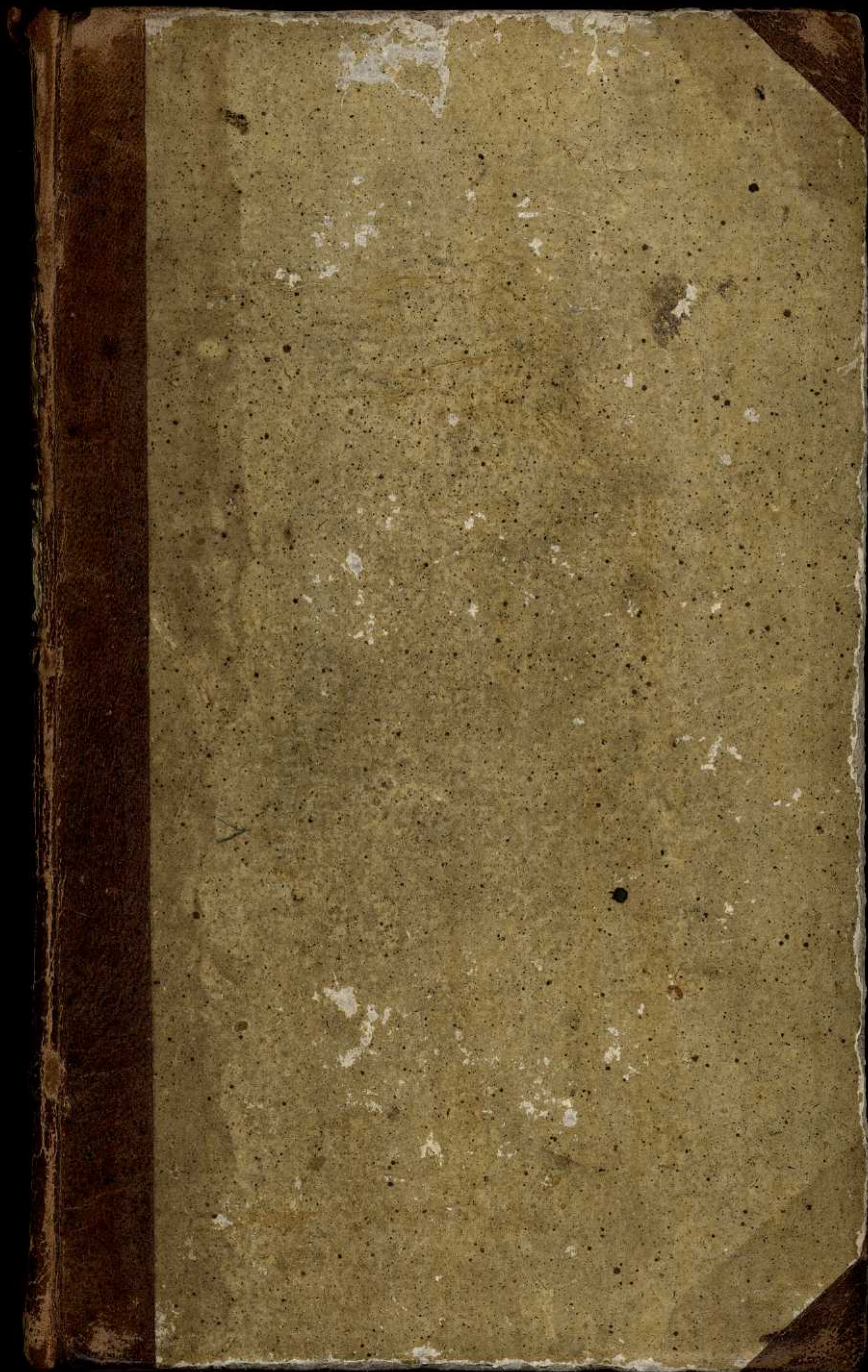

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Friden
50.

Allmänna Sektionen

Tidskr.
Sv.

G. M. Minton
N:o 5 & 6.

LÄSNING

I

BLANDADE ÄMNER.

— — — *from sounds to things* — — —
POPE.

STOCKHOLM,

TRYCKT HOS HENRIK A. NORDSTRÖM,

1797.

INNEHÅLL:

1. <i>Mesias</i> , Idyll efter Pope.	sid. 1.
2. <i>Om Luxe.</i>	5.
3. <i>Om den varsamhet, hvarmed man bör behandla religiösa Folkme- ningar.</i>	17.
4. <i>Om åtskilliga sätt både at göra och at betala Riksgäld.</i>	51.
5. <i>Om Reformationens caracter och följder; af GIBBON.</i>	87.
6. <i>Blandade Ämnen.</i>	95.
7. <i>Om den ovanliga utgång, som al- tid följt på Änglands Revolu- tioner, af DE LOLME.</i>	114.
8. <i>Sång.</i>	132.
9. <i>Svensk Litteratur.</i>	135.

Mesfias.

Idyll efter POPE.

J Salems Nympher! til en himmelsk lång
gen skaldens ljud en ny och högre gång.
Ej mer Zephirers dans på silfverströmmar,
och Pindens tärnor, och Olympens drömmar,
förnöja mig. O! inblås du min röst,
som flamman göt i Jesaias bröst.

Ryckt fram i tiden, barden sjöng för Judas
en Jungfrus som skall frid åt verlden bjuda.
Från Jesses rot en telning hinner skyn,
hvars helga doft upfyller jordens bryn.
En himmelsk ande i des löf skal bäfva,
och vid des topp en mytisk dufva sväfva.
J himlar! strön i nattens tyfsta fred
välsignadt rågn och daggig nektar ned.
Den sjuke frisknar, då des stamm han nalkas,
och skyggs mot stormen, och mot hettan svalkas.

Ej gammalt groll mer göms i bröders häg.
Orörlig står Rättvisans jämna väg.
Vidt sin oliv kring jorden hviftar Freden,
der hvitklädd oskuld vandrar som i Eden.

Kom, väntans dag. Tid, skynda årens ring.
Föds, gudabarn: ur ljufets sköte spring.
Se, til hans vagga häftas af naturen
den tidigaste krans af våren buren.
Se, Libanon sit hufvud lyfter opp,
se skogen nickar öfver klippans topp;
se Saarons dälдер moln af rökverk häfva,
och gyldne sken om Carmels krona sväfva.

Hör! en glad röst i öknen budskap bär:
bereden väg: en Gud, en Gud är när.
En gud, en gud de gälla bergen svara:
och himlen väntas åt sig uppenbara.
Jord! tag emot den kommande i skyn.
J klippor jämnens, och J strömmar flyn;
urgamla Cedrar, era hufvun böjen;
berg, sjunken ner, och dalar, er uphöjen.
Han nalkas Frälsarn: länge sjungen ren.
J döfve hören det, J blinde scen.
Han synens stråle skal ur himnan reda,
och ljudets gång i stängda öron leda,
med dagens upgång kjusa nattens son,
förvåna tyftnans barn med åskans dån.
Den dumbes sång skal til hans ära klinga.
Den lame skal i dans, likt hjorten springa.

Ej knot, ej suckan mer kring verlden rår:
från hvarje kind han torrkar af hvar tår.
En boja af demant skal döden bära;
och mörkrets kung et evigt dödsfår tära.

Liksom en herde, om sin skara öm,
dem för til bästa gräs och bästa ström,
den vilse letar, på den svage aktar,
om dagen styr dem, och om natten vaktar;
det späda lamm han lyfter på sin arm,
ur handen när, och värmer i sin barm:
så skal för mänskjors barn den fadren vaka,
som Edens frid til jorden för tillbaka.

Ej mer skal folk mot folk med hämnd stå opp;
 och vid trompettens skräll i blodigt lopp
 hingst störtad emot hingst förtrampa skördens hopp.
 Det långa svärd skal til en lia vridas,
 den breda sabeln til en plogbill smidas.
 Då resa sig Palats på klippans fall.
 Hvad fadren börjat, sonen sluta skall.
 Hans vinträd skygd åt barn och barnbarn bära,
 och samma hand som sätt, skall fältet skära.

Bestört ser vandrarn hedens nakna bädd
 i haft med liljor och med grönska klädd;
 och spritter opp, at midt i öknen höra
 nyfödda strömmar dåna vid hans öra.
 På klyftans brant, der draken bodde nys;
 nu vassen nickar undan vindens kys.
 Den vida sand, der sig blott törnen vira
 vid Palmens kröna lyfter Cederns spira.
 Der rifet kröp, står blommig piläng opp;
 der bolmört dunstat, andas myrthens knopp.

Lamm gå med ulfvar på det rika gräset;
 af goffar tigren körs på blomsternäset.
 Vid samma krubba hingst och lejon stå;
 och menlöst ormen fleker vandrarns tå.
 Det glada barn med basiliken stimmar
 och myser åt des fjäll, der guldets glimmar;
 tryggt i sin hand des klyfda tunga tar,
 och scorpionens gadd ur skidan drar.

Lyft, helga Salem, verdens Drottning vorden,
 lyft krönt med ljus dit hufvud öfver jorden.
 Höj dina ögon, se en tallös mängd
 långväga skaror strömma från hvar ängd,
 sig stamm vid stamm i dina gårdar hopa,
 otåligt efter lif och himmel ropa.
 Se hedna folk för dina portar itå,
 som märkt dit ljus och til dit tempel gå.
 Se Kungar skocktals dina altar tända,
 dit Sabas vårar all sin rikdom fända.
 För dig Idumas skog i blomma står,
 för dig demanten Ophirs berg befår.

Se, himlen vidt sin gyldne port upbryter
 och i en ström af ljus dig öfverflyter.
 Ej solen mer skal purpra dina torn,
 ej månen fylla opp sit silfverhorn;
 men i en dag af högre glans sig gömma,
 som utan moln skal evigt om dig strömma.
 Urljuset sjelft skal uppenbara sig:
 Guds egen klarhet skina öfver dig.

Sjön skal fördunsta, klipporna förbrinna,
 berg smälta bårt och skyn i rök försvinna;
 men af hans löfte intet ord förgår:
 Messias är din Kung, dit rike evigt står.

Om Luxe.

Då vi fördrifte oss at yttra några tankar i et ämne, som varit så länge omtvistadt, varit sedt från så aldeles olika synpunkter, varit föremål för stora Snillens klander och loford; kan det icke vara vår förefatts at här afgöra hittills oafgjorda frågor: detta skulle lika litet vara enligt med vår förmåga, som med vår affigt. Vi vilje blott förföka, at för en korrt stund fästa Läfarens upmärksamhet vid ämnet, och leda dess blickar på några erfarenhets-läringar, som synas ganska egentligt ligga i denna tankeväg och ega en direct verkan på Sammanlefnaden och Samhället.

Ehuru det för ingen del instämmer med vår öfvertygelse at blifva *Luxens* loftalare, at upföka några oftare skenbara än verkliga fördelar, som den tros medföra för enskilde och Staten; är det dock lika litet enligt med vårt begrep at anföra våra äldsta förfäders trädstolar och bänkar; deras trånga, låga och illa beläggna boningar, lika väl förvarade emot dagsljuset, som illa mot climatets omväxlande ytterligheter; deras med liten möda beredda föda och klädnad, m. m. såsom be-

vis til dygd och fällhet, såsom billiga anspråk på Moralistens bifall, på företrädesrätt öfver en vekligare generation: vi tro ofs icke utan orättvisa, utan at förfela fanning och verklighet, kunna gifva dem detta uphöjda värde: vi tro ofs ännu mindre böra framsätta dem såsom syftemål för et mera odladt slägte. Det skulle utmärka en altför inskränkt människokänedom, om vi icke kunde inse, at den outhörligt, fast med mer och mindre hastighet, upförefsträfvande eller återfallande, och, om jag få får säga, alltid flyttbara, menniskan (betragtad såsom helt slägte, såsom Samhälle eller såsom enskild) lika litet bör i våra tankar, lika litet kan i verkligheten, fästas vid någon viss punkt i sina beqvämligheter och njutande, som i sin tankeförmåga, sin fede-förädling och alla sina förmögenheter.

Det vore lika litet lämpligt, om vi, för at visa *luxens* skadliga verkningar och göra den förhatlig i åskådarens ögon, ville företaga ofs, at, efter så många Snillens exempel, afmåla det så kallade *naturtilståndet*, såsom det enda *naturliga*, det enda fruktbara på fällhet och dygder, det enda öfverensstämmande med människans sanna ändamål.

En stor Författare har framlagt den klara, men förut icke nog kända fanningen, at hvart och et tillstånd, ifrån det af den första råhet, til et annat af högst upstegen odling, är lika *naturtillstånd* för en varelse, som, just enligt sin natur, aldrig i sina förmögenheter och sina begär är fästad vid någon viss punkt, utan måste beständigt lyda sin inre medfödda kraft til upstigande eller återfall.

Ingendera af dessa tillståndsgrader utfluter *sällheten* och *dygden* från de dödligas bröst: erfarenheten torde dock bevittna, at deras verklighet och verkningar äro mest sällsynte i de tvänne ytterligheter-na: *råhet* och *luxé*; at medeltillståndet emellan dem, likafom medeltåndet i staten, oftast — kanske alltid — är det rikhaltigaste på lyckfalighet, dygd och förmåga, och at de högre menckliga förmögenheterna ur detta tillstånd, bära en stämpel af gagnelighet och välgörenhet, som gifva dem et sannt värde, vida öfver det vilda, det öfverdrifna eller det blott skimrande i Barbarens eller Vällustingens bedrifter.

Menskligheten synes vara längst ifrån sina *sanna ändamål*: UPLYSNING, DYGD och SÄLLHET, i det så kallade *naturens*, eller rättare *råhetens* tillstånd. De djuriska behofvens fyllande är där föremålet

för människans verksamhet: försvaret emot hungern, klimatet, fienden uptaga hennes omsorg; den gröfsta sinnliga njutningen, hvilan, rusets yrsla och en brådfrört verksamhet äro hennes nöjen: de återleda henne snart til den ledsnad, från hvilken hon flydde til dessa njutningar, och af samma ledsnad skall hon snart upjagas at återföka dem. Detta omväxlande, antingen våldsamma eller afstynande tilstånd, under nödtvånget at bekymmerlamt föka sin bergning, kan icke vara verksamt at förädla hvarken begreppet eller hjertat, och det är endast i den mån människan til en början aflägsnar sig därifrån, som hon kan nalkas sin sanna bestämme. Sjelfva *Luxen*, med all sin öfverdrift; alt sit skadliga inflytande på mennisko-sinnet; all den löjliga fåfånga, alt det dumma högmöd, hvarpå hon söker upresa mennisko-anseendet, och det fördärf hon ingjuter lika i de långt åtskilda mennisko-classer hon tillskapar, i den rikes och tiggarens hjerta; har ändå et företräde öfver *råhetens tilstånd*, det nämligen, at under allmänna förnedringen i hjertan och tänkefätt, likväl kunna inom sit sköte fostra Snillen, som gifva menckliga förmögenheterne nya fullkomlighetsgrader, bestämme den starkes och den svages,

ges, den yppiges och den nödstäldes pligter och rättigheter, gifva styrka åt Samfundsbandet och värn åt menkligheten. Om ockfå deras mödor icke äga förmåga, at gagna deras altför djupt i flärd, förvillelse och förnedring nersjunkna samtida, blifva de dock evigt i beredskap at gagna de kommande släkten, som vilja uprefa deras förädling, sällhet och styrka på fasta grundvalar.

Man tørde tillika med fänning kunna anmärka, at hvarje Samhälle, som i sin odling hunnit up ända til *Luxens* öfverdrift, bär nästan alltid inom sit sköte likasom en tafla af människoläggets alla odlingsgrader. Man skal der finna *råhetstilståndet*, *medel-tilståndet* och *Luxens tilstånd*: och man kan i hvart och et betrakta de fördelar och olägenheter de alltid lika medföra, då de gifva form antingen åt hela Folkslag i olika Tidehvarf, eller åt samtida folkklasser.

Vändom en blick på det sistnämnde. Vi hafve redan medgifvit, at det har, eller rättare, kan hafva sina fördelar: vi hafve framlagt en af dem, vi hafve visat den i all dess verkliga storhet och vigt. Vi hafve derjemte annärkt de mörka hufvuddragen, som gifva en så stark och vanställande skugga åt denna tafla. För när-

varande hastiga öfverfligt torde i öfrigt en och annan enskild anmärkning vara nödig.

Hvad vi kalle *Luxe*, synes icke äga en klandervärd grad, så länge den ej sträcker sig längre än til de naturliga behofvens fyllnad, äfven med någon yttre förfining, denna afpassad efter hvars och ens tilgångar och odlade smak. För at vara fullkomligt oklanderlig, bör den dock vara aldeles kännbar från den öfverdrifna *Luxens* hufvuddrag; från den egoisme, som lämnar all sin omsorg åt sig sjelf, och är plattutan alt deltagande i sit Fäderneslands och sina likars öden; från det högmod, som vil väcka hopens upmärksamhet och yrkar öfverlägsenhet, icke genom förståndets och hjertats företräde i fäker urskillningsgäfv, i Snilletts odling och prydnad, i patriotisme och enskild dygd, utan genom en yttre förbländande glans; från den både löjliga och forgliga fåfänga, at upfatta sin egen lilla förnuftstoma persons sjelfgjorda behof til ändamål för hundrares släp, mödor och lidande; från den veklighet och sinnesfeghet, som afskyr at lämna makligheten, när Fäderneslandets eller enskildes väl fordrar upoffringar och manlig verksamhet.

Det

Det är egentligen genom sin förmåga at fördärfva allmänna tänkesättet, som *Luxen*, i sin öfverdrift, är klandervärd. När rikedom, med lika litet affeende på huru den blifvit förvärfvad och huru den användes, ger högsta anseende och betyd- lighet, skall allmänna bemödandet snart eftersträfvat endast detta värde; och då *Luxen* blir rikedomens kännemärke, blir den stämpel, hvarefter betydighetens gra- der bestämmas, blir högmodets och få- fängans enda eller förnämsta näring; kan däraf väntas den säkra följd, at mäng- den öker den verkliga rikedom med stor eller liten framgång, och i alla fall, få långt den förmår, omger sig med des klädnad och yttre kännemärken. Maklig- heten och njutningarne och vällesnaden ly- da då lika litet Sedolärans, som hushålls- beräkningens föreskrifter: hvar och en vil likna den rike, vil njuta des fördelar under fullkomlig bekymmerslöshet om medlens loflighet och följderna, och utan känsla för den tarfliga sjelfständighetens och det inre egna bifallets värde. Här af upkomma slaviska och falska tänkesätt; blygd och vedervilja för lofliga och berömvärda, men tillika mödosamma och obemärkta näringsgrenar; et utströmmande från närin- garne til Embetsmannas- classerna, mera i af-

affigt at der lyfa och njuta och rikta sig, än at gagna Fäderneslandet; sedefördärfvets insteg i de små enskilda samfund, hvilka, genom deras inre goda inrättning och husliga fällhet, borde utgöra statens styrka och trefnad; osmak för gagnelig verksamhet; almänna tyckets och upmärksamhetens borttvändande från all slags redbarhet til all slags flärd.

Ville någon, under eget ymnigt åtnjutande af Rikedomens och *Luxens* fördelar, och med et hjerta som icke lider vid åsynen af pragt och högmod, af ufelhet och trældomsanda inom samma slägte och samma Fädernesland, framställa såsom bevis för *Luxens* gagnelighet, at den öppnar otaliga näringsgrenar för de behöfvande mennisko-classerne; skall en verkelig vän af sit Fädernesland och sina lidande medbröder, dervid icke tilbakahålla den klara och viktiga sanningen, at Statens arbetande händer borde syffelfättas framför alt med gagneliga yrken och näringar, och at *Luxen* deremot kraftigast förmår låcka den arbetande hopen från gagnelig syfslofättning til plantskolor för lättja, sedefördärf och ofällhet.

Om den Rike, den yppige icke utan skäl åberopar sin rättighet at efter godtycke använda den förmögenhet han genom

nom egen eller sina förfäders flit och lycka äger; är det likväl icke mindre Sedolärarens, at yrka Samvetets rådfrågande, när man åt egna konfliktade behof ger hvad man kunde gifva en nödstäld Like; at förmana til noggran och ofta förnyad jämförelse emellan den känsla af förnöjelise och glädje, som upkomma af gagnelighet och välgörande, och den som högmodet, fåfången och sinnligheten gifva: det är allmänna omdömet lika ofelbara rättighet, at fordra redo af hvarje statens medlem, huru han til dess gagn använder icke mindre sin förmögenhet, och den myndighet, det anseende han i följd af sin ställning i Samhället äger, än de snillegåfvor, de talenter och den skicklighet, hvarmed han af naturens hand och af upfostran blifvit begåfvad.

Låt oss antaga, at i Staten gifves en uphöjd Medborgare-clafs, som antingen genom sin förtjenst emot Samhället, eller genom sin skicklighet at tillskansa sig enskilda fördelar, förmått omgifva sig med bördens och Rikedomens och Embetsmannas magtens förenta glans, anseende och betydenhet: låt vara at den äfven förmått utverka sig dessa företrädesrättigheters fortplantning på sina ättlingar, utan affeende på deras vilja och förmåga at redbart gagna

na Fäderneslandet. Om genom Tidehvarfvens lopp och förändringar; genom den höga värdighetens kostsamma underhållande; genom oskicklighet i förvaltningen af de ärfda Godsen; genom en tiltagande duglöshet i embeten och förrättningar af vigt, denna säkra följd af altför gifven och säker företrädesrättighet; om, säger jag, denna Class under så ofördelagtiga omständigheter nödgades småningom afstå Rikedomens och Embetsmanna-magtens anspråk på betydenhet, nödgades stödja hela sitt värde endast vid bördens, nödgades från statens frikostighet hämta näring för den yttre glans, som anses böra vara oskiljaktig från hög härkomst, och förmögen at utplåna alla andra brister; kunde lätt någon högre eller lägre grad af allmän ovilja hota dess bestånd. Upstiger då en annan class med et annat ensamt, med t. ex. Rikedomens värde, för at göra den förra dess urgamla anspråk stridige, så upstå dem emellan en stark täflan om företräde. Utmärker sig denna täflan icke genom bemödande at äga och visa kunskaper, ädla och manliga tänkesätt, kärlek för Fäderneslandet, välgörenhet och omvårdnad för medmenniskor, nitälskan för alt gagneligt, högaktning för alt sannt värde; utan i stället at äga och visa prydda

da boningar, läckra bord, dyrbar klädnad, talrik betjening, lyfande equipager, den öfvade veklighetens hela förfiningsförmåga, egoismens köld för alt hvad som omger honom och icke är tjenligt at nära des högmod och egennyttia; är detta et aldeles ofelbart kännemärke af *Luxens* verkan på almäna tänkefättets misledning och fördärf. — Vi vilje här tillägga några rader af *Ferguson*, som icke synas vara utan all tillämplighet i närvarande ämne:

"Vid första anblicken af någon stor förändring i seder och tänkefätt, böra de högre classerne, i hvarje blandadt eller monarchiskt Regeringsfätt, vara upmärksamme på sig sjelfve. De som befinna sig i en lägre och mera obemärkt belägenhet, och äro fyslosatte med mödosamma yrken, qvarblifva vid dem, och äro af en slags nödvändighet tvungne at bibehålla de vanor, från hvilka de hämta deras lefnadslugn och inkränkta njutningar. Män af högre rang deremot, om de uphöra at nitälska för staten, om de icke visa sig äga den manlighet, den finnesstorhet, de talenter som des styrelse och försvar fordra; hafva då i sjelfva verket blifvit det Samhälles afskum, hvars prydnad de fordom utgjorde; och ifrån at vara de mest aktningvärda och lycklige af des medlem-

lemnar, äro de i detta fall intet annat än uslingar och lyckfökare. När de börja nalka sig til denna belägenhet, när de hunnit affkilja från sig hvarje manlig fysföfättning, känna de en misföfnöjelse, et aftynande, som de icke kunna förklara: de tråna under deras så kallade nöjen; eller ockfå uptäcker man hos dem, under den omväxlande mängden af deras förefatfer och tidsfördrif, en slags verksamhet i sinnet, som liknar den sjukens oro, och är icke bevis af njutning och nöje, utan af svaghet och lidande. Den ene väljer omforgen för sina boningsrum, sit equipage, sit bord; den andre, lättfinnig och onyttig läsning. Refor, spectacler, jagthundar, häftar, vin, alt användes, för at fylla tomheten af et vårdslöst och ogagneligt lif. De tala om menskliga bemödanden, som om hela svårigheten låge deri, at få något at göra: de fästa sig vid någon fysföfättning utan alt värde, som om här icke vore något som förtjente at göras: de bortskynda från hvarje verkningskrets, som fordrar ihärdighet, eller i hvilken de kunde blifva nödtvungne at gagna Fäderneslandet. Vi göre et orätt bruk af vårt medlidande, om vi beklage den fattige; det passar bättre för den Rike, som blir första offret för den föraktvärda obetyd-

tydlighet, i hvilken medlemmarne af hvarje fördärfvad Stat, genom deras egna svagheter och laster, liksom skynda at störta sig”.

Om den varsamhet, hvarmed man bör behandla religiösa Folkmeningar *).

Öfveralt i naturen visar sig en oföränderlig regelbundenhet och en fast bestämd ordning. Denna förtjenar isynnerhet vår beundran, vid åsynen af det långsamma, men säkra fortskridande, hvarmed alla ting, de största så väl som de minsta, liksom ur sit fröbus framskjuta, omärkligt från deras första råhet bildas och hinna til mognad. Finne vi icke i hvarje

N:o 5.   B   Ört-

^{*)} Denna afhandling är en öfversättning af Prof. *Hottingers* Tal i Zurich 1794 *de caute oppugnandis opinionibus vulgi religiosis*. Vi hafve funnit det egentligen höra til vår tids ordning, och meddele det således med förmodan om våre Läfares bifall. At itycket genom Öfversättningen förlorat mycket af de behag det äger i sin första äkta romerska klädnad, torde mindre märkas af dem, som ej hafva tillfälle til jämförelse, och vi hafve trott oss ej misshaga våre fleste Läfare, då vi lemnat dem detta Tal på modersmålet.

Ört- och Djurflägte, i hvarje verldskroppps omlopp, i årstidernas omskiften, korrt sagt, i alla förändringar af det stora hela, alt, i den ordentligaste förbindelse, genom et noga afmätt förhållande af orfaker och en oförryckt stadga i följder? Äfven de saker, der vi tro ois minst blifva denna regelmässighet varse, såsom sjukdomar af stridig art, orkaner, stormar, jordbäfningar, våldsamma förändringar i jordens innersta, upkomma icke allenast af naturliga orfaker, utan styras äfven efter Lagar af en fortkridande utveckling. Dessa omfatta i omärkliga gradationer den största mångfalldighet, och hinna icke från deras begynnelsepunkt, til målet af sin fullbordan, annorlunda än i en lång och oafbruten kedja af förändringar.

Ehuru dessa och dylika ting nästan altid frambyta, med den hastighet och våldsamhet, at de icke synas hafva upkommit, utan vara der; icke vara naturens verkningar, utan en plötslig tillfällighet; så lærer dock ingen eftertänksam kunna neka sambandet imellan första grundorsaken och beständigt tiltagande följder, ehuru de icke ligga för honom i öppen dag. Et hastigt dödsfall borrttrycker en man af en stark kroppsbbyggnad, och en efter utseende stadig hella; men til äfventyrs har han redan från längre

gre tid burit inom sig fröet til sin fjukdom, hvilken då först visade sig, när detta hunnit aldeles utvecklas, när det upnått sin förstörande mognad. Et hotande moln förmörkar på en gång himmeln; stormar, flagregn, blixtrar och dunder följa hvarandra, och på en gång återlemnar den belastade atmosfären de fuktiga och elektriska dunster, som de heta solstrålarne omärkligen och efterhand samlat. Genom rysliga jordbäfningar störta städer och berg in i et ögonblick: floder och sjöar torrka ut på et ställe, och på et annat frambryta nya: långa landsträckor rafa ned i omätliga afgrunder. Skulle man väl tro at en så hastig förödelse vore en verkan af et ögonblicks orsak? Fastmer var ämnet dertil efterhand beredt: djupt i jordens inälvor låg det förborgadt: länge kämpade det mot sina hinder: ofta hotade det at utbryta, och det förmådde i detta ögonblick at segra öfver den motsatta kraften, då jämnvigten var häfven, och alt moget til förödelse. Men hvem kan räkna de århundraden, hvarunder dessa stora förändringar bereddes, hvilka törhända åter efter årtusenden skola gifva vårt jordklot en ny skapnad!

Härmed vil jag blott yrka en alltid likställig naturens gång, en oföränderlig lag

lag för et omärkligt framskridande. Jag nekar derföre icke, at denna lag stundom öfverträdes eller synes tola undantag; men jag antager likväl, efter min öfvertygelse, at i hela naturen ingen annan, än den nu upgifne vägen, följes til tingens mål, mognad och fullbordan. Ty alla de utomordentliga händelser, hvilka, så til antalet och fällsyna i utbrott, genom tillfällighet antingen öfverraska naturen, eller af hinder förtrögas i deras rätta utveckling, upnä aldrig deras behöriga fullkomlighet, utan blifva likfom qväfda under loppet af deras bildning. Derifrån komma förtidiga, men des mindre mognade frugter: derifrån misarter bland människor, djur och växter, hvilka hvarken äga behörig trefnad eller erforderlig brukbarhet och bestånd.

Denna lag för en långsam och beständig utveckling föreskref naturen icke blott för den kroppsliga verlden, utan äfven för människofnillet och lynnet. Det fordrar icke allenast en tidlängd af flere år, til utvecklande af des både intellectuella och moraliska förmögenheter, utan härda äfven så emot alt nytt, sedan det en gång antagit en viss tänke- och finnesart, at det fordras mycken tid, en uthärdig möda och mer än vanlig klokhet, för at gif-
va

va det samma en annan, äfven bättre, bildning, och likasom göra det til en ny varrelse.

Detta gäller om alla slags tänkfätt hos människor, men förnämligast om religionen. Ty efter min innersta öfvertygelse har aldrig någon ändring i religionsbegrep hastigt föregått, hvarken i enskildta samfund eller hos hela folkslag, icke heller kan den någonsin ske på en gång. Om så förhåller sig, så finner man lätt, at alla öppna anfall på vantron och öfvertron äro frugtlösa, och at man, för at härutinnan kunna verka med framgång, måste afvakta den af naturen förberedda sakernas mognad, hvilken aldrig förfelar sit ändamål.

Då jag företagit mig at handla om detta ämne, som vist icke genom sin nyhet skall väcka någon upmärksamhet; anser jag såsom den största belöning, om mine Läsare finna at jag icke handterat det utan all urskillning och kännedom.

Min afhandling skall bestå af tvänne delar. *Först* skall jag på et öfvertygligt sätt söka bevisa, at hvarje företag, at på en gång utrota fördomar i religionsmål, icke allenast är frugtlöst, utan äfven högst skadligt: *Jedan* vil jag bjuda til at gifva sådana föreskrifter och efterdömen, som skola tjena både til häfvande af dessa

fördomar och grundläggning för riktigare religionsbegrep.

Men at förekomma alt misförstånd om min affigt, måste jag aldräförst utstaka, dels, hvad flags *mduniskor* jag här menar, dels, hvad jag förstår med *meningar*. Ty det är ingalunda min tanka, at ingen människa, utan undantag, skulle kunna förmas utan mycken möda och tidsutdrägt, at förbyta en villfarelse mot fanning, och fördomar mot riktigare grundatfer. Jag skulle ej kunna undgå förebräelse af orättvifa, om jag trodde, at ingen i denna samling af odlade människor, redan långt för detta ansett mycket för oviist, kan hända äfven för aldeles ogrundadt och falskt, som han i sina yngre år antog för sannt och afgjort. Hvem som genom Vetenskaper och ifynnerhet Philosophie har vunnit en nödig öfning och förberedelse, skall altid finnas benägnare at emottaga fanningen och bortlägga vilfarelsen. Imedlertid gör naturen icke heller här något språng, icke något utomordentligt steg. Äfven som et utläde i en fet och väl beredd jord slår snarare rot och upväxer frodigare; så möter ock fanningen, i et af Vetenskaper odladt snille, en grund där hon lättast fäster sig och kraftigast verkar.

Men

Men huru liten är icke denna människoflock i jämförelse med hela Folkmassan! De öfriga, hvartil de fleste både i städer och på landet höra, hålla sig så en-viist vid det *gamla*, och äro så intagne mot alt *nytt*, at knapt Gud sjelf, än mindre en människa, må taga sig före at på en gång gifva dem en bättre uplysning.

Om någon begär veta orsakerna til denna olikhet mellan människor, så äro de lätt uppgifne. De förra, som äro vande til upmärksamhet och en djup eftertanka, följa öfvertygelsens kraft: den tröga och i dessa ämnen overksamman hopen deremot, som stannar med sina forskningar inom kretsen af sina hvardagsgörsmål, låter i alt, men ifynnerhet i Religion, styra sig af antagna meningar. Skillnaden åter mellan öfvertygelse och mening är den, at den ena utgår sjelfständig från en grundfats; den andra åter antages och följes, utan skäl, och utan at egentligen äga någon grund at stödja sig på. Om vi derfore råke en lärd Man, som älskar sanning, så skall en bestämd ordning i föreställningen, en noga anlagd och tätt hopfästad kedja af flutfatser, som omfatta orlaken och anledningen til hans villfarelse, vara det lämpligaste medel at betaga honom densamma; hvaremot et af fördo-

mar intaget sinne, i samma mon är svårare at öfvertyga, ju mera vantron, hvar af det beherrikas, är tom eller dåraktig. Och hvar skulle man väl begynna med en fådan? Skulle man visa honom at hans mening vore utan grund? Men meningar, som sagt är, hafva det egna, at de helt och hållet bero af sig sjelfva, men icke på någon grund, och med samma vilkor försvaras, hvarmed de en gång blifvit antagne. Eller kanske skulle man bevisa honom, at han icke genom förnuftsflut kan ledas til det, som han håller för sannt? Men den, som styres af meningar, brukar icke göra några förnuftsflut, frågar ock föga derefter, då han hvarken förstår konsten at draga slutföljder, eller vet, at sanningen antingen är en obevislig grundfats, eller en ledning af hvad som är visst och erkändt. Eller skall man framställa hans mening såsom irrig och sig sjelf motfägan- de? Men hvad är irrigt och motfägan- de för den, som icke har någon regel för det sanna och falska, det bevisliga och obevisliga; om han icke ledes dertil likasom af en naturlig instinkt? —

At de fleste människors religionsbegrep få förhålla sig, derom uplystas vi både af daglig erfarenhet och häfde-teckningarne om ursprunget och utbredandet af
nä-

nästan alla tiders religioner. Man vore mycket bedragen, om man trodde at religioner upkommit, spridt och stadgat sig genom philosophisk forskning om tingens orsak och grunderna til mänskliga meningar. Fast mer skall man finna deras uphof, i människans naturliga fallenhet för öfvertro, i Lagstiftares och Regenters statsaffigter, eller i Prästernas bemödande at hos et rätt folk införa någon slags Gudadyrkan. Denna en gång utan pröfning antagen och blindtvis följd blef så envist försvarad, at hvarken den Vise, med fundare undervisningar, eller Häcklaren, med sit bitande löje kunde på något sätt förändra den. Med en sådan naturlig lättrogenhet förenar sig en annan, at förnuftet, som efter allas vidgående i alla öfriga människan rörande angelägenheter, har en ojäfvig pröfningsrätt, skall blindt underkasta sig religions domslut, såsom vore det i detta ämne otillåtligt, ja äfven brottsligt, at fråga efter förnuft, skäl och sammanhang. På sådant sätt gå religioner, från Urfäder til efterkommande, från den ena människoåldren til den andra, likasom Fidei commissis i arf, under det at Vetenskaper och konster i et obehindradt omlopp, ofta inom kort tid kunna höja sig ur det lägsta barbari, til spetsen af fullkomlighet. Re-

ligionsbegrepen deremot, fjättrade inom sin krets, stå stilla, eller göra få omärkliga framsteg, at bildade och uplysta folkflag, i detta enda afseende, föga eller aldeles intet skilja sig från de råa.

Men om en mening, som antages, är vilkorlig och utan grund — om den efter sin natur i samma mån är mindre antaglig af någon rättelse, som hon svarare står at förena med förnuftiga skäl och ändamål; hvad skole vi då tänka om dem, som genom tidlängd blifvit inrotade och af åldern vunnit styrka? At vanans välde är stort, säger man väl ordspråksvis; men få torde de vara, som befinna i hvad mån detta gäller. Vanans välde går få långt, at de, som en gång antagit et visst skick at vara och göra, ofta heldre underkasta sig de största befvärligheter, än eftergifva något af deras älskade vanor. Så stelnar lynnet, under et slaviskt tvång af bibragta meningar, såsom vore det fjättrade i bojor, oaktadt förnuftet inser och erkänner något bättre. Så behålla lemmanne äfven mot vår vilja, de rörelser och vänningar på kroppen, hvarvid vi från yngre åren vant ols.

Hvad strider väl mer emot människans natur, än ensamhet i et trångt fängelle, der man aldrig får andas en fri och o-
skämd

skämd luft, aldrig se sina likar, aldrig njuta omgänget med människor? Likväl hafva människor genom en lång vana icke allenast lärt fördraga, utan äfven behaga sig i en sådan belägenhet. Händelsen med den bekante franske Ädlingen Lautrec bevisar fanningen häraf. Han hade i många år förinmæktat i det rysliga fängelse, som icke är mindre rycktbart genom de många oskyldigas lidande och jämmer, som der varit inspärrade, än af det raseri, hvarmed franska folket förvandlade det i en stenhop. Äntligen lyckades det honom at återfå sin frihet. Men när han saknade flere af sina fordna vänner, och hos de ännu öfrige ej mötte de tänkfätt, som han fordom erfarit, utbad han sig såsom en välgärning, at man ville återföra honom inom de murar, ur hvilka man nyligen hade frälsat honom.

Jag har anført detta, blott för at visa, huru mycket vanans välde verkar, icke mindre på människors böjelser, än deras gerningar, och huru litet förnuftiga föreställningar eller mänsklig magt kunna uträtta deremot. Detta skall icke synas underligt för människokännaren, som har bekantskap med naturen och dess anläggning. Om vi en gång hunnit åldras i vanan at se, göra eller tro vissa saker, så älske vi dem

dem sedan som oss sjelfva, eller som en del af oss sjelfva, och det så, at det skulle kosta oss äfven så mycket at på en gång sakna dem, som om vi förlorade något af vår varelse, eller åtminstone saknade någotdera af våra sinnen eller lemmar.

Denna kärlek sträcker sig ända til föremål, som icke äro verkliga. Blotta namn, yttre former och toma bilder kunna fästa vår hela tilgifvenhet. FREDRICH den store har i vår tid förfökt at ändra Kyrkofångerna vid den offentliga Gudstjensten i sina stater. Men den store konungens visa anstalt måste dock gifva vika för en fåvåk menighets oförnuftiga fördomar. Och bör man väl tro at denna var så intagen af sina Sångers värde? Säkertligen hade FREDRICH mött samma motstånd, om han blott företagit at ändra ferskildta ord eller sjelfva melodierna. Samma öde hade kejsar JOSEPH II, då han til skogsbesparing påbjöd, at liken skulle begrafvas utan kistor i linnefäcker, hvilket nära hade vållat en allmän resning. Männe i landets religion eller i den herrskande vantron fanns någon anledning, at fätta sig emot den inbillade förlusten af en ärlig begrafning? Vifferligen icke. Hvarken religion eller vantro hindra, at man på dem som stupa i fält verkställer, hvad
desse

desse i fredstider icke vilja medgifva i deras fädernesland. Kortteligen: ingen ting är så tillfälligt, så vilkørligt, så oförnuftigt och tillika så halsstarrigt, som *hopens opinion*. Den som inbillar sig, at genom undervisningar eller förordningar, på en gång förändra eller utrota den samna, han förråder både brist på erfarenhet och fullkomlig misskänning af människolynnet.

Om denna bråtagna omskapningslustan icke medförde andra olägenheter, än at dels mislyckade försök blefvo utan verkan, så skulle den ändock kunna fördragas; men hon blifver ännu mera eftertänkelig derigenom, at alla sådana försök, de må göras af hvem som helst, ofelbart störta religion i en större våda. Det är en vanlig verkan i naturen, af tvänne stridiga krafter sammanträffande mot hvarandra, at den ena försvagar, om icke aldeles förstörer den andra. Så händer at en liten kropp stöter emot en större, och blir af denne tilbakadrifven långt öfver den punkt, hvarifrån han kom. Sällan göra tvänne hvarandra anfallande härar så lika motstånd, at icke den enas öfverlägsenhet bereder den andras fall eller flykt. Och när mislyckades någonsin et folks företag at affkudda sig en Tyrans ok, utan at den sistnämnde derigenom vann en af-

afgörande öfvervigt, til folkets förtryck? På lika fätt skall en häftig och förtidig kamp, mellan förnuftet och dårskapen, fanningen och fördomarne altid blifva vådlig för den förra, och följderna sträcka sig fram i de aflägsnaste tider. Har man en gång upjagat menighetens farhoga, at des religion står i fara, skall den federmerna få mycket sorgfälligare vaka til des försvar. Denna farhoga skall alt mer tiltaga, des nit om bibehållandet af gamla bruk och meningar fördubblas, och mistrogen mot sig sjelf, rädd, äfven då ingen ting är at frukta, skall han öka sin motvilja äfven mot det, som med en klok varsamhet föreställt, lätteligen hade fått hans bifall. En menighets religion är en högst skygg varrelse: man röre blott vid henne, och han darrar redan för des undergång: man ändre något deraf, och han tror själens salighet vara förlid.

Så viktige dessa affeenden äro, och få mycket de ligga i vägen för utbredandet af en renare religionskunskap; få äro de, på långt när, icke de enda obehagliga följderna af en obetänkt nyhetsanda. Icke nog, at dessa nyhetsförfök reta den stora hopen och fätter des mistänksamhet i full rörelse; de skola ock väcka en vis regerings upmärksamhet, som icke skulle för-

förkasta et förligtigare bemödande, at återställa religion i sin renhet. Regenten, som infer, at stridigheter, upkomne öfver religionsämnen, nästan alltid föranleda til medborgerliga oroligheter, skall anse för en pligt mot samfundet, at mota vidare utbrott af det onda, som denna olikhet i tänkfätt förorsakar. Har farhogan en gång blifvit väckt, hvad annat bör man vänta af människolynnets naturliga drift, hvilket då det tror sig i fara för någon svår ofärd, stannar i en kvalfull spänning, än at omsorgen för Statens lugn, icke blott söker hålla en sådan nyhetsande inom sina skrankor, utan äfven med en strängare sorgfällighet anser hvarje bemödande at utspida et klarare och mer bestämmt ljus öfver religionens Läror. Här af skall händas, at en behörig frihet at lära, ja äfven at skriva och tänka, blifver, om icke aldeles förtryckt, dock skygg, til religionens verkliga skada.

Men någon torde härvid tänka, at dessa påståenden äro altför obefogade. Om det så i fanning förhölle sig, så skulle man ju rent af gifva alt hopp förloradt, at rena och förbättra våra religionsbegrep, man skulle nödgas lemna menigheten, hvilken man icke ens finge hafva det upfat at bringa renade grundsatser i religion, för
all

all tid i sina fördomar och villfarelser. I sanning vore sådant et beklagligt öde för mänskligheten. Men om det ock genom verkliga händelser och exempel kan bevisas, at det i sjelfva verket blifvit uträttadt, som man här ofvanföre anfett för omöjligt? Har icke en *Luther*, en *Calvin*, en *Zwingel*, dessa visa och oförfärade Män, både trott och med gärning bevisat, at inrotade religionsmeningar hos et folk, kunnat både rättas och aldeles upryckas? Och äro intet ifrån den tid, som religionen återfick sit sanna och ursprungliga skick, men förnämligast i våra dagar, renare begrep om Guds dyrkan, om människans pligter komne i omlopp, icke blott bland de Lärde, utan äfven ibland menigheter?

Jag svarar på dessa och dylika inkast, at alt detta, hvaraf jag ingalunda bestri-
der sanningen, på intet sätt träffar mit påstående. Om någon säger at den eller den fästningen icke kan med storm intagas, så nekar han derföre icke, at den kan genom list förrådas, eller genom minor sprängas i luften. Sådant är äfven förhållandet här. Då jag yrkar, at alla förfök, at hastigt och på en gång öfvervinna djupt fästade fördomar i religion, äro frugtlösa och skadliga, nekar jag så litet at de
små-

Småningom och efterhand kunna försvagas och undergrävas, at jag fastmera, efter mit löfte, i sednare afdelningen af detta Tal vil löka visa, huru sådant på lämpligaste sätt kan verkställas. För at kunna obehindradt fortgå i mit ämne, vil jag i förväg aflägga min bekännelse, huru jag anser den stora Kyrkoförändringen, hvilken våra förfäder begynte, i förhållande til närvarande fråga.

Man skulle mycket misstaga sig, om man trodde min satts, at en hastig religionsförändring hvarken på en gång uppstått eller någonsin kan uppstå, genom nysnämnde förändring vara vederlagd. Jag medgifver gärna, at denna kyrkoförändring var stor och i många afseenden våldsam; men däremot nekar jag aldeles, at den gick hastigt och oförmodadt, om man icke i en så stor och förvånande händelse blott vil fästa upmärksamhet på den likasom sista stöten, utan at uptaga i räkning de förberedande och aflägsne orsakerna. När en ofantlig trädstam genom flera tusende yxhugg hunnit blifva vacklande, så är en arm tillräcklig, och äfven den behöfver ingen öfverlägsen styrka, at kasta honom til marken. Skulle väl någon därför påstå, at trädet genom denna enda åtgärd vore fälldt. På lika sätt vo-

ro *Luther* och hans medhjelpare, hvilkas kloka, oförskräckta åtgärd vid Reformationsverket vi med så mycket skäl beundre, icke de första uphofs-männen til detta stora verk, men medel til dess fullbordande.

Jag behöfver härvid icke för kunnige Läfare updraga teckningen af de mångfaldiga omständigheter, som redan länge beredde denna stora händelse. Hvem känner icke föregående Påfvars stridigheter, laster, brott, yppighet, egennyttan: hvem känner icke Prästerskapets lata och utsväfvande lefnadsfätt och deras ännu större okunnighet? — det alla gränfor öfverstigande missbruk at åtkomma andeliga Sysslor, som höllos fala för penningar? — förvirringen i all laglig ordning; ingrepen i borgerlig magt och egendom; de öfververdrifna afgifterna til kyrkan; et efter den stora plan afpassadt intrång på Regenter; underfåtares förtryck; Aflatskrämmeriet, hvarigenom man fick förlåtelse icke allenast för redan begångna synder, utan äfven löfte sig fri från straff för de tilkommande? Genom alt sådant var redan den påviska Biskopens anseende märkligt förringadt, redan började förtroendet til hans guddomliga värdighet svigta, redan Prästernas anseende i betydlig mån

min-

minskas. Detta blef ännu mera skakadt i sjelfva sin grundval, dels genom det nya ljus, som upgick i Vetenskaperna, dels genom en Reuchlins, Huttens och Erasmi Skrifter, som voro fulla af de det andeliga Ståndet mäkt träffande Satirer, hvilket nu mera blef et föremål för almänna åtlöjet och föraktet. Härigenom hände, at icke blott folkhopen, som trycktes af det svåraste tyranni, utan äfven Regenterne, som lika sorgfälligt önskade kunna afskudda sig Romerska oket, endast väntade på en stor anförare, eller fastmer föregångare i detta företag. Och då en sådan likasom från Gud sjelf blef fänd, så visade sig offentligen hvad som redan långt förut af Försynen varit bestämdt och i des dolda sköte förvaradt. Men hade *Luther* och hans medarbetare förr gripit verket an, än alt hunnit til sin behöriga mognad, så hade ostridigt samma öde träffat dem, som förut en *Waldus*, *Wiclef* och *Hufs*, hvilka arbetade i samma väg, men kunde icke upnä ändamålet.

Ehuruväl denna Religionsförbättring, som skedde under så gynnsamma omständigheter och efter en lång förberedelse, ingalunda hastigt och oförmodadt inträffade; så kom den dock icke til stadga och bestånd, utan häftiga skakningar, mycken

blodsutgjutelse och elände. Huru ofta måste man icke våga det yttersta för sin säkerhet? Huru många borgliga krig inom staten, och blodiga utom, hafva icke blifvit förde? Hvad skakningar och stridigheter väcktes icke vid Symboliska Böcker-
nas antagande? Och huru många nya villfarelser och fanatiska Partier hafva icke sedan den tiden upkommit? Men med allt detta kan man dock anse dessa krig mera för borgerliga än Religionskrig; man kämpade mera för hvarje enskilds lycka och välgång, än för religionsmeningar och lärofattser; man sökte icke så mycket at utrota en villfarelse, som fast mer at befria sig från en tryckande våldsmagt. Äfven uti et sådant sakernas skick voro de icke få, som gäfvö företrädet åt gamla meningar. Ja, den första delen af Christenheten, hos hvilken någon religionsbetänklighet blifvit väckt, gjorde alltid afseende på et bättre öde, et beqvämare lefnadsfatt, så snart de voro förbundne med öfvergången til et annat Religionsparti. Hvad skulle väl då hafva händt, om desse Männ vågat ändra Läromeningar och Kyrkobruk, utan at tillika undanrödjå den börda, som tryckte medborgerligheten? När detta öfverväges, som icke kan undfalla den uplyste Läsaren, så blir
mit

mit påstående härigenom få aldeles icke vederlagt, at man fast mer ej skulle på et kraftigare sätt befästa det, om sådant varit allfigten.

Men en Reformation af sådan beskaffenhet är icke mera at vänta, bör icke ens önskas. Tiderne äro förändrade; alt har fått et annat skick och Religion sjelf et nytt utseende. De andligas företräde och friheter äro afskaffade: detta stånd är frikalladt från Romerske Biskopens öfvervälde, och åter införlifvadt med borgerliga samfundet: dels rättigheter äro dels uphäfne, dels satte under Öfverhetens vård: dels magt är inkränkt af lagar: dels kall omfattar endast religionsämnen: alla tilfällen at plåga eller förtrycka äro det betagne, såsom ock at kunna undandraga sig verldsliga magtens räfft. Således kunna numera inga sådana anledningar förefalla, som de, hvilka så betydligen underlättade våra Förfäders åtgärd i kyrkoförändringen. Retelse til borgerliga stridigheter är borrröjd ur religionens område; blott kampen med falska religionsmeningar är öfrig. Och om det får tagas för afgjort, at desse icke på en gång kunna ur människoförståndet och hjertat upryckas; så vil jag i korrthet söka visa, huru de efter hand kunna försvagas, ja äfven blifva et

befordringsmedel för riktigare Religionsbegrep.

Det, som efter min tanka, med häftighet och våldsamma föfök icke kan uträttas, är ofta ganska lätt, då man griper det an i en riktig ordning. Man upföke aldräförft ursprunget och förfta källan til de Religionsmeningar et Folk hyfer, de må vara fanna eller falska. Männe man väl skall tro, at en folkhop inom sig ftadgat, såsom en beständig och oföränderlig trosbekännelse, blot sådana begrep, hvilka, lika som af sig sjelfve, eller genom des egen sorgfälliga forskning och et flitigt betragtande af Guds ord, påtrugat honom öfvertygelsen om deras sanning och riktighet? Fast mer pläga människor i samma mon envist följa och behålla, hvad dem från deras barndom af Föräldrar blifvit sagt, eller af Läromästare inprägladt, ju mindre de begripa det. Detta är den förfta och enda källan, hvarutur alla, både fanna och falska, Folksmeningar i Religionen likasom upvälla. Då denna flod hunnit vidga sig och upnä en vifs höjd, genombryter och nedrifver han alla dammar, hvarmed man föker hindra des lopp. Man måste derföre söka tilstoppa den förfta ådran.

En Religionslärare, som vil utrota falska begrep i Religionen, kan på et lätt sätt vinna detta ändamål. Ehvad meningar et Folk hyser, sedan det en gång fått dem, håller det sig vid dem, emedan de få ofta återledas i desls minne och tankar. Man föreställe dem derföre sanningen, och ingen ting vidare, än sanningen. At icke lära ut villomeningar är väl godt, men det är icke nog: man bör icke ens tala om dem; ty at omröra dem, är at åter uplifva minnet af dem, och äfven då manöker vederlägga dem, gifver man dem föda och styrka. Man låte på detta sätt hvarje villfarelse, den man icke utan fara kan angripa, och än mindre på en gång utrota, småningom komma i förgätenhet. Man låte en menighet aldrig höra något i ämnen, der okunnigheten är henne gagneligast, man före ingen ting å bane, som hon en gång borde glömma. I början torde man väl någon gång finna det nödvändigt, at med några ord nämna et dylikt ämne, för at icke synas hafva förbigått något; men i följdén går man det med stillatigande förbi. På detta sätt skall minnet af villfarelsen dö borrt med sjelfva släktet, som hyfte den. Denna vägen är den enda säkra, at undergräfva och försvaga irrmeningar. På detta sätt hafva fle-

ra falska religionsbegrep likasom sjelffrättig-
 sig, och vi sjelfve hafve i våra dagar up-
 lefvat flera dylika ändringar, utan at nå-
 gra skakningar, någon sinnenas förbittring
 derigenom upkommit bland menigheten.
 Hvilken bland oss äldre påminner sig icke
 flera Läror, som för omkring fyratio år
 sedan, icke allenast föreställdes offentligen,
 utan äfven med hetta förfäktades, och nu
 mera icke med et ord nämnas. Folket
 begär icke mera någon undervisning der-
 om, och ingen anmärkning göres öfver
 Läraren, som med stillatigande går dem
 förbi. Utan lagbud, utan omröstning, utan
 at någons anseende eller magtspråk mel-
 lankommit, hafva, genom et hemligt för-
 stånd mellan alla rättänkande, icke blott
 lärorna, utan nästan ända til ordalagen,
 hvarmed de uttrycktes, kommit i förgä-
 tenhet.

Et vift och förträffligt råd! hörer jag
 någon säga; men äro icke händerne bund-
 ne på dem, som ega både klokhet och
 hug at rätta sig derefter. Är det väl lem-
 nadt i någons fria behag, hvad han skall
 utföra, hvad han blott behöfver vidröra,
 och ändteligen hvad han med stillatigande
 kan förbigå? Vi hafve ju en fastställd
 Norm och föreskrift för vår christliga Lä-
 ra, aldramest i anseende til barnaundervis-
 nin-

ningen, och hvem som vågade gå derifrån, skulle hvarken äga Öfverhetens bifall eller tilfridsställa almogens fordringar. Detta inkast är mig icke ohugnande; det hörer til faken. Jag kan ej neka at denna ömsfändighet har sina svårigheter för Religionsläraren, men de äro på långt när icke af den betydighet, som de vid första åsyn förekomma.

Jag påminner mig härvid, at i våra årliga sammankomster, til utrönande af christendomens tilstånd i Församlingarna, förtjente och välfinnade Män, hafva ansett för nyttigt at förändra åtskilligt, efter vår tids skick, och at utestuta et och annat i de så kallade symboliska Böckerna, men förnämligast i den * * * Catechesen, som innehåller et utkast til undervisning i christendomen. Men jag minnes äfven, at de visaste både af verldsliga och andeliga ståndet, funno det högst onyttigt och vådligt at ändra något i dessa böcker, så länge sjelfva folket det icke begärte och påstod: man borde fast mer til hvarje Lärares egen klokhet och rådighet öfverlåta, at sjelf bestämma den rätta synpunkten och vidtaga de lämpligaste mått, för at utan vederläggning rätta det irriga. Sådant borde ske, än genom en varsam anbragt undervisning, än genom en skicklig för-

förklaring, hvarigenom en villomening icke blott kunde blifva oskadlig, utan äfven blifva gänelig til sin verkan.

Och detta är det andra fättet at försvaga och likasom undergräfvat irrmeningar; at man nämligen föker genom en skicklig utläggning förena, med förnuftet och den heliga Skrift, hvad man icke lämpligen kan förbigå eller lämna i förögätenhet. Med et sådant förhållande skall Läraren icke utfättas för någons ovilja, utan ofelbart njuta alla vältänkandes bifall och agtning. Men denna åtgärd skall icke heller blifva honom svår, om han endast dervid använder den klokhed, som fordras, at på et lätt och förnuftigt fätt föreställa äfven de lättaste saker.

Skulle någon fatta den tankan, af hvad jag här sagt om förklaringen af falska lärorättelser och meningar, som ville jag med en uppenbar oredlighet, tvärtemot religionens natur, förblanda det sanna och falska med hvartannat, och bibringa en menighet ogrundade och stridiga saker, såsom grundade och öfverensstämmande; så skulle en sådan aldeles misškänna min affigt.

Hvarje fördom, hvarje villomening, man måste medgifva mig det, har någon fida, som är förenlig med sanningen. På lika fätt voro ock, i anseende til religionens läror

ror och föreskrifter, om icke alla, dock visserligen de mesta föreställningar, riktiga eller oriktiga, i deras första uprättning, likartade beståndsdelar, af et och samma hela. Til denna punkt måste man återgå, och under det man med en lätt vänning går förbi villfarelsen, derifrån hålla ut raka vägen til fanningen. Exempel härpå tilbjudas sig i ymnighet; men för at vara korrt, vil jag blott nämna et.

Hvad kan t. ex. vara irrigare, än den Satts vi fordom få ofta hörde uprepas, at människans vilja af naturen, och likasom genom instinkt drifves til det onda *). Detta skulle i sjelfva verket vara den giltigaste urläkt för åsidosatta pligter, för begångna brott. Men gifves då ingen utväg, at undvika denna fördom, utan at antaga eller vederlägga denna lärosatts? Hvarföre icke heldre säga, som faken verkligen förhåller sig: nämligen at männi-

skan

*) Om Förf., som är af reformerta bekännelsen, hade lefvat bland oss, där kunnige Lärare föreställa denna Dogme, utan öfverdrift, enligt med Skriftens mening, hade han säkerligen valt et annat exempel. Men Öfversätt., anser sig icke tilståndigt at ändra hufvudskriften, öfvertygad därom, at ingen, bland de Läsare han väntar sig, häraf skall kunna missledas.

skan genom finnlige retelser altför lätt förledes til lagstridiga och syndiga gerningar, och at Själens högre förmögenheter genom begärens öfvervalde afvändas från det goda och dygdiga. Icke få, som älskade hon mera det onda och skamliga för des egen skull; utan derföre, at hvarje känsligt väfende traktar efter det angenäma och behagliga, men skyr alt af motsatta egenskaper. Derifrån kommer det, at et finne, som är fängsladt af nöjets förföriska behag, få ofta gör motstånd mot förnuftets och religions fordringar. Häruti består således det naturliga fördärf, som från människoslägtets Stamföräldrar, har öfvergått til alla deras efterkommande: och detta är ofelbart orsaken til många förbrytelser, om vi icke med stränghet vake öfver oss sjelfve, och upmane all förnuftets styrka, at göra de lägre Själens förmögenheter et kraftigt motstånd i deras våldsamma anfall. Hvad hindrar oss at på sådant lätt reda, hvad som i denna artikel om Arssynden kan vara orätt fattadt eller föreställdt? Ätven det samma låter säga sig om Guds ovilkorliga Nådaval *) och

*) Läsaren behöfver icke påminnas, at i denna Anmärkning ligger et försvar för vår Dogme, och at den endast träffar Författarens trosvärdter.

och flera andra läror. Det skall aldrig kosta den skicklige Läraren någon möda, at äfven med bibehållande af de uttryck, hvarvid en menighet redan fäst sig, få vända och rätta dem, at de komma öfverens med förnuftet och Skriftens sanna mening? På sådant sätt skall det, som på en gång och offentligen icke lät sig göra, småningom och omärkligen vinnas. Sanningen skall obemärkt intaga villfarellens ställe, och religionen återtaga sit ursprungliga värde och fullkomlighet.

Men skulle ock sådana religionsmeningar gifvas, hvilka hvarken med stillatigande kunna förbigås, eller gerom en förnuftig förklaring närmas til sanningen; så bör man derföre icke gifva allt hopp förloardt, at icke det oriktiga de innehålla, på något sätt skulle kunna begagnas, och således i någon mån godtgöras. Hos obildade människor beror dygden merändels af sådana meningar, såsom på sina grundpelare, och sjelfva villfarelsen blifver oftast för sådana en grund både för deras kunskap och tro. Och i sanning fordras hos religionsläraren ofta blott en inskränkt skicklighet, ifynnerhet då han har at göra med vanliga tanklösa människor, at så förbinda sanningen med villfarelsen, och saker af olika art, at de synas följa af
hvar.

hvarandra. Sådana människor fatta vanligen mera sin öfvertygelse af det yttre anseendet, än af djupare grundfattser för sanningen: hos dem gifva skenbara skäl största vigten åt sanningen, och fördomarne åt Resultater af en förnuftig underfökning.

Ingen må tiltro mig den fräckheten, at med et sådant behandlingsfätt vilja oskärta religionen. Det är vifferligen helt annat, at med upfåt underhålla och stadga en villfarelse, än fördraga, då man ej kan utrota honom, och få vidt sig göra låter, använda den til människors nytta. Den är i sjelfva verket icke bos, som förtiger sanningen för den hon ej vore gagnelig; men väl den, som upfåtligen håller en annan i okunnighet, och döljer äfven det, som han vet at denne både skulle riktigt förstå och til sin nytta begagna. Och hvad skulle väl blifva af folks-religion, om man, af nit för sanningen, på intet fätt ville fogga sig efter antagna meningar, utan bestämma alt med en filosofisk stränghet? Hvilka begrep hos dem kan man väl frikänna från all villfarelse? Hvem annan än en Philosoph, kan väl göra sig en ren förnuftig föreställning om Gud, och likväl är en sådan grunden för all religion. Hvilken af våra vanliga Christna kan

kan uppgöra hos sig begrepet om Gud, utan at innmänga deri någon likhet med människan? Man betage honom den rätta mening och man skall taga Gud själf från honom. Men detta gäller om hela folks-religion. Ty här äro sanning och villfarele, jag vil icke säga, nära förbundet, utan så innerligen sammanfäsmade, at den, som ville helt och hållit åtskilja dem, och bringa dem til jämnhaltighet med förnuftet, företoge sig en sak, som skulle bereda bägges fullkomliga upplösning.

Det är således ofelbart, at många irriga folks-meningar måste tolas, och offentliga undervisningen i religion län pås derefter. Sådant medgifver icke blott Lärarens pligt; klokheten fordrar det; själfva nödvändigheten tvingar dertil. Den som tadar detta, röjer sig vara en slät kännare af människonaturen, och misfirmar de Lärarens anseende, som för oss äro den högsta föresyn. Ty Jesus själf, Stiftaren af den saliggörande Religionen, och hans guddomliga Sanningebud, — huru undfölo de icke för folks-meningar, huru ofta betjente de sig icke af folks villfarelser til grundläggning för sanningen! Apostlarna, enligt anteckningarne om dem, höllo före, at äfven de Christne borde iakttaga de

de mindre tryckande bruk af den Judiska Gudstjensten, för at derigenom få mycket lättare bereda Judarnas öfvergång til den nya Lärnan; men frikallade dem från de öfriga bruken, för at icke affkräcka hedningarna. Och Christus sjelf, har han icke än med fördrag ansett, än, efter tidens skick, til fanningens båtad användt många af sina samtidas meningar? Man vet huru den allmänna Judiska vidskepelsen återväntade Elias på jorden, såsom et förbud för Meslias, och Jesus försäkrade sina Lärjungar, at Johannes var den samme, hvilket åter denne rent af nekade. Och då samme Lärjungar, intagne af den fåfänga folks-meningen, förestälde sig i Meslias icke blott en Stiftare af en guddomlig Lära och dygdens befordrare, utan äfven en uprättare af Judiska riket, och en väldig Regent; så betog Jesus dem så litet detta hopp, at han fast mer syntes hafva underhållit det, för at bibehålla och befästa sin lära. När de vid hans bortgång frågade honom, huru snart han skulle åter uprätta Israels icke? Bad han dem i stillhet afvakta den tid Gud i sin vishet dertil utsett.

Hvem infer icke af alla dessa omständigheter, huru man, för at rena och fullkomna religionsbegrepen, icke bör framfara

fara våldsam och med buller, utan fast mer med klokhet och förskoning tåla, rätta eller minska det felagtiga. Icke heller lärer det undfalla någon, at hvad jag sagt om fördraglighet med vilfarelser, ingalunda angår lärda forskningar i religions-ämnen. Annat är Folks-undervisning offentligen i Christendomen, annat en grundelig och lärd underfökning deröfver. Den förra måste lämpas efter människors olika beskaffenhet och tidernas skick: den sednare åter, som endast tillhör de Lärda, bör vara fri, och hvarken af lagar eller tagen myndighet inskränkas. Så alfvarligen jag önskar, at en menighet icke måtte oroas af bråtagna och obetänkta omdanningsförfök i begrepen, så upriktigt fagnar mig deras bemödande, som med insigt och grundlighet pröfva Religionen och föka gifva alla des delar den möjligaste fullkomlighet. Så högt jag värderar Lärare, som i sit förhållande röja klokhet och hof, få litet kan jag gilla dem hvilka, lika okunnige med pöbeln, äro derjämte nog oförståndige at upkoka föråldrade villfarelser, eller hvilka, mera fluga än vifa, med flit dölja deras bättre insigter i Religion, äfven där, hvarest denna återhållsamhet aldraminist behöfdes. Fullbordan af den religiöse culturen och utbredandet af en renare

Religionskunskap, är rent af omöjlig, om icke det lärda och vetenskapliga Religionsstudium med styrka och drift skötes. Ty endast derifrån utgår den sanna religiösa uplysningen, som närmast utbreder sig öfver den moraliserade människoclassen, och sedan, likasom genom en sympatetisk verkan, omärkligt utspredes öfver hela folkmassan.

Det synes därför lyckligt och för allmänt bästa båtande, när de, i hvilkas händer vården om den religiösa uplysningen är lemnad, sjelfve genom en grundelig Philosophie och andra lärda kunskaper äro sit Kall vuxne; och då de Lärdas bemödande at rensa Religion från villfarelser och människotilfattser, af Regeringar och Förmän skyddas och upmuntras.

Öfver denna fällhet kunne vi upriktigt glädja oss, äfvensom at Försynen på annat sätt mångfaldigt välsignat oss framför andra Folkslag på jorden, hos hvilka en behörig tankefrihet, det är, at tala och skriva, fällt modet vid åsyn af de skräckbilder, som hotat des oskyldigaste förfök. At vi framgent måtte få njuta denna ypperliga gåfva, at densamma måtte sträcka sig til våra efterkommande i sednaste tider, det bör vara vår hjerteliga

ga

ga önskan; och därom böre vi alle alfvarligen anropa Ijufets Fader.

Om åtskilliga Jått, både at göra, och at betala Riksgåld.

Kostnaden at bevara den allmänna säkerheten inom borgerliga Samhällen och at underhålla alla til den gemensama välfärden erforderliga Inrättningar, vore föga betungande, om man icke midtunder fredslugnet nödgades, at likaom rusta sig til et dagligen befaradt krigsutbrott. Om människor i vår verldsdel uphört at inom egna Staters landamären ofreda hvarandra med rån och våldsverkan, utan häldre, til vinnande af mera ordning och säkerhet, upoffrat några enskilda naturrättigheter, samt ålagt sig inbördes viffa medborgerliga band och skyldigheter; så befinner sig dock ännu gränfämjan färskilda Magter imellan, nära uti urålderns råa naturstillstånd. Om Europas allmänne Riksgäldsnöd, och framtida oförmögenhet at kunna kriga, icke efterhand förmår at göra den gemensama Folkrätten mera gällan

lande, samt genom många års lyckliga förfarenhet öfvertyga alla om denna Lags nära öfverensstämmelse med hvarje Stats enskildta rätt och gagn; så torde Sedolärare länge nog, utan båtнад, få philosophera om pligten, nyttan och görligheten af et allmänt Folkförbund, eller en imellan alla verldsborgare stadfäst evärdelig tred. Om i sednare tider fällan Städer och Länder af Segervinnaren blifvit upplätne til plundring och hvar Stat merendels vid freds slutet återfått sina fordna besittningar; så hafva däremot egne Underlätare och Medborgare vida mer, än fordom, fått vidkännas krigskostnaden, och ibland til en öfvermäktig fiende nödgats sluteligen betala en penningelöfen, för at återfå fordna tilhörigheter. Genom flöseri, öfverflödig ämbetsmanna Stat, och annan misshushållning i fredstider, kan utan tvifvel et Samhälles Statsverk mycket skadas; men sedan sjelfva krigsfättet blifvit dyrbarare samt fälttogen mera täte och flerårige, så hafva krig til lands, och isynnerhet til sjöns, mångdubbelt mera i vårt tidevarf skuldfatt Riken.

De äldre tidens Förstar samlade ihop skatter til krigens utomordentliga behof. Deras tilgångar härledde sig, dels från Kronoegendomars afkastning, såsom Upsala
Ko-

Konungars vidsträckta öde, dels från byten i härnad, från väg- botten- och skeppsfynd, från Danaarf, Sakören och förverkade egodelar, dels ock från efterhand tilkomna bevillningar, ledungslama, Kopp-skatt med flera gårdar, Jordbruksräntor och Tullafgifter å utrikes varor. At samla et penningeförråd var vid en sparsam hushållning för forntidens Regenter möjligt, samt tillika för dem högstnödvändigt, då ännu föga Manufacturer och Handelsrörelser voro i gång; och då desutom ingen vid en allmän osäkerhet, af god vilja biträdde med lån, utan häldre lönligen nedgräfdde sin skatt i jorden. I vår samtid torde en enda Regents vedermäle kunna framtes, hvilken med tilhjelp af en samlad Riksskatt, utfört krig, samt dymedelst utvidgat sit Herradöme; i andra Länder däremot har man ansett för lyckligt, enär årlige inkomsten velat förflå til den nödvändiga årsutgiften. Om det imedlertid kunde vara försigtigast, at städse i den allmänna Skattkistan hafva något öfverskott eller nödpenning i behåll, lå synes det i en tid, då jordens odling, jämte Bergs-Slögde- och Handels - rörelser, kommit i flor, vara mindre rådligt at frugtlöst undanhålla et stort penningecapital, och såmedelst minska fredens vällignelser. Af

tideböckerna inhämtas utomdels, at ofta med den samlade Skatten, om ej i den sparfamma Regentens, dock i Efterträda-rens tid, juft et Lands ofärd blifvit beredd. Då idoghet och säkerhet tilskapat en allmän välmåga, samt då en rättvis, trofast och fredlig Regering tilvunnit sig menighetens förtroende; så saknas ingalunda, vid en orolig Grannes anfall, villiga Krigsgärder, och äfven, då mera behöfves, lån-biträden emot drägliga vilkor.

Publike lån hafva i färskilda tider och länder blifvit på mycket olika sätt uptagne. Samhällen hafva, liksom enskilde Personer, först lånt uppå skrifteliga förbindelser om återbetalning på en viss utsatt tid; men då desse löften ofullkomligt blifvit upfylde, så hafva Rikets Klenodier eller Kronans Gods och Intrader måst pantsättas, ja, några gånger hafva Städer och hela Landskap blifvit uplåtne til Pantägarrens ränte-intägt. Sedan offentlige Banker kommit i gång, hafva desse ofta accepterat Statsförskrifningar til full betalning, eller ock til blotta räntans godtgörande emot erhållande af vissa immuniteter eller Hypothequer; likaså hafva emot andra monopoliska eller regala rättighetens uplåtande, stundom penningesummor kunnat upbringas, ehuru sådane afhand-

lin.

lingar ofta varit med et känbart lidande å Allmänhetens fida förknippade.

I nyare tider hafva somligstädes publika Lån, under namn af *temporaira Annuiteter*, blifvit uptagne, som egentligen äro årlige afbetalningar af Capitalet, med inberäknadt Intereffe, och hvarmedelst hela Lånet, efter en viss bestämd tid, det vare sig inom 10 eller 100 år aldeles försvinner. Men, om man å ena sidan gör sig et säkert hopp om et ändtligt slut af en sådan Riksgäld; lå bestyrkes af förfarenheten, at, om ej afhandlingen kunnat träffas med en ad *publicos usus* inrättad RiksBank, lå hafva private Borgenärer förbehållit sig de mestbetungande vilkor, när deras försträckte Lånsummor skulle likfom af sig sjelfva efterhand förtäras. Gemenligen har någon lönande Kronointrad, på längre eller kortare tid, blifvit förskrifven i pant; och om sjelfve upböörden blifvit Långifvaren updragen, lå har det fällan aflupit utan menighetens förtryck; Regeringen har åtminstone altid för en sådan anticipation fått betala den drygaste penningaränta å sin egna pantsatta Kronränta.

Lifstids-Annuiteter eller *Lifrdntor* utgöra et annat sätt at uptaga publika Lån. Vid första påseendet tyckes det vara för-

monligt, at få hela Skuldsomman dödad
 vid Långifvarens, eller som mest brukligt
 är, vid andra utfästa Personers fränfälle;
 men dels bestämmes gemenligen Lånet på
 unga och friska Ynglingars lifstid, dels är
 räntan under dåvarande Period så betun-
 gande, at man efter några års utbetalning
 ej fällan funnit tjenligast at förkorrta tiden
 genom en ny AdversionsAfhandling. Rän-
 tan har alltid varit drygast, då Lånet varit
 utfäst på etenda lif, något mindre på 2:ne
 och minst på 3:ne Personers lifstid; men
 få bör vid det sista alternativet räntef-
 giften förmodas blifva så mycket långva-
 rigare. Som imedlertid en sådan Annuitet
 årligen förlorar något af sit värde, så kan
 den af Innehafvaren med mindre förmon
 öfverlätas til en annan man, eller beqväm-
 ligen för en framtid anordnas åt arftaga-
 re; hvarföre ock en sådan penningevinst,
 ehuru indrägtig den ock synes, endast va-
 rit rätt begärlig i sådana Länder, därest
 många vällustige och lättjefulle Celibatai-
 rer gifvas, hvilke alsintet behjerta efter-
 kommandens välgång. I det fordna Frank-
 rike har öfver $\frac{1}{8}$ af den publika gäl-
 den bestått i Lifräntor; men i Ängland
 hafva, emot de mest öfverdrifna vilkor, så-
 dane Lånunderhandlingar fällan kunnat fyl-
 las, eller hafva desamme snart efteråt på
 annat vis blifvit omsatte.

Med

Med dessa uppå 1 högst 3:ne Personer bestämde Lifräntor, hafva de efter sin första Uphofsman benämde *Tontiner* mycken likhet. Desse Annuiteter fättas uppå flera Borgenärers lif och uphöra ej, förän alle Lottägare, som gemenligen stiga til 20 à 30 Personer, hunnit utdö. Som hvar och en smickrar sig med det hopp at kunna öfverlefva de flesta, om ej at ärfva alla sina delägare, så hafva sådane Lån-anteckningar snarast blifvit fylde; men de kunna blott vidtagas af en Ministére, som söker at behändigt hjälpa sig ur en närvarande svårighet, utan at bekymra sig om den osäkra uträkning och långvariga tyngd, hvarmed Statsverket efteråt behäftas.

På intet Låningsfätt hafva större Summor, med mindre förökta pålagor i ofredstider, kunnat upbringas, än med de, isynnerhet uti Ängland, brukliga *permanenta Annuiteter*, bestående uti årliga penningaräntor, som uppå vissa af Parlamenten fastställda Taxor äro grundade. LånCapitalet bokföres til et bevis för Borgenären, men alsingen Statsobligation utfärdas därå. Lånet kan icke heller af Borgenären, det vare sig en Corporation eller enskild Person, upfågas; men väl af Kronan vid lägligt tillfälle återbetalas, och sålunda den pantsatte Taxor

xan åt Statsverket återvinnas. Den underpant, som förste Långgifvaren undfår til en årlig ränta, kan transfereras, eller öfverlåtas, til en eller flera, til hvilka han följer sin Actie eller updrager sin rätt. Förän Regeringen återbetalt Capitalet, kan aldrig den utfäste Taxan rubbas, utan at åtminstone en annan fullgiltig Hypotheque i stället fättes, för så Långgifvarens, som Bankens säkerhet, hvilken merendels förskjuter räntan. Man har altid och allestädes först börjat med pantförskrifningar på korrt tid; men då sådant ej velat förflå, så har man efterhand förlängt Terminerna, til des man ändteligen stannat vid en obestämd betalningstid, eller perpetuella Lån, förenade blott med omsorgen för en ofviklig ränta. StorBritannien, som sedan år 1688 samlat den största och mest dyrbara förfarenhet om publika Lån, har funnit det sist beskrifna sättet eller det så kallade *Funded System* för Statsverket minst betungande och tillika lättast verkställigt hos en idog och handlande Nation. Flere olägenheter tilvitas imedlertid, med mer och mindre skäl, detta stående Lån-Systeme.

Detta Låningsfätt anses af många för et förstörande AnticipationsSystem, hvarmedelst man förbindes at betala ränta för näst-

nästledna Seculi skulder, och efterkommande i sin ordning få böta för detta Tidehvarfs oförligtigheter. Sjefve lättheten at upbringa sådana Lån, aktas skadlig och föranledande til onödiga anfallskrig samt djärfva ministeriella företag. Som allenast sammankott af Taxor fordras til Interesses godtgörande, så blir i början känningen af kriget mindre besvärande, och Folkets inbildning gäckas med föreställningen af förmonliga eröfringar och segrar; men som Hufvudstolen af de til Krigsbehofven erforderliga Lån nästan alltid stannar obetald, så blifva dryge Taxor den säkre behållningen, hvilke evärdeligen betaga Samhället fredens gynnande frugter, och årligen vida mer betunga näringarna, än forntidens störste Krigsgärder. När en ny Taxa lägges på en ditintil fri rörelse eller ting, så borrtvändes en del af enskilda Personers inkomst, som kunnat samlas til et nytt Capital vid productiva näringar. Det til Regeringen lämnade LånCapital ginge från productiva arbetare til en aldeles icke lönande förtäring, samt förfördes merendels inom året, och det ofta utom Fäderneslandets gränser; utan hopp af någon tilkommande reproduction. Til deras föregifvande, som skulle genom detta Låningsätt Samhället erhålla 2:ne pennin-

ninge Capital, i stället för et, svaras, at ehuru man gemenligen finge en annuitet i de publika Fonderna af mer än lika värde emot Lånsumman, hvilken kunde förfäljas eller et nytt Lån på AnnuitetsCrediten upptagas; så måste dock detta replacerade Capital förut i Landet hafva funnits och til förkofringsarbeten varit användt. Om ock Subscribenterne återfått mer än Valuta för den förskutna Lånsumman, så återgafs dock ej et nytt Capital til Landets rörelser. I anseende til Interettet af den publika gälden påstås väl af många, at den högre handen betalte åt den vänstra och at Nationen vid denna utbetalning ej blefve en fyrk fattigare; men utom det, at Ängland, efter all sannolikhet, förmodas hafva blifvit för vid pås $\frac{2}{3}$ del af hela Riksgälden skattskyldig til andra Riken, så vore Landtmannen, hvilken mycket betungas af Taxorna, ganska föllan publik Creditor. Man hade väl i det längsta undvikit at belasta nödtorftsvaror med Taxor; men sedan alle öfverflödsämnen blifvit uptagne, så har man ock vid påträngande behof tagit tilflygt til mindre tjenliga föremål. Ju mera Staten blifvit fördjupad i skuld, ju större förmoner måste Ministèren, för at vinna sin affigt, bestå; och göras ibland, på det
sub-

subscriptionen snart må fyllas, fördelarna
 få indrägtige, at det räknas för en stor
 ynnest at få biträda Regeringen med Lån.
 För Allmänheten måste det imedlertid blif-
 va högst förtryckande at evärdeligen be-
 tala ränta för et med konst upgjordt Ca-
 pital af 100 Pund, då kanske knapt 60 di-
 to blifvit anammade, och til Statens be-
 hof använde. Det tilförene brukta sättet,
 at vid anteckningar til Lån åt Kronan, gif-
 va et så kalladt *Præmium*, *Emolument* eller
Douceur, bestående merendels i en mått-
 lig Annuitet på listid eller på vissa bestäm-
 da år, eller ock i några publika Lotterie-
 Billetter, har i längden för de skattdra-
 gande varit mindre besvärande. Interettet,
 som i början utlofvades til 8 och 6 Pro-
 cent, har efteråt blifvit nedfatt til 5, 4,
 $3\frac{1}{2}$ och 3 Proc., som väl vid god hus-
 hållning, vore en lättnad för Statsverket,
 men dock medför en osäkerhet i afhand-
 lingar med Ministèren; vid gäldens årlig-
 ga förökning befaras ock en ytterligare
 nedfattning eller en försämrad penning vid
 godtgörandet af dessa annuitetsräntor. Det-
 ta Låningsfätt hade föranledt til mycket
 vingleri eller så kalladt *Stockjobbing*; me-
 nigheten betungades äfven, såsom en följd
 af detta System, utaf en mängd upsy-
 ningsmän och taxfamlare. Den för mer
 än

än et halft Seculum sedan förefpådde Ban-
 queroute eller Finance-Revolution, hade
 väl ännu icke inträffat; men et *Maximum*
 måtte gifvas, utöfver hvilket Taxorne icke
 möjligen kunna höjas och under hvilkas
 tyngd det starkaste Rike flutligen måste
 svigta. Til de förökta Interessens beta-
 lande har ock Bankens ideala penninge-
 stock nödvändigt måst ökas, som åter, så
 länge des Credit räckt, nedfatt det hår-
 da myntets värde emot andra varor och
 förnödenheter, samt med detsamma gjort
 Krigskostnaden för hvarje gång, vid pass
 en half gång dyrare, än nästförut. Såle-
 des kan et Krigstog, som för et Seculum
 sedan kostade 20 Mill. P:d Sterl., nu up-
 stiga utöfver 150 dito, ehuru icke mera
 långvarigt. Det ängelska Kriget, som bör-
 jades år 1688 och lycktades år 1697,
 författe Riket i en skuld af Pund Sterl.
 21,515,742, 13, 8; efter 4 sedanöfvergång-
 na Krig befans publika gälden vid 1789 års
 slut vara upstigen til P:d 247,981,927,
 5, 2, som fordrade i Ränta P:d 9,162,781;
 men det år 1793 började Kriget hade re-
 dan i April månad 1797 upjagat Natio-
 nalgälden til P:d 388,897,144, som kräf-
 de en årlig Ränteutgift af P:d 14,658,739;
 och dock skall sedan den tiden et Lån va-
 ra uptaget af 18 Mill. Pund. Det påstås
 yt.

ytterligare, at alle Lånafhandlingar nu för-
 rättas med paper och at paperspenningar
 således kommit at öfverflöda, då framom
 detta LånSystem endast Guld och Silfver-
 mynt var gängle; före 1755 års Krig ut-
 gaf Ängelske Banken inga Sedlar under 20
 Pund, men har sedan i affigt at förmin-
 ska utväxlingen af hårdt mynt utfärdat
 Sedlar å 15 och 10 P:d, och vid detta
 Krigets början til 5 dito. Helt nyligen
 har ock detta Verk (ehuru det d. 25 Fe-
 bruarii innevarande år ägde i privata for-
 dringar och Cassafond samfält 17,597,280
 P:d utom hos Regeringen 11,686,800 dito
 til godo, emot des utelöpande Banknotes
 och annan skuld, tillsammans 13,770,390
 Pund) blifvit föranlåtet at utgifva Sedlar
 på 2 och 1 Pund Sterl. samt at uphöra
 tils vidare med sina Sedlars löfen emot
 hårdt mynt: et betryck, hvaruti ängelske
 Banken en gång förut, eller år 1696, sig
 befann; då ock des Banknotes för en tid
 nedföllu 20 Procent emot Species.

De fleste af nyss anförda olägenheter
 åtfölja imedlertid alla LånSystemer och kri-
 giska Regementsföringar i gemen. Om man
 å ena sidan af en öfverdrifven Enthusia-
 sme namngifvit detta *Funding System* för et
 politiskt mästerstycke, som hade gifvit
 Storbritannien en outtömlig Guldgrufva til
 de

de första Riksvärfs utförande och en lika outöslig springkälla til alla näringars förkofran, så har man ock, åt en annan led, fatt uppå sjelfva Låningsprincipens räkning, alt det misbruk, som efterhand sig därvid insmygt, så väl som all den ministeriella misshandling, som författ det ängelska Statsverket, om ej hela den uplysta och idoga Nationen, i en äfventyrlig belägenhet. Det måste vara onekligt, at sådane bokförde Lån, som icke sätta en Regering i förlägenheten af en snar upslägning, och som ej eller öfverhoppa Landet med en chimerique penningestock, af alla måste vara de minst lörförande; med förbehåll, at de hållas inom måttlighetens gräns. Hvar enskild mans rörelse och inkomst rubbas i ofredstider vida mindre, då allenast Interettet för Krigskostnaden efterhand skall godtgöras, än då hela Krigsgården på en gång skall uptagas; och som dock för sent, och förmodligen, emot dessa tiders Krigsbehof, otillräckligen utginge, samt således, sedan fienden vunnit föresteg och öfvervigt, jämte ovärderliga människolif, mäst i fåfången förspildes. Det är utan tvifvel denne emot fulla behofven svarande offentliga Credit, som genast vid Krigsutbrottet gjort Ängelska Vapnen så verksama. Det bliver altid Styrelsens fel, om onödiga Krig före-

företagas, och om under fredslugnet god hushållning, samt med detsamma Capitalskuldens succesfive afbetalning, å fido fättes. Då ock inhemske tilgångar äro otillräcklige, så öfverklagas kanske med mindre skäl, at Utländningen, lönligen och sjelfsmand, gör något biträde emot en lindrig ränta å 3 p. c.; det blefve alltid sämre, at i likhet med många andra Länder, behöfva föka utrikes Lån, förenade med dryga provisioner, täta omsättningar, och högre ränta, eller ock at hemma sakna, efter utpressade krigsgärder, et nödigt rörelsecapital för Näringarne. Det händer utomdels ej fällan, at sådana utländske Borgenärer omsider flytta med deras öfriga förmögenhet inom den publika Galdenärens landamäre; *Ty ther thetas Skatt är, ther blifver ock thetas hjerta.* Den inhemske NäringsIdkaren har genom detta Låningsystem tilfalle, at göra dets behållna öfverkott, ehuru ringa det ock vara må, genast fruktbart, och kan, utan farhoga för trög återbetalning hos privata Personer, lätteligen vid förefallande behof öfverlåta sin fordran uppå annan man. Det publika Lånsystemets lyckliga framgång beror imedlertid hufvudsakligen uppå allas öfvertygelse om högsta Magtens ordhållhet, kloka hushållning och beskydd emot

all oförrätt; man förtror då trygt och villigt til samma goda Öfverhet nyttjandet af sin under defs hägn samlade förmögenhet, emot en skälig vedergällning.

Det är förnedrande för Människoflägtet, at ibland fätten at uptaga publika Lån, behöfva anföra *Tvångslån*; ifynnerhet då ofta med dem få tilgått, at de af Landets Inbyggare, som biträdt med försträckningar, hafva förlorat sina underdåniga fordringar, och de som vägrat låna, undergått utmätning, eller blifvit kastade i häkten. Sådane påbudne Lån efter hvars och ens förmodade förmögenhet hafva väl fordom varit mera allmänne; men få äro de icke heller allestädes i vårt Tidevarf komne ur bruk. Et annat finare sätt at göra tvångslån, som nödvändigt skall träffa alla Landets Invånare har däremot i senare tider blifvit uttänkt. Regeringar utgifva nämligen *Creditsedlar* eller *Lånföreskrifningar* til Innehafvaren, uppå större eller mindre Summor, å obestämd betalningstid; och supplantera eller uttränga desse löpande Sedlar efterhand det förut gängle myntet. De uti detta Seculo tilkomne Franske *Billets d'Etat*, *Assignats & Mandats*, Sachfiske *SteuerZetteln*, samt Norramericanske *Continental Money*, äro til sina namn och öden tilräckligen kände. Då alle Statsverkets

Gäld-

Gäldsummor och behof göras, utöfver alt förhållande emot Folk- och Varu-mängd, såsom penningar circulerande, så betungas Landets Invånare, och isynnerhet de som njuta en viss nominal penninge-inkomst, vida mer af den dagligen tiltagande dyrheten, än af aldeles uppenbara tvångslån och pålagor: kommande såmedelst inom få år hela Allmänhetens redbare tilgång at förvandlas i några kraftlösa siffror; ej allenast Näringarne, utan sjelfva Drätselverket får af sådana publika Skuldsedlars nedfatta värde, och sluteliga annihilation, vidkännas förstörande följder. Änglands *Exchequer-* och *Navy-bills*, som isynnerhet i krigstider äro gängse, hafva med förenämnda Statspapper någon likhet; men för at ej sätta Penningeverket i allmän orreda, så inlöfas de därstädes, så fort som möjligen vara kan efter freden, eller ock göras de ofynlige uti Landets rörelse genom omfättning i de publika Fonderna, til stående eller bokförda Låncapital med Annuitetsräntor.

Sverige är icke heller utan all förfarenhet om Tvångslån och påtvungna Nödpenningars verkan. Genom Contributionsrånteriets kungörelse af d. 2 Dec. 1717, påböds et allmänt Lånförskott til Kronan; då beloppet af hvars och ens Lån skulle

uppgifvas, men den taxeras, som ej ville be-
 qväma sig til någon förfräckning, eller
 upgaf för litet; och äfven den, som ej
 hade reda penningar, skulle med sin Cre-
 dit skaffa sig Lån, och således biträda Kro-
 nan. För dessa Tvångslån utfärdades Stats-
 obligationer med 6 p. c. ränta, och enligt
 K. CARL XII:s Stadfästelse af d. 7 Dec.
 1717, fattes för dem alla Svea Rikes In-
 byggares Egendom, i löst och fast, inri-
 kes och utrikes, såsom alle för en, och
 en för alla, i underpant. — År 1715 preg-
 lades af et flags Mynttecken, kalladt *Kro-*
nan, Daler Silfvermynt 2,189,000, til
 40,000 ft. af Skeppundet koppar; och så-
 ledes mindre än 1 kopparrundstycke, men
 måste af Allmänheten emottagas för 1 Dal.
 Silfvermynt stycket, då det samma det föl-
 jande året fattes i gång. År 1716 myn-
 tades Dal. S:mt 3,819,100 utaf en dub-
 belt vigtigare Penningereprésentant, kal-
 lad *Publica Fides*, eller til 20,000 ft. af
 Skepp., och hvarmed, til förekommande
 af en befarad efterapning, mynttecknet
 Kronan inom en viss termin inlösas skulle;
 då efteråt det aflysta mynttecknet blott
 skulle gälla 1 öre S:mt. År 1717 flogos
 af det så kallada *Vett och Vapn* Dal. St.
 9,059,000, hvarmed tillika *Publica Fides*
 invexlas skulle, och som efter aflysningstiden

tiden skulle gälla 2 öre Smt. År 1718 gjordes åter et ombyte med mynttecknet *Flink och Färdig*, hvaraf Dr S:mt 7,368,000 förfärdigades. Ännu tilvärkades samma år, til ytterligare omväxling och utspredning, 3 Millioner Dal. Silf:mt af Mynttecknet *Jupiter*, 3 Mill. dito af *Saturnus*, 3 Mill. dito af *Phæbus*, 3 Mill. dito af *Mars*, 6 Mill. d:o af *Mercurius*; af de 7 sistnämnda slag myntades 30,000 stycken af Skeppundet, och således af lika vigt med rundstycken. Menigheten bryddes mycket af dessa täta omsättningar, och emottog ogärna hvarje gång blott et tecken til mynt, i stället för verkligt mynt; men til följe af de Kongl. Förordnanden af d. 18 Mart. och 11 Maji 1716, d. 27 Febr. och 26 Octobr. 1717, samt Öfverståthållarens Påbud af d. 9 Nov. 1717, skulle den, som vägrade emottaga Mynttecken efter det påfatta värdet, eller som därföre stegrade varuprisen, straffas som en Förbudsbrytare, mista varan, och böta 4 gånger dess värde, samt likaledes Köparen, som sådant medgaf; vid 2:dra öfverträdelsen skulle böterna fördublas, och 3:dje gången tripleras, jämte annat exemplariskt straff. Af böterna skulle Angifvaren få hälften, och äfven utlåfvades 200 Dal. Silfvermynt för uptäckten af förklenliga ryckens ut-

spridande; alt sådant medförde naturligtvis mångfaldiga beflag och förföljelser. År 1716 börjades ock med utfärdandet af *Myntsedlar*, som af 3:ne Stånds Fullmäktiga påkrefvos; och utgäfvos de först til 25 Dal., men sedan äfven til 10 och 5 Dal. S:mt, dock alle utan ränta. Vid 1719 års början upgäfvos, såsom utegående, af dessa Myntsedlar Dal. S:mt 2,054,750; men af Mynttecknen förmodades ännu Dal. dito 25,368,000 vara utelöpande af de 1393 $\frac{1}{4}$ Skeppund koppar, som blifvit utmyntade til Dal. S:mt 40,435,100; oberäknade Dal. dito 1,500,000 för Mynttecknet *Hoppet*, hvilket aldrig efter det åfatta värdet, à 1 Dal. Silfvermynt, blef gängle. — Om Sveriges nuvarande *RiksgäldsContoirs Sedlar* äfven äro Creditsedlar, förskrifne de sednare åren utan ränta på en obestämd betalningstid, så äro de dock öfver all jämnförelse med nästförut omnämnda olyckspenningar, så väl som med de flästa Rikens Statspapper. Lyckligtvis voro Näringarne i långt bättre ställning vid Riksgäldsmedlarnas, än vid Myntsedlarnas och Mynttecknens tilkomst. Hvarken har hela Rikets Gæld genom nuvarande Creditsedlar blifvit circulerande, eller finnas rörelserne därmed så öfvermåttade, at våre Exportvaror, til följe af förhöjda tilverknings-

ningspris, blifvit ofäljbare å utrikes ort, eller hafva desse Sedlar betydligen fallit under hårda Myntets värde.

Hvad nu ändteligen de olika betalningsfätten af åsamkade Riksskulder beträffar, så gifves därtill blott det enda rätt värdiga medlet, at genom en klok, idog och sparsam hushållning, under Fredens och en Patriotisk Regerings skygd, årligen skaffa et, utöfver enskilta och offentliga behof, umbärligt öfverskott, hvarmedelst en succesfive förminskning, och sluteligen en fullkomlig betalning af Rikets hela Gäld, vinnas må. Sluträkningen med Statens Borgenärer kommer aldrig rättvisligen at upgöras, hvarest man icke stadfäst lika fanna grunder vid Lånens uptagning, som vid deras betalning. Det är en oförrett emot Samhällets Ledamöter i gemen, om en Regering förskrifver sig til större Summor, än den verkeligen åtnjutit, eller ingår i andra förstörande vilkor, eller ock underlåter at förbehålla sig uplägningsfrihet; och det blir å andra sidan en orättvisa emot Borgenärerna, om et lagligen och på god tro lämnadt Lån, icke sedan fullt gen fullo återgaldes. Det kan blott hetas billigt, at minska årsintereffet, då penningaräntan i gemen uti Landet kunnat nedfättas, eller andre Långifvare åtnöjas med en lägre

ränteberäkning; och må då, om den publike Borgenären ej vil med intereffets förminskning åtnöjas, Capitalet upslägas, och få vid annuitets-actier, som temporaira Lån, återbetalas.

Om ej alt vid Lån-systemer skall stanna i ostadiga förslag, så bör en oföränderlig Afbetalningsstol, vanligen kallad *Sinking- eller Amortissements fond* fastställas, som är grundad på vissa, efter Nationens förmåga, afpassade gärder eller taxor, samt besparingar på nedslatta räntor, m. m. I de flästa gäldbundna Riken har väl en sådan Afbetalningsfond blifvit påtänkt; men då någon utomordentlig Statsutgift inträffat, så har Ministèren, i stället för at göra sig förhatlig genom nya Lån-negotiationer och förökta pålagor, häldre under namn af Lån, tagit sin tillflygt til denna Besparingsfond: föreställande sig, at et upskof i den gamla Gældens betalning mindre af Menigheten förmärkes. Som imedertid sådane Förskott åt Ministèren, fällan eller aldrig blifvit godtgjorde, utan Riksgälden tvärtom alt mera tiltagit, så har man ej trott sig kunna sätta nog starka värn emot dylika misbruk; och därför häldre velat anförtro värden af denna inalienabla Fond til sådana Män, som endast för des rätta användande ansvaras skulle. Då

Då en Riksgäld hunnit til den högd, at inga Taxor och bevillningar vilja förflå til Interessens godtgörande, jämte andra offentliga behof, få har til Statsverkets hastiga lättnad, en AdversionsAfhandling med de publika Borgenärer, eller en mer och mindre uppenbar Banqueroute, om ej total Affskrifning, blifvit den mäst vanlige följden. Et urgammalt konstgrep, at bemantla det Allmännas oförmögenhet at betala, har varit, at förhöja Myntets räknevärde, eller at försämra dess halt. Romrarne nedfatte redan vid det första Puniska krigets slut en A/s , ifrån at innehålla 12 unce koppar til endast 2 dito; och Staten afbördade sig således sin skuld med $\frac{1}{6}$ del af inra värdet. Vid det andra Puniska kriget nedfattes en A/s först från 2 til 1 unce, och ändteligen til $\frac{1}{2}$ dito; det är til $\frac{1}{24}$ del af sit första innehåll. Det var icke heller förän under det andra Puniska kriget, som 4000 Marker Guld uttogos af den alt sedan Roms frihetstid orörda Skatten, kallad *Aurum vicefimarium*, och som härledde sig från 20:de penningen vid all Slafhandel, samt förvarades, såsom Statens ytterste nödpenning, uti Saturni Tempel. Fordomdags svarade ock namn och gagn i en Svensk Silfvermark, i en Fransk Livre och et Ängelskt Pound aldeles emot hvar-

andra; men för at vinna et flörre pennin-
getal, och at på et behändigt fätt göra
sig skuldfri, få har räknevärdet öfver alt
blifvit förhöjt, eller ock det fina Äfstalet
minskadt, emot det ändock bibehållna nam-
net. At lönligen förtalka Myntet, är et
fvek, som genom hemliga öfverenskom-
melfer med myntbetjeningen, fordom län-
gre kunde hållas doldt, än nu för tiden. —
Huru offentlige Statspapper blifvit förrin-
gade, däruppå hafve vi i det 18:de Se-
culo flera bedröfliga vedermälen; och al-
drasenast i Frankrike, hvarest för et år se-
dan 1 Louis d'or, slagen til 24 Livres,
blifvit betald med 20,000 dito i Asigna-
ter. Sådane öfverflödande chimerique Pen-
ningar hafva imedlertid fast oftare härledt
sig från Ministeriella Vildhjernors förslags-
makeri, än från en verkelig fattigdom;
och har til slut med dessa characteriserade
penningar gemenligen få tilgått, at sedan
tusenttals Människor genom deras vack-
lande värde blifvit förstörde, få har Re-
geringen, til en ändtelig stadgas vinnande,
nödgats vidtaga en så kallad Realifations-
utväg, då ock Innehafvaren fått åtnöjas
med en behållning af ganska få Procent.

Om Sverige ej kan räknas ibland de
penningerikare Länder, få har det ock i
jämförelse varit mindre gäldbundet, än an-
dra,

dra, samt har oftare väl, än illa betalt sina Statskulder. I våra härdteckningar omtalas aldraförst någon betydlig Kronskuld i det 14:de Seculo. Under *Magnus Ericsons* regering pantlattes til Grefven af Hollstein, til Påfven och inhemska Prélater, m. fl. för lån, åtskilliga Slott och Län. Detta var icke heller underligt, då utom all annan misshushållning och Påfveliga prejerier, i både Företrädarens och Dets egna period, Skåne, Halland och Blekinge inlöstes för 70,000 Marker Silfver, och afstodos sedan förutan återbetaling. Det då tilverkade falska Myntet blef et äfven så litet botande räddningsmedel för denna Konung *Magnus*, kallad *Smek*, som för Dets samtida Konung *Jean le Bon* i Frankrike, hvilken lönligen lät ådulterera det Landets mynt, för at såmedelst betala sin skuld.

Om de fordringar, för hvilka den tiltagsne *Bo Jonson Grip*, under K. *Albrechts* ostadiga styrelse, förvärfvade sig en ganska betydlig del af Riket i underpant, under den följande Regeringen blott til en ringa del blifvit godtgjorde, så torde icke alt sådant kunna namngifvas för våld.

Konung *Gustaf Ericson* betalde däremot redeligen Lübeckarne deras förskutna 77,370 Lübska marker, och det förnäm-

nämligast med öfverflödiga Klockor i Kyrkotornen; men han friade därjämte Riket från Hansestädernas fördärfveliga Handeltvång. Om ock Drätselverket under Dets Regering vunnit nya tilgångar, så lämnade Han ej allenast Riket efter sig skuldfritt, utan äfven fyra stora Hvalf med Silfver upfyllda.

Vid K. *Gustaf Adolphi*s anträde til Regeringen var icke allenast Skattkammaren åter författ i et utblottadt tillstånd, utan ärfdes tillika med Kronan et äfventyrligt krig, och flere obetalde skuldposter. Alla möjliga steg vidtogos, at förnöja Fordringsegare med penninge afbetalningar, Kronofradar eller uplåtna förpantningar; men den dyrköpte Danske Freden förlatte Riket i en ännu större skuld, och Sveriges Underfåtare betungades, öfver all vanlighet, innan det pantsatta Elfsborg hann lösas åter med den tidens 10 Tunnor Guld, eller 1 Million Riksdaler specie; oberäknade flere nye penningegärder och besvär, vid dåvarande låga varupris.

Under Drottning *Christinas* frikostiga regering minskades Kronans Ingälder, och föryttrades Kronogods för mer och mindre bevisliga publika fordringar, til et belopp af 1,312,353 Riksdal. och 425,401 Dal. Silfvermynt.

Den

Den under Drottningens styrelse tilkomne Statsbrift, kunde icke under Kon. *Carl Gustafs* korrtta och krigiska regering förminskas; Kronans Gäld upgafs vid denna Konungs fränfalle, år 1660, til Daler S:mt 16,030,975.

Under K. *Carl XI:s* minderårighet hade Riksgälden, då alle Prétentionsräkningar uptagas, stigit til Daler Silfvermynt 20,376,785, Statsbriften oberäknad; men genom det då vidtagna Reductions- och Liquidations-fätt blef snart möjligt, at både afbörda de äldre Kronoskulder och at bota Statsbriften. Å Riksgälden betalades i reda penningar Dal. S:mt 3,442,646: 31; men genom Liquidationer, och frivilliga eftergifter, affkrefs en långt större Summa, så at innan Konungens död nära 90 Tr Guld blifvit clarerade, då ock i Skattkammaren i behåll funnos Dr Silfvermynt 1,849,385: 17, efter den tidens räknevärde, obemält hvad i Konungens egna Förrådshvalf på Slottet förvarades. Konung *Carl XI*, som sin förökta magt oagtd, altid för Ständerna gjorde redo för sin hushållning, hade utomdets til Kongl. Slottets och flera publika Verks byggnad, til Skatt rättigheters, Gods och Förpantningars lösen, samt til andra Riksvärf och extraordinarie utgifter, i sin tid utbetalt Dr S:mt

6,073,017:

6,073,017: 7; men få hafva dock til vår tid flere gamle Riksgäldsfordringar återfått at godtgöra. En enda Familie har upgifvit sina Kronofordringar til Dr S:mt 6,700,000, men lærer däraf hafva fått nog litet erfatt i reda penningar, eller annat värde, utan fastmera blifvit gratifierad med någon hedersbelöning.

Vid den hjeltemodiga K. *Carl XII:tes* död upgafs åter et Skuldregister å Kronolån, Förpantningar, Löningsfordringar, m. m. öfver 600 Tr Guld, hvaraf likväl utelöpande Mynttecken och Myntfedlar utgjorde nära $274\frac{1}{4}$ T:a Guld, och Bankens préention $84\frac{1}{2}$ dito. — Til följe af Drottning *Ulrica Eleonoras* Förordning af d. 23 April 1719, som ock i Riksdagsbeslutet af d. 30 Maji 1. å. bekräftades, skulle alle Mynttecken och Myntfedlar öfver hela Riket, imellan d. 1:sta och 16:de Jun. 1719, til Öfverståthållaren i Stockholm och Landshöfdingarna i orterna inlefvereras, för at til deras belopp antecknas; hvarefter vederbörande Egare vunno en förfäkran, at få dessa ideala penningar på visst fått til hälften godtgjorde, nämligen, at alle, då förut i miscredit komne, Mynttecken skulle gälla 2 öre Silfvermynt, utom Mynttecknet *Kronan*, som tilföre var nedfått til 1 öre dito, och at äfven 2 öre S:mt skulle

le med görligaste första godtgöras å hvarje Dal. S:mt af Myntsedlarnas innehåll; däremot gäfvos å de återstående 14 öre S:mt af de utlåfvade 50 procent et tryckt bevis, för få Myntsedlar, som Mynttecken, och skulle desse bevis, eller sedan få kallade *Fjortonöres Myntteckenssedlar* få gälla uti Licentbetalning och Skattelöfen. Det efter Konungens död slagna Mynttecknet *Hoppet* utlämnades äfven då til 2 öre S:mt Til följe af Kongl. Förordningen af d. 30 Junii 1719, skulle ingen vägra at emottaga Mynttecken efter detta nya räknevärde vid 50 Dal. S:mts böter första gången, dubbelt den andra, och tredje gången vid et hårdt arbitrairt straff. De skulle således gälla både vid Kronoupbörder, och alla privata Afhandlingar, utom vid Vexlars betalning; och ej heller borde vid större Skuldbetalningar mera än 10 p. c. Fordringsegaren påtrugas af detta mynt. Sedan Mynttecknen småningom influtit, och å 2 öre dels blifvit löste, dels emot Konungens Befallningshafvandes Förfäkringsfedlar lefvererade, omstämplades desamme vid 1720 års Riksdag til 1 öre Kopp:mt, men *Publica Fides* til 3 halfören. Ändteligen påböds d. 20 Augusti 1723, at de Mynttecken, som icke inom d. 1 Febr. 1724 blifvit aflämnade, skulle lika med de om-

ompreglade blott gälla i öre Kopp:mt. — Ständernas Contoir fick at förja för en Riksgäld, for Dal. S:mt 11,712,533: 6, som vid nog svaga tilgångar, i diverse Interessen fordrade Dal. dito 67,758: 24; men både Stats- och Riksgäldsverken sköttes de följande åren med den aktsamhet, at Staten snart bar sig, och betydliga afbetalningar å skulden kunde göras. Alle ordinarie och extraordinarie Statsutgifter bestriddes redan, år 1731, med intraderna få til fullo, at Riksfens Ständer då vid deras sammankomst ej behöfde åtaga sig någon annan Bevillning, än den vanliga Lön- och Betalningsafgiften, Accisen och Slottshjelpen; Riksgälden var ock år 1740 nedfatt til Dal. S:mt 6,145,720, som evaluate rad å 3 Dal svarade emot Riksdaler specie 2,048,578: 16.

Vid Ständernas sammankomst efter K. *Fredrics* död, hade genom följderna af det olyckliga Finska kriget, Riksgälden åter upstigit til Dal. S:mt 13,145,720, eller å 3 Dal. utgörande Riksd. sp. 4,381,906.

Sedan åter et fördärfligt krig, såsom en åberopad följd af det Westphaliska Fredsförbundet, öfvergått Riket, befanns det samma vid K. *Adolph Fredrics* fränfalle fördjupadt i en långt större gäld, och som vid 1771 års Riksdag, vid den tidens hö-

ga Cours uppgafs til Dr S:mt 60,309,738; dock kom ej hela denna Summa at betunga Samhället i gemen. Af den då upgifna Transportfedels-gälden, Daler S:mt 46,621,546, förföll genast halfparten, el R:dr spec. 7,770,257: 32, genom den så kallade Realifationen, eller egentligen räknervärdets förhöjning af Riksdalern til 18 Dal. Kopp:mt, och genom eftergiften å Bankens Kronofordran affkrefvos åter R:dr spec. 4,750,806: 15; således kom Kronan sluteligen, efter nogaste beräkning, högst at häfta för utrikes Gäld, R:dr sp. 2,466,261: 36, 1, och inrikes dito, 3,531,026: 2, 11, eller tilsammans R:dr spec. 5,997,287: 39.

Til följe af det senaste Finska Kriget, m. m. lärer Riksgälden vid K. *Gustaf III:s* dödliga fränfalle hafva upstigit til utrikes Gäld R:dr spec. 12,999,913: 11, 6, och inrikes dito 15,735,186: 23, 8, således tilsamman, år 1792, garanterad Riksgäld Riksdaler 28,735,099: 35, 2; ehuru den vid det årets Riksdag förmodades utgöra Riksdr 29,537,826: 2, 4. Rikfens Ständers Bevillning, år 1789, var så rikeligen tiltagen, at man kunde göra sig hopp om en ganska betydlig Amortiffementsfond; men då vid Gefle Riksdag Bevillingen icke til sit egentliga belopp föröktes,

tes, vid $8\frac{1}{2}$ Millions R:dr tilökt skuld, så öfverstiger det nästan allas förhoppning, at enligt de senaste underrättelser Riksgälden, i Julii månad 1795, kunnat vara nedfatt til R:dr 28,097,797: 38, 7, utgörande därvid utrikes Gälden R:dr specie 11,497,471: 32, 7, och inrikes dito 16,600,326: 6. En lycklig årsväxt för flera år i rad, våra Exporters förmånliga affättning, ovanlige Handels- och Frakt-förtjenster hos de krigande Magterna, utländska Långifvares förtroende för det fredliga Sverige, samt Bankens förmåga at oafbrutet med hårdt mynt infria sina til ymnighet emot Riksgäldsfedlar förväxlada Transportsfedlar, hafva bidragit til Agios och Vexelcoursens låghet, samt således gjort afbetalningar å utländska skulden möjliga. Önskeligt är, at en annan mindre gynnande ställning icke åter må göra Riksgäldsfedelns värde föränderligt, som nu på en rymlig tid kunnat hållas stadigt. En ny Realisation, medelst räknevårdets förändring å Riksgäldsfedlarna, eller deras förvandling til bokförda Annuitets-Actier, kunde svårligen aflöpa utan någon märkelig skakning i Rikskroppen.

Sveriges Drätsel- och Riksgälds-verk göra på hvarandra mycket intryck; ehuru väl desamme äro under olika inseenden ställ-

stälde. Vårt hopp, at vinna en förökt styrka, bör dagligen tilväxa under en Konungs styrelse, som Sjelf inhämtar en fullständig kännedom om Statsverkets tilstånd, och som iagttager all möjlig sparsamhet vid allmänna Medlens förvaltning, samt in drager alla öfverflödiga utgifter och be ställningar. Genom några års Vacancer af sådana indrägtiga ecclesiastika, militaira och civila Ämbeten, som utan det allmän nas skada, tils vidare, af Vicarier, kunde förrättas, torde et ännu betydligare me del til Statsbristens afhjelpande kunna vin nas. Vi förvänte ock med full öfverty gelse en ej mindre ömande vård om Lan dets Modernäring, och des idoga Foster barn, hvarförutan ingen varagtig båt nad är at förvänta. Den mäst patriotiske om tanka och sparsamhet vid Rikets Financer kunde icke förslå, om tilgång på föda skulle tryta, och om de årligen utgående Varor icke vunno en sådan öfvervigt ut öfver Importen, at ju dymedelst et full giltigt Varugenvärde, eller stadigt mynt, åter en gång må i Landet blifva gängse. Vid en ideal Penningarörelse fordras den alldrastörsta försigtighet, at ej det ostadi ga Penningevärdet må förstöra både Stats verket och all idoghet. Vid den största numeraira myckenhet kan Näringsidkaren

blifva i brist af en sådan Förlagspenning, som vid Lån-uptagningen och återbetalningen vore lika gällande och kraftig; tvänne slags penningar i Landet kunna icke heller annat, än hämma det ena Penningeverkets rörelse och lån-biträde, samt ömsom skada Borgenärer och Skuldenärer.

At skuldfätta Barnabarns barnbarn synes så mycket mindre vara en uplåten rättighet åt et visst Seculi Ministère, som hvarje tid nog medför sin egen plåga och mer än et tillfälligt besvär. At förhöjden i Sverige nu årligen utgående Bevilling, lærer svårligen med denna Generationens bestånd vara möjligt; en enda slags utomordentlig Bevilling til Riksgäldens förminskning, torde dock Vederbörande en gång finna görlig, samt föga tryckande. Då, nämligen, en Person i sin lifstid njutit et fullkomligt hägn i Samhället, och där hopsamlat en förmögenhet, så synes ej obilligt vara, at Staten äfven til en liten del blifver Medarfvinge efter honom. Påfundet är gammalt, ehuru olika användt. *Augusti vicesima hæreditatum*, eller 20:de Penningen i Arftägt är icke okänd; men den sträckte sig aldrig til rätta Bröst-arfvingar, eller til fattiga. I Holland har man ifynnerhet billigat et sådant Publici medärtvande under en olika fördelning, å ned-

vedstigande Arfvingar, närmare och fjermare collaterala Arftagare, samt sådana o-skylda Personer, som erhållit Testamenten eller Legater. Vid 1789 års Riksdag upgaf en viss Anonymus et Förslag til Bevillning af 4 Procent öfver hufvud, af all Inventarii-Massa, hvaröfver rådplägades i alla Stånd, men förkastades, såsom för hårdt tiltaget, och en ojämn Stats inkomst. Vist är imedlertid, at en sådan Beskattning närmast träffar den verkliga förmögenheten, hvilken eljest är svår at utröna. Uti et förut högt beskattadt Rike, torde $\frac{1}{8}$ del af den Aflidnas netto behållna Års inkomst, där Bröstarfvingar gifvas, däremot $\frac{1}{4}$ del, där Syfkon och deras Barn ärfva, och hälften af den behållna Års afkastningen vid fjermare Arftägter, samt sluteligen hela det sista årets ränta, då en Egendom eller Capital blifvit til aldeles o-skylda Personer testamenterade, kunna anslås til det allmännas nytta. Et sådant *Lucrum cessans*, eller förminskad inkomst et enda år utaf en Hufvudstol, som man aldrig tillförene egt, skulle vara långt mindre efterkännande och stötande för en Arftagare, än Upbördsmannens årliga Kraf af en ny utskyld, ehuru ringa den ock vara må. En sådan den allmänna Statens vinst kunde icke heller vara passande för et

Drätselverks ordentliga inkomst, men blefve en ganska förmånlig Fond til Riksgäldens nedfättning; dit äfven de så kallade Dana-arf synas höra, såtom varande en osäker inkomst at påräkna vid et regleradt Statsverk.

Då genom offentliga och anniverfaira Redogörelser Allmänheten blifver förvisad, at de beviljade Medel ständigt med en klok och redlig hushållning förvaltas, och en klar dag visar sig, at Riket möjligen, och snart nog, kunde befrias ifrån sin garanterade Gæld, så torde, efter all skälig förmodan, Amortiffements-Fonden märkeligen komma at förökas genom frivilliga Gåfvor och Testamenten; sådane offentlige Vålgärningar åt Staten förtjente äfven, at, i Porphyr inristade, til senasta Efterlevandes tacksamhet, förvaras i en Riksfal, eller Hufvudstadens Cathedral-Kyrka

Med förbättrade grunder i den allmänna Hushållningen, och en fullkomligare statisk kännedom af Landet, skulle utan tvifvel en gemensam välmåga, samt en jämnare fördel och den närande Folkstocken mindre tryckande Beskattning kunna vinnas; men detta Högmål är, i flera hänseenden, utöfver min, och jag fruktar, nog mycket ännu utöfver mina Landsmäns kunskap.

skap. Den ej mindre statskunnige än vältalige *Ciceros* ord måste i alla tider befinnas: *ad Consilium de Republica dandum, caput est, nosse Rempublicam.*

Philalethes.

Om Reformationens character och följder; af GIBBON. (från Ängelskan.)

En Philosoph, som beräknar graden af våra Reformatorers förtjenst och värdet af sjelfva Reformationen, har skäl at framställa den frågan: från hvilka tros-artiklar, *öfver* eller *mot* vårt förnuft, hafva de befriat Christenheten? Ty en sådan befrielse är otvifvelagtigt en välgärning, så vida den icke strider emot Sanning och Gudagtighet. Efter en ärlig undersökning, skole vi snarare vara förundrade öfver våra första Reformatorers *) raddhåga, än

F 4

stöt-

*) Reformatorernas sätter och förhållningsätt äro framstälde i andra delen af Mosheims allmänna Historia: men vågkålen, som han eljest hållit med et så skarpsynt öga och så säker hand, börjar luta til fördel för hans Lutherska Medbröder.

flötte af deras tiltagsfenhet. De antogo, med Judarne, tron på, och försvaret af hela det gamla testamentet med alla dess underbarheter, från Edens lustgård til alla Propheten Daniels syner; och de förbundo sig at, i likhet med Catholikerne, mot Judarne försvara den Gudomliga Lagens affkaffande. I Treenighetens och Mandoms anammelsens stora hemligheter voro Reformatorerne af en sträng ortho-
doxie: de antogo utan inskränkning de fyra, eller de sex första Kyrkomötens Theologie; och de förkunnade, enligt den Athanasiska trosbekännelsen, evig fördömelse öfver alla som icke förenade sig uti den Catholska Tron. Transubstantiationen, eller brödets och vinets förvandling til Christi Lekamen och blod, är en satts, som trotsar både slutkonstens och skämtets förmåga; men de förste Protestanterne, i stället för at rådfråga synen, känslan och smaken, voro infnärjde i egna betänkligheter och togo med bäfvan infistelse-ordens bokstaf til rättessnöre. Luther yrkade Christi *kroppliga*, Calvinus dess *verkelige* närvaro i Nattvarden; och Zvinglii satts, at den ej är annat, än en andelig gemenkap, en blott åminnelse, har småningom blifvit rådande i den Reformerta Kyrkan. Men förlusten af en Mystér blef
run-

rundeligt godtgjord genom de förvånande Lärerne om Arffynd, Återlösning, Tro, Nåd och Prédestination, hvilka blifvit hämtade ur Pauli Epistlar. Dessa fina underfökningar hafva otvifvelagtigt blifvit beredda af Kyrkofädren och de Skol-Lärde; men deras yttersta utarbetande och populaira användande kunna tilägnas de förste Reformatorerne; hvilka förklarade dem vara ovedersägliga och väsendtliga vilkor för Saligheten. Hitintils synes öfvernaturlig Tro öfverväga åt Protestanternes sida; och mången from Christen skulle snarare antaga, at et brödstycke är Gud, än at Gud är en grym och nyckfull Tyrann.

Likväl äro Luthers och hans medtäflares förtjenster af varagtighet och stor vigt; och Philosophen bör äfven ännu vara dessa oförfäradе Nitälskare i hög grad förbunden *). I Genom deras hand har Vidskepellens resliga byggnad, från Aflats-handeln til Jungfru Marias förbönsförmåga, blifvit störtad til marken. Oräkneliga menniskor af båda könen, som voro offrade åt klosterlefnaden, återfördes til Sam-

F 5

funds-

*) "Hade icke sådane Män varit, som Luther och jag" sade den fanatiska Whiston til Philosophen Halley, "skulle Ni nödgas än i dag knäfalla för St. Winifreds Bild".

fundslifvets frihet och yrken. En Kyrko-
 regering af Helgon och Änglar, af ofull-
 komliga och undergifna Gudavarelser, för-
 lorade des jordiska magt och inskränktes
 inom den himmelska fällhetens njutning:
 deras heläten och öfverlefvor flyttades ur
 Kyrkorna; och folkets lättrogenhet närdes
 icke längre af dagligen förnyade under-
 verk och syner. Det som liknade Hed-
 niska Gudstjensten understöddes af en ren
 och andelig dyrkan, som bestod i böner
 och tackfågeller, mest värdig människan
 och minst ovärdig Gudomen. Det åter-
 står endast at afgöra, om en sådan sublime
 enfald är förenlig med folk-andagt; om
 den lägre hopen, i sin andagt skild från
 alla synliga föremål, icke skulle vara
 i fara, antingen at uptändas til enthousi-
 asme, eller at omärkeligt förfalla i trög-
 het och liknöjdhet. II. Det myndighets-
 tvång uplöstes, som afhöll den enfaldigt
 Andäktige från at tänka som han sjelf be-
 hagade, och slafven från at tala som han
 tänkte: Påfvar, andeliga Fäder, Kyrko-
 möten uphötte at längre vara verdens
 högsta och ofelbara Domare, och hvarje
 Christen lärdes at icke erkänna någon an-
 nan andelig lag än den heliga Skrift, in-
 gen annan Tolk än sit eget Samvete. Den-
 na frihet var dock inarare en följd af Re-
 for-

formationen, än dess syftemål. De Patriotiske Reformatorerne ägde den ärelyftnaden, at efterträda de Tyranner, som af dem blifvit störtade. De pålade menniskoslägtet med en lika stränghet deras trosläror och bekännelser; de yrkade den verldsliga Magtens rättighet at straffa Kättare med döden. Calvins andeliga och personliga fiendskap fördömde hos Servetus *) såsom brottflig, den upstudsig-
het han sjelf förut visat **); och Smiet-
fields

*) Artikeln *Servet* i *Dictionnaire Critique de Chauffepié*, är den bästa underrättelse jag sett om denna skändeliga handling. Se likaledes *Abbé d'Artigny, nouveaux Memoires d'Histoire &c.* tome II pag. 55—154.

***) Jag finner denna enda afrättning af Servetus mera affskyvärd, än alla Spaniens och Portugalls *Autos da Fé*. 1:o Calvins nit synes hafva varit förgiftadt af personlig ilska, och kan hända afund. Han anklagade sin vederpart inför deras gemensamma fiender, Domaren i Wien, och, för at bereda hans undergång, förrådde han det heliga förtroendet af enskild brefväxling. 2:o Denna grymhet kunde icke förmildras genom någon föregifven fara för Kyrkan eller Staten. Servetus var, under sin resa genom Geneve, en oskyldig, främling, som hvarken predikade, eller tryckte, eller gjorde profelyter. 3:o En Catholsk Inquisitor ger sina öfvermän den undergifvenhet han af sina underhafvande fordrar; men

fields lägor, af hvilka han sedermera för-
tärdes, blefvo, genom Cranmers nit, up-
tände för Anabaptisterne *). Tigerns lyn-
ne förblef det samma, men man beröfva-
de honom efter hand hans tänder och
klor. Romis Öfversta Präst fatt i åtnjutan-
de af et andligt och verldsligt Herradö-
me: de Protestantiske Lärarne voro under-
fåtare af en lägre rang, utan inkomster
och Domare-rättighet. Den förres beslut
voro helgade genom den Catholska Kyr-
kans ålder; de sednares skäl och tvister
underkastades folkets pröfning, och deras
vädjande til enskildes omdöme antogs öf-
ver deras önskan, af nyfikenheten och ni-
tet. Sedan Luthers och Calvins tid har
en hemlig Reformation varit i tyfthet ver-
kande inom de reformerade Kyrkornas skö-
te; många fördomens rötter uprycktes;
och

Calvin öfverträdde den visa föreskriften, at
*behandla andra så, som man af dem vill blif-
va behandlad*, en föreskrift hvilken jag läst i
en moralisk afhandling af Isocrates (i Nico-
cle, tom. I pap. 93, ed. Bat.) författad fy-
rahundra år före Evangelii förkunnande.

*) Se Burnet vol. II, pag. 84—86. Den unga
Konungens omdömesgäfvu och mensklighet
nödgedes gifva vika för den andliga myn-
digheten.

och Erasmi *) Lärjungar utbredde en frihets- och tålsamhets-anda. Samvetsfriheten har blifvit yrkad såsom en allmän fördel, en ofrånskiljelig rättighet **): de frie Staterne Holland ***) och England †) införde Tolerancens utöfning; och Lagens in-

*) Erasmus kan anses för den förnuftiga Theologiens Far. Efter en dvala af 100-år uplifvades den af Arminianerne i Holland: Grotius, Limborch och le Clerc; i England, af Chillingworth, Tillotson, Clarke, Hoadley, &c.

**) Det är med smärta jag nödgas anmärka, at de tre författare i nästförlutne Tidehvarfvvet, af hvilka Samvetsfriheten blifvit så ädelt försvarad, Bayle, Leibnitz och Locke, alla voro verldslige och filosofher.

***) Se det förträffliga Capitlet *om de Förenade Nederländernas Religion* af William Temple. Jag är icke nöjd med Grotius (*de Rebus Belgicis*, Annal. C. I, p. 13, 14, ed. in 12:mo), som gillar de Kejslerlige förföljelse-Lagarne, och förkastar endast Inquisitionens blodiga Dömsstol.

†) William Blackstone (*Commentaries*, vol. IV pag. 53, 54.) förklarar Ängelska Lagen sådan den blef fattställd vid Revolutionen. De gjorda undantagen med Papisterne och med dem, som neka Treenigheten, skulle ändå öppna et skäligen vidsträckt fält för förföljelse-andan, om icke nationella tänkesättet vore starkare än hundra lagar.

inskränkta bokstaf har blifvit utvidgad genom sednare tiders klokhet och Menklighet. MenniskoSinnen har under öfningen lärt känna sin förmåga, och de ord och skuggbilder, som roa et barn, kunna icke tilfredsställa dess manliga förstånd. De Theologiska tvisternes luntor äro öfverhöljde med spindelväf: en Protestantisk Kyrkas Lärosattfer äro vida skilda ifrån dess Medlemmars kunskap och tro; och orthodoxiens former, trosartiklarne, underskrifvas af vår tids Prästerskap med en suck eller et smälöje. Dock finnas vänner af Christendomen, som bäfva för forskningsandans och tvifvelagtighetens gränslösa och pådrifvande krafter. De Catholske spådommar hafva inträffat: Mysteriernes förhänge har blifvit uplyftadt af Armenianer, Arianer och Socinianer, hvilkas antal icke bör beräknas efter deras afföndrade Församlingar. Uppenbarellens grundpelare äro skakade af sådane Män, som bibehålla Religionens namn, men icke dess verklighet, som tillåta sig Philosophiens frihet, utan at iagttaga dess varsamhet.

Blandade Ämnen.

Som Allmänheten, då en Bok utkommer — om ock Boken är god — ändå gärna läser des Titel, så är det väl bekant, at Titeln på denna är *Läsning i blandade Ämnen*. Någon Författare har funnit, at man kunde skriva en Afhandling blott om *jörsta ordet* af denna Titel, och hans Afhandling är en heder för Smaken och Förståndet. Jag väljer de andra *tre*: jag skrifer i *blandade ämnen*. Men vi äro ej rivaler: han har skrifvit för at få *uplysta* Läsare: jag är nöjd, om jag får *många* — och om jag känner Allmänheten rätt, är mit anspråk det blygsammaste af de tvänne.

På det Legionen af Läsare må vara i stånd at följa min plan i hela des sammanhang, vil jag som kortast nämna, huru den tilkommer. En vanlig plan begynnes med en Grundsats, hvarifrån man genom raisonnementer drar sig fram til en Slutsats. Men det speculativa Förnuftet har de tvänne stora felen, at vara ensidigt, och vara tråkigt. För at undvika dem, se här min method: under den tiden af året, då dagarne äro kårta, går jag i skymningen in i min Skrifkamare, tar ner af hyllan Sahlstedts Ordbok, kniper med
två

två fingrar om kanten af et blad, rycket ut et Ord, slår up Ljus och skrifer. Sommartiden, bara blundar jag, och rycker. Min opartiskhet har väl ofta gjort, at jag uttryckt två och tre Ord, ja äfven ryckt ur helt andra Böcker. Men Läsaren skall finna, at denna surprise aldrig befvärat mig. Den stygga Elakheten kan förlöjliga denna method, kan säga, at den har et flags tycke af den, som nyttjas vid Lazarets-Lotteriet och i Bjuggs Poëmer. Men en sak kan vara altför god, och ändå likna en annan: och det är ej mit fel, om andra påfinna mina Metoder, förr än jag påfinner dem sjelf. Imedlertid har min plan, i högre grad än någon annan, tvänne förmåner: Variation i ämnen och Oändlighet i deras mängd. Kanske har aldrig förr i någon människas hjerna den colossala tankan upstigit om et Arbete, som aldrig kan flutas — och ändock med en få förträfflig Mekanik inrättadt, at hvarje partikel af byggnaden utgör et helt och liksom en liten färskildt Provins af Språkens ofantliga federativa Republik.

Detta vare nog til et Företal. Nu til Texten, som väl billigtvis bör utgöra en något längre del af Arbetet.

Punct och Comma.

Den första är en prick, det sednare et strek: denna Definition, menar jag, är så god som tusen andra. Men en annan fråga är: hvartil tjena Punct och Comma? Jag har hört denna fråga göras af Fruntimmer och af Okunniga: detta är ej en smädelse: jag ber för alt ting, at de tingen måtte få vara två. De Okunnige äro fiender til punct och comma, af samma skäl som de äro fiender til alphabetet: ty så klart som Isai födde David, och David födde Salomon, och Salomon födde Rehabeam, så klart föder Alphabetet böcker och skrifter: och det är dessa som de toma hjernor göra den äran at, hjerteligast af alt ting, hata. Fruntimren åter anse punct och comma blott som en slags alphabetisk luxe. Deras lätta fattningsgåfva gör at de finna dem umbärliga, at de handtera dem som de aldrig vore til. Njut en gång det nöjet, at höra dem läsa en bok, eller det vida större at få läsa deras brefväxling: Ni skall finna at placeringen af punct och comma besvärar dem nästan ej: det är blott de sjelfva och en högre Intelligence, som veta både hvar de se och huru de nyttja dem: också (det ingen karl skulle göra dem efter) läsa de hvar-

andras bref som vatten — och förstå dem — förmodligen.

Det är allenast vi masculina läsvurmar, som finna ofs i behof af principer för språket, af tecken för ögat, af uttryck för örat, af reda för begrepet, af hvilftunder för tankan — Men si hvad angår det Örninnan, at Mullvaden väl skulle behöfva glasögon?

Gå på Påfven.

Det måtte jag säga, at denna gången gjorde jag et underligt ryck ur boken. Men efter det är gjordt, låtom ofs se, om detta smutliga ordspråk ej åtminstone kan leda til någon nyttig anmärkning. Då vil jag först fråga: hvarifrån har det sin uprinnelse? Förmodeligen från den Lutherska intolerancen straxt efter Catholicismens affkaffande i Sverige. Den svenfka andeliga fanatismen då, var lik den franska politiska vi öfverlevvat — och, fanningen at säga, lik all fanatisme: ty den ena sorten är ej bättre än den andra: de skilja sig blott i graderna af fördom och okunnighet. Man var ej nögd at vinna sit ändamål: man ville hämnas på personen: ehuru fatt utom förmåga at verka, skulle han förlöjligas, hädas, smutsas, göras til en vifa i allmänhetens mun.

Ha-

Hade Påfven residerat i Sverige, så skulle han förmodligen ej hafva lefvat til sin fotsdöd. Det var ej en rasande menighet, det var Riksfens Råd och Prästerskap, som, genom et formligt beslut den 10 Martii 1575, stadgade om Konung Eric XIV, at man skulle tage honom af dage, genom någre af de medel som dertil tjene, efter sådant både efter Guds Lag och verldslig Lag vdl ske må, som orden lyda. Så när som på ovärdigheten at straffa med et annat dödsfätt, än et offentligt, gjorde Franfiska national-Conventet desamma med Ludvig XVI, och Engelska Parlamentet med Carl I. Om man undantar namnet, är Jacobinismen desamma i lika omständigheter, fastän i olika Secler. Människornas öfvertygeller i Gudaläran och i Politiken ligga dem alltid lika ömt om hjertat. Därföre är fanatismen i bägge ämnena lika stark, lika faslig och lika låg. Ockfå är det en sinnesförfattning, som aldrig nog kan predikas: *Moderation*. Det är i brist däraf, af billighet i omdömen, af vörndnad för andras rätt, ehuru ringa och förhatliga de än vore, som partier ofta, ifrån de rättvisaste öfvertygeller, infalla i nedrigheter och grymheter. Jag är ej Påfvens advocat, jag vil ej ens neka at han är en Antichrist, efter Doctor Luther det påstått;

men jag vågar förmena at det ordspråket gå på Påfven, är et oanständigt alster af en fanatisk låghet. At gå på Påfven såsom Buonaparte gjort, si det har en annan bemärkelse: det är til ock med icke utan sin ära: och det vil jag ej neka någon christen människa at göra efter, om hon det kan.

Stryka ut.

Stryk ut hälften, min Herre, stryk ut två tredjedelar! Se där et af de bästa råd man kunde gifva de flästa Författare, både för deras skull, och Allmänhetens. Om de visste hvad deras frid tilhörer, helt säkert skulle de följa det: det är ej mängden af ord, som gör en läsvärd bok; det är mängden af tankar, och deras samband. Måne det låter sig göra at på en gång författa med lätthet och förträffligt? Jo, för Voltaire, R _ n, och deras likar. Resten af menniskor bör skriva med befvär, eller ej skriva. Lättheten at författa, är ej detsamma som lättheten at tänka: ty jag kallar ej *tdnkt* alt det drömda som tryckes; det har vilst merändels kommit til verlden utan pina. Därföre, Herrar Auteurer af den allmänna sorten, om det nu så är, at J ej mäkten emotstå den listiga frestelsen at *skrifva*,
hvil-

hvilket dock (i parentes talt) är väl så stor konst som något annat; om i alla fall ej af Er kan väntas någon barmhertighet för contributionen af bläckhornet; dragen åtminstone dubbel nytta af bläcket: använden det — at skriva, efter det måste så vara — men öck at fryka ut alt odugligt: och frukten aldrig at i detta mål kunna vara barbariske; jag vet sjelf huru lätt sig en Fader förbarmar. En Auteur som bara skrifer och trycker, skall fäkert nu, sedan Uplysningen stigit, i Boklådorna finna en söt hvila för sina exemplar. Den åter, som tänker: *at fryka ut kostar mig bara bläck och egen förtrytelse* — det är blott den, som har rätt at hoppas affättning och ära: ty at göra upoffringar, förutlätter Mod och Förstånd, character och snille: och det är blott med dessa man kan författa och behaga ovanligt.

Opera.

Kellgren säger på ställe i en imitation af *Horatius*:

"Om Målarn vid en hals af häft
 "et menckjohufvud sammantvingar,
 "och med en kropp, tilhopaläst
 "af alt hvad jorden förebringar

"som svär och strider aldramäst,
 "förenar tusen foglars vingar,
 "och låter sluta sig i stjert
 "af värsta hafstroll någon känner
 "hvad ofvan ville, gifsningsvärdt,
 "en daglig qvinna bli — Go vänner!
 "hvem ser, och håller sig från skratt
 "vid sådan syn? — nu på min heder,
 "J vittre Landsmän! så besatt
 "som denna tafla synes eder" —

är hvarje *Opera* sammanfatt. Jag tillstår
 at af alt underbart i verlden gifves ingen
 ting mer underbart än en *Opera* och en
 Arabesk-målning: man måtte ha lof at
 likna dem vid hvarandra. Rena missof-
 fter, födda i konsternas barndom, vördas
 de likväl ännu i dag af oss för samma
 orsak som vi värdera rosten på et tusen-
 årigt skrälle. Är det ej löjligt, är det ej
 förödmjukande, at människan skall vara så
 sen at släppa sina fördomar och sina ova-
 nor? Sphinxer och Cariatider tålas, beun-
 dras, förfärdigas ännu i dag, oaktat vår
 upplysta öfvertygelse om naturens utesu-
 tande rättighet at vara vår eftersyn. Det
 är ej längesedan *Idea innata* utskuffades ur
 Philosophien. I alt är människan trög at
 urskilja: at rätta sig, ännu trögare. Tabla-
 turen regerar verlden: hon är införd i
 alt, utom i Dygderna: mellan Sunda För-
 nuf-

nuffet och Vanan är intet val; vi hafve den fednare, vi göre ofs ej befvär med det förra. Hvarföre, t. ex., bese vi med förkjusning Operan? Af vana at glömma orimligheterna för Nöjets skull. I en Tragedie, en Drame, en Comedie, om de äro goda (hvarpå ej är aldeles brift), är illusionen ej blott förlätlig, den är naturlig: alt är där enligt med Förnuftet, stämdt efter känslan; och vi äge verkligen i dessa piecer en få riktig tact, at vi skulle finna dem, utan dessa egenkaper, odrägliga. Och Operan — där åtminstone Enheterna af Tid och Rum merändels ej finnas; där man sjunger alt, äfven det som i Musiken ej har något motsvarigt uttryck; där det mäst intellectuella göres til fysiskt, där Gudar, Drömmar, Floder och Vindar göras til påtagliga menniskor; där vankapliga danfar inträngas mindre ofta i tid än i otid; där piecens plan oftast är en galenskap, där poësin oftast är et elände, Musiken, Dansen och Decorationerne alt, och Sunda Förnuftet allena Intet; — Operan se vi utan kritik, utan misshag, utan vämjelse. Skall då ej en Skald en gång upstiga och bevisa, ej med granskningen blott, men med et efterdömligt Arbete, at den Lyriska Scenen är skapad för något bättre än platt poësi och gallimatistiska

ska planer *), at Musikens rang är näst Poësin, Decorationernes däreft, och allraflit luftsprängens och Menuetternes? Jag tror det skulle ej vara utan sin ära, ej för Piecens skull, men för Allmänhetens: det är nu kommit til den grad, at Allmänheten mycket hämtar sin odling på Spectaclerne; och det är af vigt at den lilla hon får, måtte vara fri från det orediga, yrande barbari, som måste hafva characteriserat verdens barndom.

Löner.

Hvad är en Lön? En betalning för arbete. Staten har sagt åt Individuen: "Gif mig en viss portion af din Tid och din Möda, i utbyte emot en viss portion af uppehälle, gifvit i varor eller varors värde". Individuen har jakat: det är ett rent Contract: Arbetet och betalningen anses æquivalenta: hvilkendera contrahenten som afdrager något på sin skyldighet, berättigar den andra at afdraga på sin.

Det bör anmärkas, at alla Stater vid första Contractet om Löner i penningar, föreslagit dem efter den enda billiga grunden, deras motsvarighet til varor. Det är

*) Vi äge Operor af förträfflig poësi; men ingen med naturlig plan.

är af denna grund som Individuen bejakat förslaget: ty därförutan kunde han ej vara fäker, at ej en och samma Penning kunde i dag betyda en Tunna Spanmål, i morgon en fjerding, i dag vara en Riksdaler, och i morgon en tolfskilling, men småningom har det första förhållandet mellan varan och penningen försvunnit. Den tid har kommit då Löntagaren för sin Riksdaler ej får mera, än hans första företrädare för sin Tolfskilling. Han vet at betalningen för hans Arbete borde räknas efter den enda billiga grunden af varor in natura; han vet at Staten njuter af honom samma gärd af Tid och Möda, som först betingades; men han vet ock at han hungrar med samma räken-summa, som fullt närde hans företrädare; han vet at han kan tvingas til sina villkor; men han har intet tvångs-medel på Staten; likväl kan han ej svälta; och ofta — blott för at kunna lefva — är han en vårdslös Tjensteman och en lastbar Medborgare. Det vore ganska ensidigt at neka eller dölja, det Yppigheten och Begäret til Nöjen ofta åstadkommer samma verkan; men den förra thesen är, bedröfligen ej därför mindre sann. Det kan ej, det kan ej bestridas at vid jämförelsen mellan Penningar och Varor, de förras

de i Löntagarens hand fallit öfver all höfva; at 600 Riksdaler nu, som utgöra en af de högre civila Löner och et *non plus ultra* för de fläste Ämbetsmän, äro vida under 300 Riksdaler i förra Seculum, och at i följe däraf den Ämbetsman, som då på Stat åtnjöt 600, ägde verkligen mer, än den som nu skulle åtnjuta 1200, oaktat bägges arbets-skyldighet är densamma. Det kan ej heller bestridas at det är blott med endera af dessa bägge summor, nämligen den man *icke* njuter, som man möjligen skulle vara i stånd at äga en laglig afföda och upfostra den til egen duglighet och Statens nytta; men at man verkligen nu ej, utan färskilt förmögenhet, eller ock vanhederlige vinnings-medel, kan våga inträda i procreations- och upfostrings-ståndet, oaktat man vid den ålder man merändels undfår denna mindre af de nämnde summor, verkligen är äfvenfå berättigad som skyldig at gifva Staten en och annan efterträdare til sin skicklighet och fina dygder. När förhållandet är sådant med Löntagare af de högre classer, huru mycket beklagansvärdare är ej tilståndet med dem af de mindre! Inom de fläste Corpser, i militairen som i civilen, skall man vid undersökning finna förändringen på et århundrade sådan, at

man

man i få grader lefver väl, lefver jämt i några, små-lefver i många, och lefver aldeles icke i de flästa, men erlägger bevillning i alla, ehuru (en utomordentlig Stats-nöd undantagen) bevillningar aldrig borde kunna drabba andra inkomster än dem som utgöra öfverskottet efter et nödvändigt uppehälle.

Sådant är tilståndet i de flästa Länder i Europa. I Sverige, där Riksskulden liksom annorstädes är så betydlig at den ej utan yttersta hushållning kan betalas, kan den vanlottade Löntagaren ej snart vänta sina vilkors billiga förbättring. Men när Stats-hållningen en gång medgifver et öfverskott, då skall detta ämne utan tvifvel blifva et af de nödvändigaste och värdigaste för Regeringens omtanka: och då torde den önskan tillåtas, at *alla Löner* grundades på en enda oomkullstörlig och i alla tidskiften riktig princip: det gifves en sådan, den af betalning *in natura*, eller med penningar efter beräkning af varor för hvarje år färskildt. Et visst mått af nödvändighets varor svarar i alla tider emot et visst mått af våra verkliga behof: dessa behof äro i alla tider desamma; men penningens värde, det vil säga dess rättighet at passera för varor, förminskas alltid skenbarligen inom et visst litet antal

tal af år: och en penninge-Löntagare kan verkligen öfverlefva den dag, då han blir torftig med samma summa, hvarmed han var väl bärgad, och då han måste från armodets Kojas skåda Löntagaren in natura lika lugn vid åtankan af sin utkomst, i dag, som han var för et halft århundrade tillbaka.

Min Herre.

Ödmjukaste tjenare, *Högvördige Herr Doktor och Biskop!* ödmjukaste tjenare *Herr Baron och Öfver Hof Stallmästare!* ödmjuka tjenare *Herr Kongl. Vice-Bibliothecarie!* ödmjuka tjenare *Herr Saltpetter-sjuderi Direkteur!* Se där redan et vackert stycke conversation af bara hälsnings-titlar; jag vil ej tala om titlarne i bref: de äro ännu mycket längre och luftbarare.

En utlänning som inträder i et Svenskt fällskap, med någon liten kännedom af språket, får merändels en liten kittling i mungiporna, när han hör denna aldraödmjukaste ziratlighet. Med *Monseur, mein Herr, Sir* m. m. kan han med all beskedlighet i verlden, utan pedanteri, och utan onödig förnötning af tid och tunga, hjälpa sig fram flera nationer igenom; men i Sverige, om han nyttjar *min Herre*, förlåte vi honom den ohöfligheten för det han

han icke vet bättre, och i den glada förmodan at han icke lär manquera ofs, när han en tid fått lefva i landet. Är det ej befynderligt nog at denna titel-vana, som är så ovig, så onödig, och så rolig, är bibehållen i allmänna umgänget inom en nation, som så ofta ödmjukligen härmar utlänningen i saker af det både lumpna och skadliga värde, at de ej borde njuta hedern af des åtanka? Det är ej min mening at uphöja detta ämne til rang med dem af högt värde. Men all värdering är relativ: och afläggandet af et pedanteri måtte i moralisk måtto åtminstone öfvergå införeln af et Mode eller en liqueur.

I allmänhet älske vi formaliteter ändan i småsakerna. Det är blott i de stora de äro nödvändiga. At en skuldfordran bör befvärjas; at man ej kan dömas hvarken ohörd eller ofstämd; at alla, äfven de handgripligaste, Allmänna Saker böra undergå Ämbetsmäns pröfning och yttrande; se där formaliteter af verklig vigt: ty om de någon gång äro aldeles öfverflödige, skulle likväl Staten, dem förutan, många gånger oftare sakna ordning och säkerhet; och at efter ofständigheterna nyttja eller ej nyttja sådana formaliteter, skulle snart urarta til et *Pröfve Domaren*, hvar-
 öf-

öfver Staten ej skulle få mycket skäl at lyckönska sig i längden. Men at, til exempel, i bref eller annan skrift rada up alla titlar af börd, fylsla och decorationer, då man kunde vara lika belåten och välmenande med det kårta *min Herre*, eller om man få vill *Herr Grefve*, *Herr Biskop*, o. s. v.; at et publikt Verk nödvändigt framför alla skrifter skall höra en under rättelse at det har en i jordisk härlighet få eller få qualificerad Ordförande, och at det har få eller få många forter Bisittare, då likväl titeln *Konglige Hof-Rätt*, *Loflige Kämners Rätt* o. s. v., skulle äga tillräcklig Kraft och tydlighet; det hör ej til det nödvändiga i en Stat, ty det saknar aldeles ändamål, eller rättare, det enda ändamål det bör ålyfta, vinnes lättare med oändeligen mindre kostnad. Visst kunde våra örons vana, eller kärleken för våra hederliga Förfäders ceremonialiska inrättningar, finna simpliciteten i början främmande; ja äfven de torde finnas, som (de veta icke hvarföre) skulle på allvar och högtidligen opponera sig däremot; men hvad betyder ovanan, emot rigtigheten? hvad betyder ropa, emot bevisa? och genom förlusten af det yppiga i en titel, hvad kraft skulle afgå en Man af förtjenst eller et Verk som gagnar?

Critik.

Critik.

Detta ord, kära Allmänhet, betyder verkligen *Granskning*, ehuru du tror at det betyder häcklande. Granska innefattar tvänne operationer: *ur/skilja* och *döma*; och följden däraf blir at både *berömma* och *tadla*: det är blott i fall af en rar grad af fullkomlighet eller elände, som kritikens resultat blir ensidigt til loford eller til förkastelse.

Critik, kära Allmänhet, är ock annat än Satir. Men likasom *häckla* tilhör Critiken såsom den ena af des s kyldigheter, är *Satirifera* Critiken tillåtit såsom et lofligt vapen, såsom en giffel at nyttja, så ofta det ej vore Förnuftet värdigt at med lit Ramunders-svärd nedstiga til envig. Ironi, Parodi, m. m., äro endast delar af Satiren.

Ännu en lärdom, kära Allmänhet: den skall förundra dig mäst af alla; det är den, at Ordvrängningen, Personligheten, Bitterheten, Plumpheten, Ovettet, ehuru naturliga och möjligtvis nödvändiga vid Skeppsbron, äro i Critiken aldeles oskickliga, oförmånliga, och förbudna i Förnuftets lag, likasom i Moralens. Det ges ingen annan människa, än en elak och föraktlig, i hvars hand dessa vapen voro värdiga. Men som, bland de tusende och en obegripligheter, som vid
hän-

hänga menniskan, hon äfven har den, at häldre passera för elak, än för dum, så händer altför ofta at menniskor utan verklig elakhet, men utrustade med för mycken hetta och för liten uplysning (ty uplysning är helt annat, än både Snille och Kunskaper), taga miste i valet mellan vishetens och harmens vapen, och flytta sin fäktare-ban från skälens och slutledningarnes öfverfönnliga krets, ned til den mycket jordiska, där man likfom förlitande på kropps styrka, ej känner något behof af tankar, och så til sägandes slungar Ord med näfvarna, i stället för at framställa beprep genom Förståndet. Men om detta elaka anfalls- eller försvars-fätte egenteligen förutsätter moralisk elakhet, är det däremot en lika vifs erfarenhets-sanning at det ganska fällan nyttjas af någon annan än den, som har orätt eller tviflar på sitt värde. Dumheten, osanningen, ringheten, eländet kunna liknas vid dessa små Spanska knä-kreatur, som grina, allarma och bita: Förnuftet, Sanningen, Öfverlägheten, Fullkomligheten äro lika dessa Engelska Doguer som möta den lilla fiendliga hund-pöbeln med lugn och tyftnad, nedtrycker en eller annan med sin tafs, och fårar ingen. Må i dessa liknelser lågheten förlåtas för rättigheten.

Om

Om man hos en Criticus har en klar fordran på et ypperligt *Förstånd*, har man ock en icke mindre klar på *Moralitet*. Rigtigheten i urskillningen beror af det förra: billigheten i omdömet af den sednare. Förståndet finner en Autors fel: Moraliteten bjuder at domen öfver dem aldrig afkunnas utan upgifter af bevis: de böcker äro rara, som hela och hållna tjena til bevis för sit höga eller ringa värde, til hvilka man blott kan hänvisa, ur hvilka man ej behöfver citera. Den ärlighet at ur en Författares tankar och ord ej draga annat, än hvad han synbarligen tänkt och sagt, hör ock til moraliteten, och är en i så hög grad klar pligt, at jag ej skulle nämna den, om den ej vore i nästan lika grad fällsynt.

Det är merändels Sjelfklokhet hos en Criticus och Agg eller Hämnd hos den granskade, som drifva bägge öfver gränforna af Sanning och Rättvisa. Den bästa Granskare vore den, som blott såge Saken, och glömde Personen, men glömde ej sin egen Felbarhet: och den enda som någonsin borde bevärdigas med en Granskning vore den, som ärligen och utan harm kunde göra den bekännelsen: *jag har felat*. Men denna ömsesidiga Blygsamhet fattas hos de fläste: därföre äro de-

ras granskningar utan verkan, och deras försvarsskrifter utan ära.

(Fortf. kanske en annan gång.)

Om den ovanliga utgång, som alltid följt på Ånglands Revolutioner, af DE LOLME. (från Ångelskan.)

Det är icke nog, at genom förnuftsflut bevisa Ångelska Constitutionens fördelar: man torde kanske fråga: äro verkningarne svarande mot Theorien? På denna fråga, hvilken jag erkänner för ganska behörig, är mit svar i beredskap; nämligen aldeles det samma som Spartanens: *kom och se.*

Om vi genomlöpe Ångelska Historien, skall vår upmärksamhet särdeles fästa sig vid en omständighet, hvilken ganska fördelagtigt utmärker Ångelska styrelsen från alla andra fria Regeringar, nämligen fättet huru Revolutioner och allmänna folkrörelser blifvit slutade i Ångland.

När vi med någon upmärksamhet läse andra fria staters Historia, skole vi se, at allmänna söndringar ibland dem alltid al-

alstrat af sig sådane stadgar, genom hvilka vissa fördelar blifvit *några få* tillagde, under det at någon upmärksamhet föllan eller aldrig blifvit lämnad åt *Mångdens* betryck. I Ängland har det förhållit sig tvärtom, och vi finne at Revolutionerne der alltid blifvit slutade med vidsträckta och bestämda föreskrifter för den *allmänna frihetens* varagtighet.

De gamla Grekiska fristaternes Historia, men framför alt den Romerska Republikens, om hvilken sednare vi äge mera fullständiga esterrättelser, ger oss öfvertygande bevis för det första af denna anmärkning.

Hvad var til exempel följden af den stora Revolution, hvarigenom Konungarne fördrefvos ur Rom, och i hvilken Senaten och Patricierne voro verksamme i egenkap af Folkets rådgifvare och ledare? Jo den, at Senatorerne, som vi finne hos Dionysius af Halicarnassus och Livius, omedelbart ryckte åt sig hela den myndighet, hvaröfver de sjelfve så nyligen beklagat sig, och hvilken förut af Konungarne utöfvades. Verkställigheten af deras tilkommande beslut anförtroddes åt två Embetsmän, tagne ur deras egen församling, och fullkomligt beroende af dem: de kallades *Consuler*, och låto hära framför sig alla de

---

yttre kännetecken af magt, som förut hade tilhört Konungarne. Man iakttog endast, at bilorne och spöknipporne, dessa kännemärken af magten öfver Medborgares lif och död, på hvilken Senaten nu sjelf gjorde anspråk, skulle icke bäras framför bägge Consulerne på en gång, utan blott framför en i länder; af fruktan, säger Livius, at eljest altför mycket öka Folkets farhåga.

Detta var dock icke alt: Senatorerne drogo til sit parti alla de Män, som den tiden hade mesta förtroende hos Folket, och intogo dem til medlemmar i deras egen församling; och de kunde i sjelfva verket icke gerna undgå at nyttja denna försigtighet. Men sedan desse betydliga Mäns fördelar inom Republiken blifvit förfäkrade, var Revolutionen fullbordad. De nye Senatorerne, så väl som de gamle, bemödade sig at icke minska, genom omsorg för Folkets frihet en magt, som nu hade blifvit deras egen. Ja, de sträckte nu denna Magt öfver des förra gräns; och de straff, hvarmed Consulen lät på et militairiskt fätt belägga alla dem, som ännu voro det förra styrelsefättet tilgifne, och äfven sina egna barn, lärde Folket hvad det hade at vänta för framtiden, om det vågade fätta sig emot deras magt, åt hvilka

ka öfverväldet fålunda övarfamt blifvit lämnadt.

Ibland de tryckande Lagar, eller bruk, hvilka Senaten, efter Konungarnes fördrifvande, hade låtit fortfara, och hvaröfver Folket mest beklagade sig, voro de, genom hvilka Medborgare, som icke på utfatt dag kunde betala sina skulder, med ränta (hvilken i Rom var odrägligt högt upfatt), blefvo slafvar hos Långifvaren, och öfverlämnades, bundne med rep, til honom: derifrån härleder sig ordet *Nexi*, hvarmed denna art af slafvar nämndes. De grymheter fordringsägare utöfvade emot desse olycklige, hvilkas antal hade blifvit ganska stort genom de enskilda olyckor Roms beständiga krig medförde, förmådde Folket at slutligen resa sig i massa: det öfvergaf både hufvudstaden och sina omänskliga Landsmän, och drog sig på andra sidan om floden *Anio*.

Men denna andra Revolution utverkade, likasom den första, fördelar endast för enskilda personer. Et nytt Embete tillskapades, som kallades Tribunskap. De hvilka Folket hade ställt i spetsen för sig, när det lämnade hufvudstaden, uphöjdes dertil. Man öfverenskom, at det skulle för framtiden vara desses pligt at förivara Folket: och de blefvo iklädde vissa

företrädesrättigheter för detta ändamål. Man måste tillstå, at denna inrättning skulle slutligen hafva blifvit ganska välgörande för Folket, åtminstone för en lång tid, om vissa försigtighetsmått blifvit tagne, hvilka til en dryg del kunnat minska dessa nya Tribuners framtida personliga betydelse: men de sjelfve kunde icke gerna finna sig befogade at erinra om dessa försigtighetsmått; och de missbruk, som först gifvit anledning til Folkets klagomål, blefvo aldeles icke omnämnde.

När Senaten och Patricierne, i Republikens första tidevarf, höllo sig tätt tillsammans, förmådde Tribunerne icke, med alla deras personliga företrädesrättigheter, at skaffa sig inträde i Consuls-Embetet eller i Senaten, och derigenom afskilja sig från Folkets allmänna vilkor. Denna deras belägenhet, i hvilken det varit önskansvärdt at de alltid förblifvit, medförde i början förträffliga verkningar, och gjorde at deras upförande til betydlig del svarade emot Folkets väntan. Tribunerne klagade högljudt öfver Senatens och Consulernes omåttliga välde; och vi böre här anmärka, at den af de sednare utövade magten öfver Medborgares lif, aldrig varit underkastad någon känd lag (hvil-

(hvilket fannolikt skall förundra Läsfaren), ehuru Sextio år redan förflutit sedan Konungarnes fördrifvande. Tribunerne yrkade derföre, at Lagar i detta ämne skulle utfärdas, hvilka Consulerne sedan borde åläggas at följa, och at dem icke längre borde lämnas en magt öfver Medborgares lif, hvilken de utöfvade efter nycker och med lättlinnighet.

Ehuru billige dessa påståenden voro, satte sig dock Senaten och Patricierne med mycken värma emot dem, antingen genom Dictatorers utnämmande, eller Prästernes biträde, eller andra medel; och i nio år å rad lyckades det dem, at göra Tribunernes bemödanden om intet. Som likväl desse fluteligen blefvo altför alfvarlige, nödgades Senaten gifva vika; och *Lex Terentilla* utfärdades, genom hvilken beslöts, at en allmän Lagbok skulle uprättas.

Denna början tycktes låfva Folkets sak mycken framgång. Men til des olycka fann Senaten utväg at få bifallit, at TribunsEmbetet skulle uphöra för den tid Lagen var under utarbetning. Vidare utverkades, at de tio män, kallade *Decemvires*, åt hvilka Lagens författande skulle updragas, borde utväljas ibland Patricierne. Samma orfaker åftadkommo derföre åter samma

verkningar: Senatens och Consulernes magt blef i den nya Lagen, kallad *de Tolf Tafelorne*, lika obestämd, som förut. De förr nämnda Lagarne, angående Gälldenärer, öfver hvilka Folket aldrig aflåtit at bittert klaga, (och i detta afseende hade det dock enligt allmän rättvisa bordt kunna vänta lättning), blefvo åter bekräftade, och gjordes ännu mera förskräckande genom den nya ordalydelse man gaf dem.

Senatens sanna verkningsgrund, när den således öfverlämnade den nya Lagens uprättande åt et nytt slag af Embetsmän, kallade Decemviren, var den, at genom Consuls Embetets uphörande för en tid, få en skenbar förevänning at likaledes uphäfva Tribunskapet, och derigenom blifva ledige från Folket under Lagens utarbetningstid: för at härom få mycket mera förläcka sig, öfverlämnades Republikens hela magt i dessa nya Embetsmäns händer. Men Senaten och Patricierne rönte då, i deras ordning, faran af at anförtro åt vissa personer en oinskränkt magt. Likasom de sjelfve förut misbrukat det förtroende Folket lämnat dem, blefvo de nu af Decemvirerne bedragne. Desse behöllo af egen enskild myndighet den oinskränkta magt, dem blifvit updragen, och utöfvade den slutligen så emot Patricier, som

fom Plebejer. Bägge Partierne förenade sig derföre, och Decemvirerne utdrefvos ur hufvudstaden.

Republikens förra värdigheter återställdes, och med dem Tribun-Embetet. De ibland Folket, som varit förnämliga verktygen at förstöra Decemvirernes magt, uphöjdes naturligtvis til Tribunskapet; och de började deras embetsförvaltning, åtföljde af Folkets stora tilgifvenhet. Senaten och Patricierne hade vid samma tid funnit lågt ner i magt och anseende, i följd af det långvariga tyranni, som nu nys hade nådt sit slut: och dessa två förenade omständigheter gifvo Tribunerne et altför tjenligt tillfälle, at gifva denna Revolution en lika utgång som de förra, och använda den at befrämja deras eget välde. De utverkade, at nya företrädesrättigheter blefvo lagde til dem de redan fått, och at en lag blef utfärdad, som påbjöd, at de beslut som togos af de så kallade *Comitia Tributa* (en Samling i hvilken det var Tribunerne tillåtit at föreslå nya Lagar) skulle vara gällande öfver hela Republiken: — hvarigenom de uphöjde sig sjelfva til *imperium in imperio*, och förskaffade sig, som Livius uttrycker det, et högst verksamt vapen (*acerrimum telum*).

Från den tiden upkommo betydliga Folk rörelser inom Republiken, hvilka, liksom de föregående, slutades med att öka magten hos *några få*. — Föreställningar om nödvändigheten att minska Folkets skulder, att dela lika emellan Medborgaren jord som togs ifrån fienden, att minska pänningaräntan, förnyades ofta af Tribunerna. Och man kunde i sjelfva verket icke föreslå förträffligare anstalter; men, olyckligtvis för Folket, gjordes dessa föreställningar af Tribunerna endast för att befrämja affigter af en skadlig, fastän stundom aflägsen, verkan på allmänna friheten. Deras verkliga syftemål voro Consulsvärdigheten, Pretorskapet, Öfversta-Präst-Embetet, och andra grenar af den verkställande magten, hvilken de likväl voro ämnade att bevaka, icke att dela. Folkets sak användes af dem såsom medel att vinna dessa syftemål: — jag skall berätta, ibland andra exempel, sättet huru de förskaffade sig tilträde til Consulsvärdigheten.

Sedan de åtskilliga år å rad nyttjat hvarje tillfälle, att i detta ämne tala til Folket, och äfven kommit upror å bana för att öfvervinna Senatens motstånd, såg man dem begagna sig af et *interregnum* (en tid, under hvilken ingen annan Öfverhets-

hetsperson, än de sjelfve, fanns i Republiken) för at föreslå Folkfördelningarne, hvilka de hade församlat, at stadfästa följande tre Lagar: den första at stadga penningaräntan; den andra, at det icke skulle vara någon Medborgare tillåtit at äga mera än femhundra tunnland jord; den tredje, at en af de två Consulerne skulle tagas ibland Tribunerne. Men vid detta tilfälle, säger Livius, syntes det tydligt hvilka af de i fråga varande Lagarne voro de angenämaste för Folket, och hvilka lågo de föresläende mest om hjertat; ty Folkfördelningarne antogo dem som angingo penningaräntan och jorden, men förkastade den om Consulskapet; och de två första artiklarne skulle då hafva blifvit stadfästade, om icke Tribunerne förklarar, at Folkfördelningarne voro kallade för at på en gång antingen antaga eller förkasta alla tre förslagen som blifvit gjorde. Betydliga oroligheter följde derpå, under et helt års tid; men då Tribunerne ihärdigt påstodo, at Folkfördelningarne skulle rösta om alla tre artiklarne i förening, vunno de slutligen deras affigt och segrade både öfver Senatens motstånd och Folkets motvilja.

På lika sätt funno Tribunerne utväg at rycka åt sig alla grenar af Verkställande
mag

magten, alla förtroendes Embeten, i Republiken. Men sedan alla dessa deras systemål blifvit ernådde, kunde Republiken icke derföre glädja sig åt et större lugn, icke heller voro folkets fördelar bättre bevakade, än förut. Ny täflan upkom för at vinna tilträde til dessa embeten, för at förskaffa dem åt slägtingar och vänner, för at erhålla styrelsen öfver Provinserne och befälet öfver krigshären. Några få Tribuner bemödade sig verkligen med alfvare, af redbar dygd och känsla af pligt, at lätta Folkets betryck; men vi se af Historien at deras Medbröder i embetet, och sådane hvilka Folket tid efter annan uphöjt til Consuler, Ediler, Cenforer, och mångfaldiga andra värdigheter, förenade sig med häftighet at motstå deras affigt: de verkliga Patrioterne, sådane som Tiberius Gracchus, Cajus Gracchus, och Fulvius, omkommo under deras bemödanden.

Jag har velat omständligt visa verkningarne af de Revolutioner, som tildragit sig inom Romerska Republiken, hvars Historia är mycket känd; och vi äge af Dionysius af Halicarnassus, eller Livius betydliga Minnesmärken af denna Stats äldre händelser. Grekiska Republikernes Historia skulle likaledes kunnat biträda
med

med händelser, tjenlige för samma ändamål. Den Revolution, t. ex., genom hvilken Pisistratiderne drefvos ur Athen — den, genom hvilken de *fyra hundra*, och sedan de *Trettio*, blefvo förordnade, så väl som den, genom hvilken dessa sifte blefvo fördrifne — alla slutades med att förfäkra Magten hos *några få*. Syracusa, Corcyra, om hvilken Thucydides lämnat oss fullständig underrättelse, och Florence, hvars Historia Machiavel författat, alla dessa Republiker visa oss en mängd allmänna Folkrörelser slutade genom öfverenskommelser, i hvilka, lika som i den Romerska Republikens, Folkets betryck, fastän i början högljudt öfverklagadt af dem som framstälde sig såsom dels försvarare, blef vid utgången ganska bekymmerslöst vidrördt, eller ocklå aldeles förgätet *).

Om

*) Läsaren hänvises at jämföra den Ängelska *Charta Magna*, så vidsträckt i sin omfattning, och i hvilken Baronerne bevakade äfven de lifegnes välfärd, med den fred som aflöts emellan Ludvig XI och åtskilliga Prinsar och Pairs af Frankrike, för at göra slut på et krig, som sadas hafva blifvit fördt för det allmänna bästa (*pro bono publico*): i detta sednare fredsfördrag blef några förnämes magt, men icke enskildas välfärd, försäkrad; ej et ord infördes til folkets fördel. Se *pieces ju*

Om vi nu vände vår blick på Ängelska Historien, skola upträden af hel annan art visa sig: vi skole finna, at Änglands Revolutioner alltid blifvit slutade med sådana välfärdsmått, och endast sådana, som verkligen och utan mannamån varit gagnelige för alla classer af Folket.

Detta förhållande är förundransvärdt! och vi se, af alla de omständigheter som höra dertil, at det helt och hållit varit en följd deraf, at de personer, som ägt Folkets förtroende, omöjligen kunnat draga åt sig någon gren af verkställande magten och derigenom skilja sig från Folkets allmänna belägenhet.

Utan at nämna de Fördrag som uprättades med Konungarne af Norrmanniske Ätten, lät oss endast kasta våra ögon på den *Magna Charta*, som ännu är Ängelska frihetens grundval. En mängd omständigheter förenade sig den tiden at gifva en sådan styrka åt Konungamagten, at ingen människa i staten kunde hoppas framgång i någon annan förefats, än den, at sätta gränser för et sådant öfvervälde. Hvilken stark förening upkom icke då emellan alla folk-classer i staten! — Hvilken

Stificatives, hörande til *Memoires de Philippe de Comines*.

ken vidd, hvad försigtighet visar oss icke denna grundlag! Alla de ändamål, för hvilka människor kunna önska sig at lefva i Samhälle, blefvo förfäkrade i des 38:de Artikel. Dommaremyndigheten omgafs med vederbörliga gränser. Trygghet utverkades för den enskildes person och egendom. Den Handlande och Främlingen förfäkrades om beskydd. De högre Classerne i staten afstodo en mängd tryckande Privilegier hvilka de från långliga tider vant sig at anse såsom deras ofstridiga rättigheter *). Ja, sjelfva den lifegne förfäkrades om äganderätten öfver sin åkerredskap; och detta var kanhända för första gången i verdens tidböcker, som et Borgligt krig slutades med öfverenskommelser til fördel för desse olycklige, åt hvilka den människonaturen vidlådande snålheten och herrskningslystnaden, fortfor, öfver den största delen af jorden, at neka människoslägtets allmänna rättigheter.

Under Henric III upkommo stora oroligheter, hvilka alla slutades med högtidliga bekräftelser på denna *Magna Charta*. Under Edward I, Edward II, Edward III, och Ri-

*) Alla Ägare af Landtgodts utfästade sig, at lämna sine landtbönder och lifegne samma friheter, som de sjelfve fordrade af Konungen. Mag. Char. Cap. XXXVIII.

Richard II, låto de, åt hvilka omsorgen för Folkets välfärd var anförtrodd, intet tillfälle frugtlöst gå förbi, at alt vidare gifva styrka åt denna grundval för allmänna friheten, at taga alla möjliga förfigtighetsmått, som kunde göra nyfsnämde grundlag mera verkande vid förefallande händelser. — De uphörde icke, at anse sig hafva gemensam sak med den öfriga delen af Folket.

När Henric af Lancafter gjorde anspråk på Kronan, nödgades Underhuset mottaga lagar af det segrande partiet. Det öfverlämnade kronan åt Henric, under namn af Henric IV; och tillade til stadfästelse-Acten vissa förbehåll, hvilka Läsa-
ren kan se i *Parliamentary History*. Nyfsnämde boks författare anmärka (kanhända med någon enfald) at Ängelska Underhusets Ledamöter *voru inga narrar den tiden*. De hade häldre bordt säga: at Ängelska Underhuset var nog lyckligt at utgöra en Samling, der hvar och en fick föredraga hvilket ämne han behagade, och der Underfökningen var fri; — at för des Ledamöter ingen möjlighet fanns, at vända dessa fördelar, eller i allmänhet det förtroende Folket lämnat dem, til deras enskilda affigters befordran; — at de derföre, utan tidsutdrägt, bemödade sig at
ut-

utverka nyttiga förbehåll med den Magt, af hvilken de fågo sig sjelfve i hvart ögnablick kunna blifva uplöste och skingrade; och använde all deras omsorg at befrämja hela Folkets trygghet, såsom det enda medlet at utverka deras egen.

Under de långvariga stridigheterna emellan Hufen York och Lancaster, förblefvo Ängelska Folkets representanter blotta åsikadare af oordningar, hvilka det då icke stod i deras magt at förekomma: de godkände än det ena, än det andra segrande partiet; men så väl under Edward IV, som Richard III och Henric VII, af hvilken dessa oroligheter slutades, betjente de sig af de betydliga tjenster de kunde göra hvarje ny öfverherre, för at utverka vigtiga fördelar för hela Folket.

Vid Jacob I:stes tilträde til Regeringen, hvilket, så vida en ny Konungallägt upsteg på Engelska Thronen, kan anses såsom en slags Revolution, gjordes inga andra påståenden af de Män, hvilka stodo i spetsen för Nationen, än sådana, som lände den allmänna Friheten til fördel.

Efter Carl I:s tilträde upkommo missnöjen af en ganska alfvarlig art, hvilka för första gången bilades genom den Acten som kallas *Petition of Right*, hvilken

ännu är ansedd såsom den noggrannast bestämda utstakning af Folkets rättigheter.

Då vid Carl II:s återinfättande, Constitutionen uprestes på des förra grundvalar, började des förra verkningar åter visa sig; och vid den tiden, samt under nyssnämnde Konungs hela Regering, se vi beständigt fortsatta försigtighetsmått, tagna för at betrygga den allmänna Friheten.

Sluteligen framlägger den stora händelsen, som inträffade år 1689, en träffande bekräftelse på sanningen af den anmärkning, som i detta Capitel blifvit gjord. Vid denna tid visar sig åter den politiska underbarheten — af en Revolution, slutad genom flera på hvarandra följande Afhandlingar, i hvilka inga andra fördelar, än hela Folkets, kommo under öfverläggning, och försäkrades; — ingen enda mening, ej en gång den mest indirecta, infördes, hvilken kunde behaga ärelystnaden eller gynna någon framtida affigt hos dem, som hade omorgen om dessa Regerings-Acters afslutande. Om i sjelfva verket något skall kunna gifva oss et riktigt begrep om de grundsatser klokhet och sällsynthet, hvarpå Engelska styrelsen är grundad, är det en upmärksam genomläsning af de allmänna fördrag, hvartil 1689 års Revolution gaf anledning

ning — af den så kallade *Bill of Rights*, med alla dess tilhörigheter, och af de åtskilliga Acter, hvilka under de två följande Regeringarne, ända til Hannoveriska Hufsets upstigande på Thronen, blifvit uprättade för at gifva styrka åt denna politiska byggnad *).

I 2

Sång.

*) Låt oss kasta en blick på följderna af denna tidiga omsorg, allträd af behovet och klokheten, för de lägre folkclasserne inom England. 1:o Torde icke kunna bestridas, at England tidigt öfverträffat alla andra Folkslag i gäneliga Vetenskaper, konstler, handverk, och naturproducternes framalstring. 2:o Skall hvarje upmärksam forskare, i nyls nämnde Land ofta finna äfven hos Handtverkaren och den lägre jordbrukaren en förståndsodling, et begrep om den allmänna styrelsens grundsatser, en själfkänsla af det egna sanna värdet, en forskningsanda i alla näringsgrenar, en medelväg emellan ärmödet råhet och brister, och yppighetens öfverdrifna förfining i den husliga lefnadens inrättning, som han kanhända icke alltid finner, kanhända öftast aldeles förgäfvos söker inom andra Folkslags mest odlade människo-classer. 3:o Lär icke något Land til den grad som England vara utmärkt både af allmänt gäneliga inrättningar, och af den enskilda välgörenhetsandan. 4:o Skall näppligen något annat Land kunna upptes, där den medlersta och lägsta folk-classen fått en så betydlig del af enskild välmåga på sin lott,

---

 Sång.

Til Vinets och Vällustens ära
 må veklingen höja sin röst;
 Vårt offer de dygder vi bära
 Som än ge oss styrka än tröst.

Gudomliga Vänskap! din helgade lära vi yrka,
 i redliga bröst, din låga är listig och klar.

Vår Ungdomstid du skänker styrka } Bis.

Och lugn åt våra gamla dar. } Chorus.

För

3:o Har vid de starka politiska brytningar inom detta Folk, hvilka så nyligen ådragit sig vår upmärksamhet, känslan af det närvarande styrelsefättets fördelar segrat öfver nyhetsandan; en tilgifvenhet för Constitutionen, sådan den är, har visat sig, hvilken, ehuru någon gång ogillad af vår förtrytelse öfver et och annat viktigt missbruk, ändå torde, vid et lugnare öfvervägande af motsvarande fördelar och olägenheter, återvinna vårt bifall; missbruk, fel och afvikelser hafva blifvit updagade och framstälde utan förbehållsamhet och med vältalighetens hela styrka; men rofystne fiender til allmänna lugnet, til andras lif och egendom och frihet, hafva icke inom England funnits til det antal, at de förmått uplösa Statens urgamla sammanfogning: där hafva ägande rätt och personlig frihet til närvarande dag orubbadt njutit den säkerhet, hvilken de varit beröfvade inom de samtidige Stater, där man velat föka Regeringsfättets

Förnöjd med sin lysande boja,
 Lät slafven få dväljas i Slott;
 Med frihet, en Vän och en koja,
 den redlige skatter har fått.

Gudomliga Frihet! din helgade lära vi yrka,
 I manliga bröst, din låga är liflig och klar;
 Vår Verknings-tid du skänker styrka } Bis.
 Och Säkerhet på hvilans dar. } Chorus.

I 3

Ej

styrka i Despotismens och Länsmagtens arbi-
 traira vilja, i det andeliga ståndets välde öf-
 ver samveten och i dess inflytande på allmän-
 na tänkesättet. Af de händelser som redan in-
 träffat, af det tänkesätt som redan yttrat sig,
 äge vi full anledning at tro, det England al-
 drig skall söka eller mottaga en främmande
 Magts biträde för at ändra sin Statsförfatta-
 ning; at Tidehvarfvets nyhetsanda så länge
 skall emotstås, til dels, efter långvariga tvi-
 fler, et moget öfvervägande, och allmänna
 tänkesättets stadgande, de verkliga brifterne
 kunna afhjelpas utan at rúbba Constitutionens
 grundpelare, utan våld, blodsutgjutelse och öf-
 verdrift; at de rof och blodlystne äfventyra-
 re och lättingar, som under allmän villerval-
 la skulle vilja rigta sig af andras ägendom,
 skola beständigt hållas i overksamhet, af et
 större antal fredlige och uplyste Medborgares
 manlighet och förstånd; at Engelska Folkets
 urgamla vana, at med et upmärksamt öga följa
 äfven sina förfäktares steg, skall sätta fäkra
 bommar för den enskilda äregirigheten. Det
 är åtminstone viktigt för mänsklighetens stora

Ej människan Sällheten finner
 I guld och i Stjernor och namn;
 den endast blir lycklig, som vinner
 En älskad och oskyldig famn.

Gudomliga Kärlek! din helgade lära vi yrka,
 I älskandes bröst, din låga är liflig och klar,
 Vår Njutningstid du skänker styrka } Bis.
 Och minnen på den gamles dar. } Chorus,

Svensk

sak, at denna förmodan, hämtad ur den förflutna och närvarande tidens erfarenhet, måtte bekräftas af framtidens. — Genom hvilka medel har då England upfligit til denna kan hända aldrig förr sedda fullkomlighetsgrad? Andra Länder hafva också ägt hafstränder och hamnar, Materialier för konstnären och handtverkaren, upmuntran för Vetenskaper, Marker at odla, arbetande händer at sysselsätta; men de hafva icke hunnit up til Englands magt, rikedom, trefnad, odling, och öfvervigt i all slags gagnelig skicklighet. Måne man icke utan öfverdrift skulle kunna härleda detta förhållande förnämligast ifrån den omvårdnad och upmuntran de lägre människoclasserne njutit af Staten; från den allmänt utbredda näringshog, som fått utvidga och utveckla sig efter sin egen inre kraft, utan tvång af utvärtes band; från tidig välmåga, tidig kärlek för friheten, tidig själfkänsla af människovärdigheten; från trygghet för arbitraire

med en lika tacksamhet af Skalden, den Lärde och Religionsälskaren, då närvarande arbete, lika med de flere i samma skaldeflag vi äge öfverflyttade i vårt språk genom samma värda Författares bemödande, förmår icke mindre än at fullgöra deras förenade anspråk på bildrikhet, styrka, språkförtjenst, vidsträckt kunskap, forskningsgäfv, och en varm känsla för Religionens och Sedolärans viktiga och välgörande bud.

Skaparens herrlighet och allmagt, mildheten och rättvisan af Dets Regering öfver den lefvande Naturen, Religionskänslan hos den tänkande dödlige, återhållsamhet och förödmjukelse i medgång, styrka och tålighet under lidelsen, lefnadskloketen, Naturens vidsträckta än hotande och sorgliga, ännu intagande och leende skådeplats, hvilka stora och viktiga ämnen för Skalden och Människan! At Svenska Läsare nu kunna äga et begrep om den styrka och lefvande skönhet Österländska Skalderne förmått gifva sina Sånger om dessa ämnen, är en förtjenst, som tillkommer, icke allenast hufvudsakligen, utan nästan ensam närvarande arbetes Ut-tolkare.

Skaldens syftemål synes förnämligast hafva varit, at framställa en under sammanhopade och ovanliga olyckors och lidellers förkrossande tyngd, svigtande människostyrka, hvilken likasom tvingas af en allmagts hand til förtviflan, til förtrytelse och knot emot försynens styrelse: det lidande sinnet kan derunder icke afhålla sig, at i minnet återkalla den kärlek för rättvisa och välgörenhet, den upmärksamhet på samvetets röst, hyarmed den förflutna jordiska vandringen, under den allseendes öga, blifvit fortfatt. Sluteligen ledes den Lidandes upmärksamhet på människodygdens brister och svigtande förmåga, på motgångens nödvändighet och nytta.

nyttja för människohjertat, på den tröstande sanningen, at den Allsmäktiges styrelsesgrunder, så högt upfatte öfver den dödliges fattningsgäfva, likväl under sjelfva bestraffningstiden, under tålamodets väntan, aldrig uphöra at bära den stempel af rättvisa och mildhet, som ägnar Naturens mäktiga, visa och välgörande Uphofsman. Skalden har haft för affigt, at genom denna tröstande sanning för mildra qualets stund för den lidande, icke at framträda såsom den ewiges försvarare — ty ännu har väl aldrig hos den svage dödlige upkommit en mera vansinnig tanke, än den at tro, sig böra låna sin styrka til den allsmäktiges biträde.

Våra största Skalder hafva visat huru den Österländska lärodikten, med sin träffande bildrikhet, sin tankestyrka och sin lefnadsvishet står at förena med det egna lynne, den böjlighet och det välljud, som vårt språk, förnämligast genom deras åtgärd, förmått antaga: *Menskliga lifvet* och *Predikaren* äro mästerstycken, hvilka genom alla kommande åldrar kunna blifva deras eftersyn, som våga upträda på den bana, hvilken af dessa stora Snillen blifvit öpnad.

Det skulle fordras icke mindre än den lärdom och forskningsgäfva, som tilhöra närvarande arbetes Uttolkare, för at rätt updaga all den förtjenst, som denna öfversättning af världens äldsta kända Snillefoster innesfattar: vi nödgas därför inskränka oss inom den lätta åtgärden, at pryda vårt arbete med en och annan af de skönheter, hvilka man här icke behöfver söka för at finna.

”Hvad kraft är mig öfrig,
at längre kunna hoppas?

När nå mine dagar theras slut,
at jag kan tålig vara?

Är min styrka såsom stenars?
 eller min kropp af koppar gjord?
 om jag icke kan hjälpas;
 skall ock all tröst ifrån mig drifvas.
 Then, som kallnar i ömhet för sin nästa,
 hafver then Allsmäktiges dyrkan öfvergifvit.
 Mine Bröder hafva svikit mig.
 Like strömmar hafva te slutit borrt:
 like bäckar i dalen,
 hvilka brusa af den smältna isen,
 och af snön, som (ifrån bergen) nedstörtat;
 men efter en tid förfinade tyfna,
 och, när sommarhettan kommer,
 försvinna ifrån theas ställen.
 Resande kröka sina vägar
 at ernå them:
 men finna sandöknar och död.
 Resande från Thema söka them:
 vägfärande Sabeer fätta sit hopp til them,
 men häpna för theas väntan:
 the kommo fram,
 men finna sig bedragna.
 Så ären ock J för mig.
 J seen mitt elände,
 och stån bäfvande". — — —

"Vifferligen! är människans lif en träldom
 på jorden.

Hennes dagar likna en dagakarls:
 en slafs, hvilken längtar efter skuggan:
 en arbetares, hvilken väntar sin lön.
 Så äro ock plågsamme månader vordne min lott:
 jämmerfulla nätter, min del.
 Då jag lägger mig, tänker jag:
 När står jag åter up!
 Lång är natten:

jag

jag vändas af oro intil morgonen.
 Tårande får och skorpa af mull
 äro min kropps klädnad.
 Min hud helas,
 och spricker åter i nya får.
 Mine dagar löpa snabbare,
 än en väf (rullas af sin bom)
 och slutas, utan hopp.
 Tänk dock theruppå,
 at mit lif ilar såsom et väder.
 The fälla dagar, som jag njutit,
 ser mit öga aldrig komma åter.
 The mig sågo, se mig icke mer.
 Tu kastar tit öga uppå mig,
 och jag är ej mer.
 Molnet tynar och försvinner:
 få ock then i grafven nedgår,
 han stiger icke up igen:
 kommer icke i sin boning tillbaka
 och kännes icke mer af sit rum.
 Ty må jag icke tillsluta min mun!
 jag må tala i mit hjertas ångest:
 klaga i min själs bedröfvelse.
 Är jag et stormande haf,
 eller et vildt hafsdjur:
 at Tu inom stängsel måste sluta mig?
 När jag tänker:
Min fäng torde trösta mig:
Min bädd hugsvala mig;
 förkräcker Tu mig med drömmar
 och förfärrar mig med inbillade syner,
 så at jag heldre önskade, at qväfvas,
 döden heldre,
 än krafter för mit lif". — — —

"Stor är Han i vishet, och väldig i magt.
 Hvem hafver thet väl gått,
 som sig fatt emot Honom?
 Honom, som bergen flyttar oförtänkt
 och med et andetag them omförtar.
 Som jorden skakar af sit rum,
 at hennes grundvalar skälfva:
 som Solen befaller,
 och hon lyser icke:
 Stjernorna slutar såsom under infegel!
 Som himlahvalfvet fänker allena
 och går på vågor af vatten:
 som skapat hafver Karlavagnen,
 Orion och Sjuftjernorna,
 samt the ofynbara himlakroppar i föder:
 som gör mäktiga ting, the icke ransakas kunna:
 Under,
 the icke räknas kunna.
 Si! Han går fram om mig,
 och jag ser honom icke.
 Han förföljer mig,
 och jag märker honom icke.
 Si! Han borrttrycker:
 och ho kan taga det åter?
 Ho kan til Honom säga:
hvad gör Tu?
 Han är Gud:
 Hans onåd kan ingen afvända". — — —

"Menniskan, af Qvinna född,
 lefver en liten tid,
 full af oro:
 växer up, såsom et blomster,
 och faller af:
 flyr bortt, såsom en skugge,
 och hafver ingen varagtighet.

Dock fäster Tu på en sådan skarpa blickar,
 och förer honom til rätta inför Tig!
 Ho finner en ren,
 thet obefläckad är ingen"? — — —

"Et trä hafver hopp.
 Om thet afhugget varder;
 slår thet å nyo ut,
 och thes telningar uphöra icke.
 Ändock thes rot föråldras i jorden,
 och stubben multnar til et stoft;
 grönskas thet likväl igenom vattnets ånga,
 och slår grenar ut,
 såfom et nyfs planteråd.
 Men när människan dör;
 är all kraft borrita:
 När hon gifvit andan up;
 hvar finnes hon då igen?
 Vattnet rinner utur sjön:
 bäcken sinar och förtorrkas:
 så går ock människan til hvila,
 utan at uprela sig åter.
 Så länge Himmelen varar
 vaknar hon icke up,
 eller väckes af sin sömn". — — —

"Ho är här,
 som klandrar Mit råd?
 Med ord, utan kännedom?
 Omgjorda tig med styrka,
 såfom en Man!
 Jag vil fråga tig: undervisa mig!
 Då jag grundade jorden,
 hvarest var tu?
 Säg vetst tu thet?
 Ho bestämde hennes mått?

Är thet tig kunnigt?
 Ho drog öfver henne mätesnöret?
 Hvaruppå fotades hennes grundfästen?
 Ho lade hennes hörnsten?
 Under morgonstjernornas fång:
 under Änglarnas fröjderop.
 Ho slöt hafvet inom portar,
 tå thet frambröt
 såsom utur et moderlif?
 Tå jag klädde thet med moln,
 och inefvade thet i töcken,
 såsom uti bindlar.
 Tå jag bestämde thes mått,
 och satte ther bön och portar före.
 Tå jag sade:
hitintil skall tu gå,
Men icke vidare.
Här skola tina stolta böljor sätta sig.
 Hafver tu i tin lefnad
 någonfin framkallat dagen,
 eller bestämt rummet för morgonrodnan,
 til at omfatta alla jordens gränfor,
 och afskräcka hennes misddådare:
 til at förvandla henne
 såsom ler under et signet,
 och visa henne klädd i ny drägt,
 undanrycka ogärningsmän theas ljus,
 och bryta en våldsverkares arm?
 Hafver tu hunnit ned
 til klipporna i hafsbottnen,
 och ther gått,
 at utransfaka djupet?
 Hafva för tig sig öpnat
 portarna til the dödas famlingsrum?
 Hafver tu skådat in,
 i thet djupaste mörker?

Räcker ditt förstånd så vidt,
 at thet omfattar jordens vidd?
 Säg, om tu känner henne fullkomligt!
 Hvar är vägen til ljufets boning?
 Hvar är mörkets hemvist?
 Hafver tu träffat theras gräns;
 eller lärt, at åtskilja hvartheras rum?
 Tu målte veta thet,
 om tu för uråldrig tid född var:
 om tine dagar så talrike äro!
 Hafver tu inkommit i snöns skattkamrar,
 eller skådat haglets förrådshus,
 hvilka jag besparat til anfall af fiender,
 til örligs och stridsdagen?
 Hvilken är then väg,
 hvaruppå dagsljuset utdelas,
 och öftan ifrån sprides öfver jorden?
 Ho hafver åt regnskuren utskiftat thes ledning,
 eller vägen för thordöns blyxt?
 At regnet ockfå delas åt et land,
 ther ingen bor:
 åt öknar,
 ther människor icke finnas:
 för at vattna en uttorkad mark,
 och ther gifva växt åt gräset.
 Ho är regnets fader?
 Ho hafver födt daggens droppar?
 Utur hvilkens lif är isen utgången?
 Och ho hafver framfödt rimfrolten under
 Himlen,
 så vattnen förborga sig under sten,
 och hafsytan fästär sig tillsamman?
 Kan tu sammanbinda sjuttiernorna,
 eller uplösa Oriöns band?
 Kan tu utföra Karlavagnen i rättan tid:
 eller leda Nordstjernan, samt med hennes barn?

Haf-

Hafver tu skakat thetas välde öfver jorden?
 Kan tu til skyarna sträcka tina bud:
 med räghdigra moln tig dölja?
 Kan tu ljungeldarne befalla, at gå,
 och the svara tig: *vi hör samme*”? — — —

”Är thet på tin befallning,
 som örnen flyger så högt
 och sit näste bygger i höjden?
 bebor klippor,
 och hvilar på branta bergspissar?
 Tädan han spanar efter rof,
 med blickar, som skåda hvad fjerran är:
 för at mätta sina ungar med blod,
 och, the slagna ligga, vara tilltädes”. — — —

”Then som rätt fordrar af then **ALSMÄGTIGA**,
 skulle han draga sig undan?
 Then **GUD** anklagar,
 svare häruppå”!

”Job svarade **HERRAN** och sade:
 Si! jag är altför ringa:
 Hvad skulle jag svara Tig?
 På munnen lägger jag min hand.
 En gång hafver jag talat:
 nu icke mer.
 Andra gången vil jag icke göra thet”.

T — — — h.

N:o. *Skrifter af Sällskapet för Allmänna Medborgeliga Kunskaper, III Bandet. VI Stycket. IV Bandet. I Stycket.*

Detta arbete, redan länge fortsatt, känt och äktadt inom vårt Fädernesland, har från dels första utgifvande intil närvarande dag oafbrutit framlagt en icke tvätydig, icke allmän, men desto mera värderlig affigt at uphinna til en ganska verkfam gagnelighet. Fiendskap til fördomar af alla slag, stark förelatts at sätta en gräns för deras verkningar, kunskap om Samfundsordningens och Näringarnas sanna allmänna grundsatser, kännedom af våra inhemska Inrättningars behof af förbättring, och framför alt, en lågaude kärlek för Fosterlandet, äro de ypperlige egenkaper, hvaraf detta arbetes okände Författare, under det fördomsfria förnuftets och patriotismens ledande, gjort sig utmärkte.

De Speculativa Vetenskaperne och Vitterheten hafva deras tid, at ensamme framfödas, ensamme tilväxa, upnä en lysande höjd, vara enda eller förnämsta föremålet för tanke- och snille-odlingen: en kanhända ännu viktigare tidepunkt infaller, då Medborgaren har rättighet at fordra af Snillet och den Lärde, at icke lefva och verka blott för de vackra Konsterna, blott för Vetenskapen. Et mera practiskt biträde, en mera allmänt utbredd fattelighet, de sanna dygdernas förskönande, fosterlandskärlekens uptändande, blifva snart Samfundets och sammanlefnadens förnämsta anspråk hos Tänkaren och Skalden. Allmänna Förnuftet vil hafva röster för sit försvar; Samfundsinnriktningen kan hafva behof af ledare til större fullkomlighet; Samhällsordningens talrika grenar fordra tillsyn och vård; den medborgeliga andan mäfte tändas, när

ras och med vishet ledas; de husliga dygderne emottaga deras rätta skaplynnne af Snillets hand. När en Författare lyftar til dessa föremål, när han nalkas dem, när han kommer dem nära, är hans förtjenst icke tvätydig, om man också hos honom skulle tro sig sakna den ovanliga omfattning och styrka i tankan, den rikhet i Snillet, som, i förning med verkligt nit för allmänt och enskildt väl, utgör Litteraturens högsta ära.

Om det Sällskap genom hvars bemödande närvarande arbete kommit i allmänhetens händer, också vore et hemligt Sällskap och följagtligen et Ordens-Sällskap, har det dock uprett en ganska redbar förtjenst til evig skiljemur imellan sig och dem som bära et lika namn; emellan en Samling patriotiske Medborgare, som offra tid och möder åt det allmänna bästa, och dessa talrika Samqväm, som, med den fördua Statskloketens hela vikt och hemlighet, sysslosätta sig med intet, eller med tidsfördrif som äro verkliga narrverk, eller med Myfterer och Läror, som äro skäligen närlägtade med de högre galenskapsgraderne. Det vare långt ifrån oss, at tillägga dessa sednare några öfverlagda skadliga affigter emot förnuftet eller staten; ännu mindre skulle vi tiltro dem äga förmåga at utföra dem; vi vilje icke ens medgifva dem äga en enda ännu öpen utväg at frambringa någon verking, som icke af skämtets minst lärande giffel skulle genast med all framgång blifva motarbetad; icke heller tro vi, at den verldslige Embetsman som ville verka, den andelige Lärare som började ifra, emot förfök af denna art, följde sin sanna bestämmelse, kände gränserne af sin myndighet, rätt förutslåg följderna af et altför varmt tjenste eller läro-nit; eller kunde, under någon synpunkt, göra gällande anspråk på de uplystes bifall; men
det

det vare ofs tillåtit at anmärka, det man, antingen för at göra intet, eller för at upplysa människoflägdet, lika litet behöfver lästa dörrar, tyfthetseder, ceremonier, ordensreglor, föreskrifna vishetsgrader, entréafgifter, lofvande namn och skrytflamma högtider.

Den första afhandling, som i detta VI Stycket förekommer, har til Tittel: *Något om Folkbristen*, och synes ofs äga et högt värde, icke mindre af sit egentliga hufvudsyftemål och de vigtiga ämnen som dermed stå i gemenkap och vidröras, än den nitliskan för Statens och medmänniskors väl, som i hvarje rad röjes, och den öppna ton, hvarmed brifterne kungöras och rättelserne yrkas. Vi önskade, at med Förf. kunna vara öfvertygade, at Jordbruket, i allmänna omdömet, nu verkligen eger et gifvit företräde framför andra Näringar; men vi frukte, kanhända på goda skäl, at denna öfvertygelse, för at blifva så allmän den bör vara, ännu behöfver mycken uplysning, träget bemödande och en lång erfarenhet. Med desto större trygghet kan man antaga de hinders verklighet, hvilka här anföras, och ligga denna hufvudnäring i vägen. "Förgäfves bjuder man til", säger Förf., "at upbjelpa Jordbruket i Riket til någon särdeles höjd, så länge arbetande händer fela til desl rigtiga skötande; så länge utgifterne deraf äro uti et motsatt förhållande til inkomsterne; så länge den tid, som derpå borde användas, måste förspillas i onödiga skjutser och ärender, och så länge motstånd, tryck och tvång af alla slag, förena sig at hindra desl tilväxt och forkofran". Förf bevisar sedan Folkbristens verklighet, äfven i förhållande til vår redan odlade Jord, och i våra mest frugtbarande Provincer, deraf, at jordens afkastning, genom försummadt arbete, är vida mindre än den borde vara; at i vissa trakter vidsträckta fält, som förr

varit upbrukade, nu ligga beväxte med ljung och
 aldeles öde; at man med kannedom om jordens
 handtering, med ritning öfver dess läge och af-
 delning, med klingande capitaler, dugtige dragare
 och utfökt redskap ändå icke kan företaga något
 af brist på arbetande händer. "Om", säger Förf.,
 "Dalkarlen icke öfvergifvit odlingen i sit eget land,
 och förr mer än nu, kommit en del af de förmög-
 nare Rikets inbyggare til hjälp, skulle ännu de
 betydligaste odlingar, vi kunne upvisa, vara be-
 grafna under skog och vatten". At Jordbrukets
 ofullkomlighet, at förlummade odlingar, äro i all-
 mänhet ojäfagtige bevis på en förliten Folkmängd,
 kunne vi med Förf. icke antaga; ty andra orsaker
 än folkbrist kunna medföra samma beklagansvärda
 verkningar. At åter denna brist är et ganska huf-
 vudsakligt hinder för svenska Landtbruket, det är
 ovederlägeligt, det har Förf. med skäl yrkat, det
 hafve vi redan medgifvit. Men flera än detta fin-
 nas; Förf. har upräknat några af dem; vi vilje
 tillägga ännu flera, och bland dem några rätt huf-
 vudsakliga. Ofelbart kunde, äfven med de armar
 vårt Landtbruk äger, den redan uptagna jordens
 afkastning blifva större, och betydligare inkräktning-
 ar göras på våra ödemarker. Hvarföre sker icke
 detta? Derföre, at en ganska stor del af Sverig-
 es jord, icke besittes af ägare, icke af Åboer
 som äga långvarig och säker besittningsrättighet;
 derföre, at Landtbönder icke få använda hela de-
 ras arbetsförmåga på den jord, som skall nära
 dem; och ändteligen af det skälet, at et rätt be-
 grep om Ängsculturens värde och nödvändighet
 saknas i allmänhet både hos den som bör gifva,
 och den som skall taga exempel; hos den större
 jordägaren, som af omsorg för sig sjelf, och af pligt
 emot Staten borde vara en tänkare i sit yrke; och
 hos Bonden, som är och bör vara sen och varsam i
 nya

nyhetens antagande, men som likväl alltid antager hvad han ögonkenligen ser vara gagneligt.

Förf. framställer en ryslig, men sann målning af våra ringaste och gagneligaste Medbröders Barnupfostran: han anser dess felagtigheter vara betydligt bidragande til Folkbristen, och hvem skulle väl neka detta? "I en vanvårdad trädskola", säger Förf., "bli de fleste träden sjuke, stadna i växten, upätas af mask, få ändteligen kallbrand och dö. De, som komma til lufs, bli tränige och bära ingen frugt: — likaså med barnen. Förlynen tillåter Uslingens koja fyllas med barn til Statens behof, oagrad den svaga spis de njuta. Men huru värdas dessa ovärderliga skatter af en Stat, som likväl har nästan den största vidd, som något Rike, i jämförelse med sin folkmängd, kan upvisa? Föräldrarne qvida öfver brittande föda: at samla ihop den, måste de ut — och barnen inläsas i stugan, i sällskap med eld, vatten och äggjärn! Vid hemkomsten önska Föräldrarne med tårar, at Gud ville taga bort barnen. De blifva bönhörde: Koppor, köld, svält, vanskötsel, sjukdomar och vådliga händelser, göra snart deras antal drägligt. De öfverblefne utdrivas så snart de kunna gå, halfnakne, skolöse, i köld och slask, at tigga, i stället at i tid danas til Skaparens kändom och fruktan, i stället at vänjas til flit och nyttiga arbeten, tilbringas tiden i lättja och alla möjliga oarter. Antingen fluta de fina lif i obotliga sjukdomar, eller i fängellerna, sedan de blifvit de vanartigaste landsstrykare, onyttige för sig sjelfve, för Landet, för Staten. Jordbrukets tunga arbete, Bondens knappa utkomst, otillräcklig för de många utskylderna, til föda och kläder för honom sjelf, hustru, barn och tjenitefolk, drifva de fleste af barnen til städerna, dels at tjena, dels til handtverk, dels til Regementerna, och derifrån

til Sjöfs och ur Riket, men isynnerhet til Stockholm, at, för mera maklighet, blifva granna lakejer och kuskar hos Herrskaperna, hvarigenom de vänja sig vid sömn och fyslölöshet, få osmak för alt arbete, och sedan de genom lösagtighet, liderlighet eller andra händelser blifvit oduglige, oförmögne, sjuke och obotlige, upföka de, like förlorade sonen, deras födslobygd, eller upfylla de Hospitalerne". — Om något ämne i världen förtjennar Statsmäns och Författares upmärksamhet och behjertande, så är det, utan all gensägelse, detta; och en ityrelse-vishet skulle näppligen utan blygd kunna gifva sig, eller af andra mottaga, detta namn, om den försummade uptänka och använda kraftiga botemedel, för at mota en sjukdom, som tär och rasar i Statskroppens innersta mærg. Männe icke äfven våre rike Jordägare, skulle genom någon omsörg om fattiga barns närande och upfostran, kunna göra säkrare anspråk på anseende, bereda sinnet en ljustvare tilfridsställelse, än de, som hämtas af equipager, betjening, våningar, måltider och kostflamma tidsfördrif? Och vårt Prästerskap! — Vi vete, at vördnadsvärde Lärare gifvas i hufvudstaden och i provinserna, som genom en aldrig hvilande nitälskan, utverka af de förmögne bröd och bergning för deras Församlingars verkligen nödlidande invånare af alla stånd: samvetets bifall, Medborgares agtning och de nödlidandes erkänsla, äro de belöningar, som aldrig uteblifva för en verksam dygd, så enligt med den välgörande Lära de bekänna och predika; men vi vete också, at i hufvudstaden och i provinserne äro fattiginrättningarne antingen icke nog talrike, icke nog vidsträckte, eller icke vårdade med den verksamma omsörg, som man icke allena väntar, utan äfven har fullkomlig rättighet at fordra af väl lönte Lärare. Dessutom torde med sanning kunna anmärkas

kas, at det andeliga Läroståndets nit, där det visar sig rent och gagneligt, är i allmänhet mera verkamt i sit bemödande at lindra vårt Släktes närvarande lidande, än at bilda dets upväxande telningar för sammanlefnaden och Fosterlandet; at inrättningar för fattige barns upfostran äro ännu föllsyntare, än de som äro fristäder för den åldrige uslingen; at ungdomens undervisning mera uppehåller sig wid andeliga mystärer, än vid den sanna och fördomsfria Sede- och Samhälls-uplysningen. Denna fria anmärkning skall väl icke kunna misshaga någon Lärare, som mera drifves af kärlek til människor, än af Ståndsnit. — Den rörande tafla Förf. framstält, är i allmänhet sann, utan alt undantag för någon landsort, när frågan är om de barn, som äro inhyfeshjons, arbetskarlars och torparens beklagansvärde afkomlingar; men när vi vid ordet *Allmoge* — och detta hade Förf. kanhända bordt anmärka — fäste et begrep af uselhet och vanmagt, kan detta i vårt Fädernesland icke egentligen lysa på andra än Frälsejordens åboer; ty vår sjelfständiga skatte-allmoge, ehuru betungad af bördor, som han kanhända icke borde bära, och i saknad af den uplysning, som för dets belägenhet och yrken vore tjenlig, utgör ändå en människo class, som med hvar och en annan täflar i välmåga och redbara tänkesätt.

Författaren leder sin Läsares upmärksamhet på föttet huru, under det allmänna behofvet af Allmogeskolor, de ofta rätt anseelige Kyrko- och Fattig-Cassorne, samt de på fattigdomens bekostnad sammanockrade Sockne-Magazinerna, användas; huru vidsträckta och yppiga Kyrkobyggnader aldrig sakna nödiga tilskott, under det, at man af Socknarnas fattigdom eller inskränkta frikostighet tror sig vara ursäktad, när "kännedomen af den sanna Gu-

dens dykan, uplysningen om barnens skyldigheter emot Fäderneslandet, sig sjelfve och sine medbröder, amt deras egna rättigheter, blifva för dem lika väl förseglade kunskaper, som möjligheten, at på årligt sätt åtkomma sit bröd". I sanning, när man ser öfver alt i vårt af stor och allmän förmögenhet ike utmärkta Land nybyggde eller utvidgade Kykor, prägtiga altartafvor, förgyllda predikastolar, lifande orgverk, kostbara mässhakar, massiva kallar, m. m.; kunde en verkelig människovän, med en suck för Fäderneslandet, önska, at det nit och den inflytelse på människor, som förmått utverka af Församlingarne nödiga medel för dessa der yttre Gudstjenstens påfviska prydnader, i stället velat grundlägga sit anseende, söka sin tilfredsställelse, eller smickra sin fåfänga, genom allmänna upfostringsanstalter: detta vore åtminstone mycket enligt med den Lära de bekänna, som yrkar sinnets inre bifall, yrkar begrepet och hjertats förädling, och förkastar den skrytsamma högtidlighet, som et äregirigt Prästerskap fordom lånade ur Hedendonen, för at dermed blända en fåkunnig allmännes skumma lyngåfva. — Författaren föreslår sluteigen sådane hjälpmedel emot de brister han upräknat, som, om de med klokhet användas, icke kuma förfela det stora ändamålet: *Människosläktets öade förädling och lycksalighet.*

I detta VI:te Stycke förekommer dernäst en Artikel med tittel: *Prospektus til et epithetico-predicatoire-tiulatoriskt och reverentialiskt Lexicon.* Dets Författar förfelar på intet sätt sit systemål, at förlöjliga det i vårt land nog allmänna hågen, at lysa med et främmande värde. Det torde i allmänhet kunna at se tämligen mörkt ut med allmänvettets samsteg, så länge det personliga värdet skall fortfära at bestämmas efter rangordningen. —

Häftet flutas med en biographisk underrättelse, kanhända altför obetydlig för at äga et rum ibland gagnetliga Afhandlingar; och med et bref från Torneå, som ger anledning til vigtiga anmärkningar.

IV:de Bandets 1:sta Stycke framlägger för Allmänhetens ögon en Afhandling *Om möjligheten och nyttan af Sockne Disconter*. "Utom den hjelp", säger Förf., "en idog hushållare ur dem kunde hämta vid de upodlingar han ville företaga, skulle de i flera affeenden tillskynda Allmogen mycken förmån. Det är vissa tider på året, då Bonden har betydande utgifter. Vid andetiden, då han behöfver det mesta folket, är hans visthus merändels tomt. Brift på penningar nödgar honom då, at dels emot 25 procent låna på nästa magazin, dels ock at borga hos Hökaren, som, för det anstånd han lämnar med betalningen, tager ansenlig ränta, hvilken ännu mera ökes derigenom, at han om hösten, då Bonden skall betala sin skuld, misshjuder hans vara. Vid Michelsmässlo-tiden skall Bonden aflöna sit tjenstefolk. För den orsaken måste han hafva med at tröska sin säd och föra den til staden. Den myckna tilförflen på en gång, gör, at stadsboen betjenar sig af tilfället, och nödgar honom at sälja sin vara til underpris; ej at förtiga den tidspillan, som detta förorsakar på en tid, då dagsverken så väl behöfvas til angelägnare göromål. Längre fram på hösten skall Bonden betala sin skatt: han nödgas då sälja, hvad han ännu kan hafva at afyttra. Härvid möter honom samma olägenhet, som ofta tvingar honom at sälja sig så när, at han om våren blir föranlåten, at antingen emot för högt pris återköpa sina varor, eller ock, som ännu värre är, låna på magazin. Alt detta kan ju icke annat, än göra Bonden til en beständig kraslare. Ännu mera: en olyckshändelse

delse inträffar: han mister t. ex. sin häst: han kan icke umbära detta kreatur; utan penningar, måste han skaffa sig det på Credit, och, för at erhålla den, öfverlämna sig til hästprånglares präjeri'. Desse äro de viktige olägenheter, som ligga i vägen för våra gagneligaste medbröders förkofran, och hvilka af Författaren med kännedom och fanning, utan all öfverdrift, blifvit framlagde. Ännu flera torde kunna anföras, hvilka väl inträffa mera sällan, men derföre icke underlåta, at vara af mycken vigt; t. ex. at Bonden kan vara i behof af en Bördeskilling; kan äga tillfälle at göra et fördelagtigt hemmansköp, at ingå i en lönande och löslig handelspeculation; kan vara tvungen at fullfölja en ägotvist; och i dessa fall ser han sig icke sällan nödfakad, antingen at falla i ockrars händer eller at afstå sina verkliga fördelar. Odlingshågen är väl ännu icke så allmän hos vår Allmoge, at den genom några inrättningar skulle hafigt kunna göras verksam; men det är likväl af vigt, at en Bonde, som äger nog klokhet och tilltagfenhet för at värdera och löka en långväga vinst, måtte för sig finna en utväg öpnad at på detta sätt gagna sig och Fäderneslandet. Derigenom torde Allmogen också efterhand kunna inom sit eget stånd få goda efterdomen at följa, hvilka ofelbart blefvo de mest verkande. Alt detta bevisar tillräckligt nödvändigheten af Författarens förslag at inrätta *Sockne Disconter*, där den hjälp man önskar sig, icke behöfver lökas långväga, icke är underkastad onödiga omvägar, icke med mannamån utdelas. På et värdigare och gagneligare sätt kunde väl också våra Kyrko- och Fattig-medel icke användas. At deras närvarande förmögenhet i allmänhet icke är nog stor, kan väl näppligen anses såsom et betydligt hinder; ty när dessa små Discontinrättningar erhålla samma Privilegier, som de stora

ra vi redan äge; när det blefve en fördel för enskilda at med fina Capitaler utvidga deffa Cassor, aningen såfom delägare i inrättningen, eller för at der, emot lindrig ränta, på kortare tid infätta eljest frugtlösa Capitaler; skulle Cassornas tilväxt fannolikt blifva hvarken långsam eller obetydlig. At säkre Mäns borgen borde vara lika gällande, som pant och inteckning, yrkas af Författaren på goda skäl, och är tämligen handgripligt. Man har svårt at begripa, med hvad rättighet och af hvad skäl, Confitorierna i åtskilliga delar af Riket kunnat betaga Församlingarnas invånare denna fördel, då likväl Kyrko- och Fattig-Cassor äro af de siftnämndes frivilliga tilskott inrättade: denna befattning synes åtminstone icke höra til själavården; månne den fastmera skulle kunna bevisa någon ännu fortfarande håg, at, där det går an, blanda sig i Medborgares världsliga angelägenheter? — Det kan icke fela, at ju Författarens patriotiska förslag skall mötas af mångfaldiga enskilda intressens inkast och motarbete; men han har redan i förväg med styrka och tydlighet vederlagt de förora: det sednare torde icke heller, i en uplytare framtid, blifva oöfvervinneligt.

Den Afhandling, som i samma häfte dernäst förekommer, har til tittel: *Sveriges lyckliga tidevarf under LODBROKISKE Konunga-Ättens Regering uti 9:de, 10:de och 11:te Århundrade*. Vi finne här en långvarig fällhet för vårt Fädernesland afmälad, hvilken man skulle vara böjd at anse för en dikt, om den icke vore grundad på oemotfälgelig historisk fanning. För at bevisa des verklighet, citerar Förf. ibland annat, vår förtjente Häfdatecknare, *Botin*: "Tillståndet var godt, och Folket i allmänhet välmående, lättingar fällsynte och uslingar obekante. Härpå hafve vi et märkeligt bevis i
en

en rik och gudfrugtig Enka, benämnd *Frideburg*, i *Ansgarii* tid, som genom testamente pålade sin dotter, at gifva sin egendom efter sin död til de fattiga, hvilket, när dottren ville efterkomma, funnos inga fattige i Riket, utan måste hon resa til Dorstad i Ytrechtska landet med sin egendom, och där fullgöra sin moders yttersta vilja". Författaren upföker "de Författningar och den ställning, hvaruti Riket då var", för at i dem igenfinna orsakerna til det dåvarande allmänna välståndet. Läsfaren finner här en mängd vigtiga historiska fanningar, beledsagade af anmärkningar, som synas äga et ännu högre värde. Sedan Förf. vifat hvad enkelhet varit rådande i den dåvarande styrelsen och Embetsmannas befattningen, tillägger han: "alla härutom nu förtiden varande många Embeten och Syfslor, hvilkas aflöning fordrar så dryga skatter, äro sednare tiders inrättningar. K. Magnus Birgersson afkaffade *Farlsemetet*, och delte det imellan *Drotts* och *Marsk*, hvilkas syfslor förvandlades til Riksembeten, då de förut ej sträckte sig utom Hofvet; hvartil sedan kom *Håfmästare* och *Canceller*. Men största tilökningen af nuvarande många embeten skedde först i förra Århundradet under Drott. Christinas och K. Carl XI:s minderårighet och deras adeliga Förmyndares regering. Under den förra fastställdes RiksRådens antal til 25; inrättades Hofrätterna, Cancellie-Kammar-Krigs- och Amiralitets-Collegierne; fördeltes Landtregeringen emellan 23 Landshöfdingar, som dock hvart 3:dje år skulle ombytas, och utan ständig lön; och förordnades 14 Lagmän. Hofstaten tilöktes med *Stallmästare* och *Fägmästare*, och sattes under en *Öfverste-Marskalk* med RiksRådsvärdighet; och Arméén sattes, som sagt är, på ständig fot. "Denna nya inrättning", säger Eberhardt, "borde så mycket mera komma Adeln til pass, som

fom den medförde en anseelig tilökning i Rikets tjänster, til hvilka de, som voro Adel, efter Privilegierna ägde förmånsrätt". Under Carl XI:tes minderårighet öktes RiksRådens antal til 40, och flere Collegier kommo til stadga. År 1637 förordnades Baron Carl Bonde til President i Bergs-Collegio; år 1651 RiksR. Johan Berndes til President i Comm. Collegio. Stats-Contoiret var förordadt med Kamm. Collegium til 1680, men behöll gemensam President til 1720. KammarRevision blef ej uphöjd til Riks-Collegium förr än 1697, då Gref Gyllenstierna blef President derstädes". — En underfökning om *Hushållning med Paper* slutar detta Häfte; utan at kunna göra anspråk på stor betydighet, är dock dess innehåll väl värdt Läsarens upmärksamhet.

— n.

RÄTTELSE:

- Sid. 47. r. 7. står: *vilfarele*, läs: *vilfarelse*.
— 109 — 28 — *ofständig-* — *omständigheter-*
heterne ne.
— 140 — 4 — *flyttar* — *flyttar.*
-

6000086001

Göteborgs universitetsbibliotek

